

Inštitut za zgodovino
delavskega gibanja
KNJIZNICA

6. *Prim.*

PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON

6. SNOPIČ

Gracar - Hafner

GORICA 1979
GORISKA MOHORJEVA DRUŽBA

Vse prenašlo nas zapuščajo dobri sodelavci PSBL. Tudi pričujoči snopci mora zabeležiti smrt enega izmed njih — dr. SLAVKA TUTE, ki nam je bil iztrgan v času, ko je 6. številka PSBL tudi z njegovimi prispevki dobivala zadnjo tiskarsko podobo.

Pokojni dr. Slavko Tutu (Tolmin 1908 — bolnišnica v Trzinu 1980) je s svojimi prispevki sodeloval v PSBL od drugega snopca dalje. Njegovo šifro — S.T. — smo pretežno stečevali pod gesli, ki so bila kakorkoli v zvezi s tigrovstvom in tigrovcem na Primorskem, njegov iskren in odločen nasvet pa je pomagal tu in tam oblikovati tudi nekatera gesla, ki ne nosijo njegovega podpisa.

Za ta njegov delež in pa za tisto gradivo izpod njegovega peresa, ki v uredništvu PSBL še čaka na natis, se mu PSBL iskreno zahvaljuje in njegov spomin bo pri tej publikaciji ostal tako dolgo, dokler bodo posamezni snopci leksikona še krožili po svetu.

Praznina, ki je zarezala med sodelavci po njegovem odhodu, bo težko zapolniti. Ostala bo najbrž in pričala o nečem, kar je bilo zgodovinsko resnično in kruto, pa je z odhodom njega in drugih (pred komaj tremi leti smo iz istega kroga izgubili Alberta Rejca) odšlo v večnost, odšlo vsa v ilustri obliki, kakršno bi mu jo bili utegnili dati neposredni udeleženci.

In kar bi bilo še z njim, če bi ostal delaven med nami, težko izpolniti, bo zdaj brez njega dvakrat težje. Poruditi se bomo morali, da — tudi njemu v časten spomin — za stavljenega dela ne prekinemo.

PSBL

N. 14. IV. 1981 / 123

SODELAVCI VI SNOPIČA IN NJIHOVE ZNACKE

Poleg sodelavcev v snopiču 15 sodelujejo še:

E.A.K.
Mj

Branka Kovačič, knjižničar v Washingtonu (ZDA), Silver Spring, Maryland
dr. Jože Markuž, župnik v Mayhminah pri Trzinu

Katoliško tiskovno društvo (Goriška Mohorjeva družba) — Gorica 1979
Nadpisnila tiskarna Budin v Gorici

(igrano v Lj. že 19. sept. 1849) in iz Ifflanda *Prav ostro se skrha*. Bil je svetovalec in cenzor pri sestavi slovenskega besednjaka (Slovenski odbor v Lj. 6. avg. 1848) in pri Cigaletovem *Nemško-slovenskem slovarju* (1860). Sodeloval je pri Bleiweisovih gimn. *Berilih* 1850 in 1852. Objavil je nekaj govorov in člankov, večinoma šolsko-prosvetne vsebine: govor ob odprtju vipavske čitalnice (N 1864, 287), *Slovenščina v naših šolah pod krilom dunajskih profesorjev* (N 1866, 150, nepodp.), *Ljudska šola* (članek o ločitvi šole od Cerkve, N 1868, 116, nepodp.), *Kakošne naj bi bile ljudske šole zanaprej* (iz sporočila glavne šole ipavske, N 1868, 289), *Zur Schulfrage* (Triglavl, Lj. 1868, 173, 177, 181). Mnogo pomembnejše je njegovo sodelovanje pri slov. narodnem in političnem prepovedu. Že pred 1848 je kazal zanimanje za š.: kot šturski kurat je sam poučeval do prihoda učitelja, kot vipavski dekan je bil organizator šolstva v dekaniji. Bil je okr. šol. nadzornik, po ločitvi š. od Cerkve preds. kr. šol. sveta, član postojnskega okr. šol. sveta. V dekaniji je ustanovil osem enorazrednih š. (nova šolska poslopja je oskrbel krajem: Goče 1851, Planina 1857, Slap 1858, Podraga 1862, Budanje 1867), vipavsko enorazrednico je razširil v štirirazrednico in sezidal 1861 s cerkvenim denarjem imenitno šolsko poslopje (spominsko ploščo, ki jo je vip. šol. svet vzdikal v pročelje poslopja 17. sept. 1885, je fašistična oblast odstranila, a je bila ponovno vzdikana na istem mestu 28. dec. 1968). Bil je dosmrten član MD, ustanovni član in poverjenik SM ter od 1867 do smrti njepr. odbornik. Podpiral je razvoj kmetijstva na Vipavskem: bil je član vipavske kmet. družnice in mnogo let njen preds.; po njegovi zaslugi so Vipavci 1873 dobili vinarsko in sadjarsko š. na Slapu. V politično življenje je resneje vstopil 1848: odločno je odklonil veliko Nemčijo in se zavzel za Avstrijo, ki da nudi boljše jamstvo Slovencem. Tako zadržanje je ustrezalo Bleiweisovi bolj konservativni politični usmeritvi in temu je ostal zvest. Po 1860 se je aktivno udeleževal raznih manifestacij: 1862 je vodil vipavsko delegacijo v lj. čitalnico (N 1862, 149-152), istega leta je bil slavnostni govornik na narodnem slavlju na vipavskem Zemonu (N 1862, 320, 329), 1863 je vodil Vipavce v goriško čitalnico (N 22. in 29. jul. 1863), 1864 je ustanovil vipavsko čitalnico, bil njen prvi preds. in organiziral praznovanje ob njenem odprtju (N 24. in 31. avg. 1864), 9. maja 1869 je med sopedpisniki poziva za tabor na

Kalcu pri Zagorju na Pivki, 14. avg. 1870 je pripravil vipavski tabor, 1867-1874 je bil deželni poslanec vipavskega in idrijskega okraja v kranj. dež. zboru, vneto deloval v odsekih, 1869 se je v šol. odseku posebej potegoval za slov. učni jezik v osn. š. Bil je pobudnik verske prenovne in nastopal na cerkvenih slavjih v dekaniji (ZD 1866, 118; 1871, 142), zlasti v Logu pri Vipavi (gl. Klinec, Marija, 111). Zelo je skrbel za dekoracijo in gradnjo novih cerkvenih objektov v domala vseh duhovnijah v dekaniji (posebej Log, vip. žup. c., novo vip. župnišče - sedaj malo semenišče). Bil je gradbeni talent in je sam izdeloval mnoge arhitekt. načrte (izvajal jih je povečini mojster M. Blažko iz Lokavca, PSBL II, 91-92). K sodelovanju je pritegnil slikarje F. K. von Goldensteina, M. Stroja, J. Wolfa in njegovo šolo, imel je stike z M. Langusom in J. Tomincem. Za zasluge je dobil razna priznanja: 6. jun. 1857 je bil odlikovan z viteškim križem reda Franca Jožefa, 26. nov. 1858 je bil imenovan za častnega kanonika lj. stol. kapitlja, Vipavci so ga izvolili za svojega častnega občana.

Prim.: SBL II, 239-240 z obširno literaturo (vendar popravi datum študija tool. 1825 in ne 1829, Anton in ne Avgust Hribar, Ljudska šola in ne O ločitvi šole od cerkve v N 1868, 116); Rojstni god ali prva slovenska beseda Ipavske čitalnice 18. avg. 1864, Lj., založila čitalnica Ipavska; Postojnsko okrajno glavarstvo, Post. 1889, 147, 148, 151, 222; J. Lavrenčič, J. G. DS 1893, 433-38, 480-84; J. Novak, Zgod. brezoviške župnije, ZZ lj. škof. lista 1907, 975-76; V. Steska, Slikar J. Wolf, Lj. 1910, 31-34 in Slovenska umetnost, Prevalje 1927, 247, 309; Gabršček I, 27, 68; I. Prijatelj, Kultur. in pol. zgod. Slov., Lj. 1939, 27, 35-36, 48, 63-64; F. Premrl, Delo dek. G. na Vipavskem, OrgVCMD 1956, 164-169 (povzetek po DS 1893); ZSS II, 59-60; A. Slodnjak, Prešernovo življenje, Lj. 1964, 17, 25, 299; B. Marušič, Štefan Kocijančič in J. G., Sreč 1969, 50, 51; J. Pogačnik, ZSS II, Mrb 1969, 85; M. Dodič, 225 let novomeške gimnazije, Novo mesto 1971, 355, 410; podatki vip. žpk arh.; upodobitve: H. Dejak (reprodukcija v DS 1893, 433 in Sreč 1969, 50); S. Ogrin 1878 (NarG v Lj., prim. kat. razstave portr. slik. na Slov. 1925, št. 258); M. Stroj (prim. K. Rozran, Strojev portret J. G., GorLtk 2, 1975, 120-123, vendar popravi datum službovanja na Vipavskem 1831 in ne 1838); Wollmann; GLOLj 1952/53, 181; SGL I, 110; SDL I, 189-90; Alfonz Gspan, Cvetnik slov. umetniškega pesništva do sredce XIX. st., 2. knj., Lj. 1979 str. 88-94, 345-6.

Kralj

GRACAR Jože CM, misijonar, r. 2. avg. 1906 v Clevelandu (ZDA) v župniji sv. Vida, u. 15. nov. 1968 v Bgdu. V predšolski dobi se je vrnil s starši v Hinje na Dolenjsko. Osn. š. je končal v Žu-

žemberku, klas. gimn. v Lj. Stopil je v Misijon-sko družbo (5. jul. 1926) in v teologijo v Lj. Ord. je bil 5. jul. 1931. Doktoriral je 1. marca 1934. Najprej je deloval kot ljudski misijonar v Slove-niji (1927-36). Leta 1934 je postal urednik KatM; z njimi se je 1936 preselil v Groblje, kjer je ostal do začetka vojne. V KatM je veliko pisal; pre-vajal je tudi povesti za Tuji svet, prilogo KatM. Maja 1941 je odšel v Trst, kjer je s sobratom J. Gregorjem vodil misijone med Slovenci. Od 1943 do 1960 je bil žpk v Sv. Križu pri Trstu. Ker se mu je zdravje močno poslabšalo, se je vrnil v Slovenijo. Najprej (1960-63) je bil hišni predstoj-nik na Gradu pri Mirnu, nato pa v Celju. Potem je zaradi bolezni moral izpreči. Zadnja leta je pre-živel kot bolnik v Št. Jakobu ob Savi (1964-65) in v Bgdu (1966-68). Pokopan je na topčiderskem po-kopališču. G. je 4. jun. 1944 odprl v župnišču v Sv. Križu slov. osn. š. Do sept. je poučeval z do-mačinko por. Bizin, pozneje pa sam. 1. maja 1945 je z vaščanoma Mirkom Dovšakom in Justom Tencetom posredoval pri nemških oblasteh, da niso zažgali vasi. G. je veliko delal tudi na pro-svetnem polju. Povečal je ž. dvorano in stalno pripravljaval razne nastope z mladino in c. pev-skim zborom.

Prim.: žpk arh. v Sv. Križu; KatG 8.5.1975; A. Geržinič, Pouk v materinščini - da ali ne?, Bue-nos Aires 1972, 30, 66-68.

J. K.

GRADNIK Alojz, pesnik, prevajalec, sodnik, r. 3. avg. 1882 v Medani, u. 14. jul. 1967 v Lj. Pokopan v Medani. Oče Jožef, čev-ljar in kmet, mati Lucija Godeas, po rodu Furlan-ka. G-ov rod prihaja s Tolminskega, iz Podmel-ca, in mu je moč slediti do sredine 17. st. Pesni-

kova stara mati Neža (roj. 1829) je bivala nekaj časa v Tolminu, kasneje pa odšla v Trst služiti in tu rodila 22. marca 1855 nezakonskega sina Jožefa, pesnikovega očeta, ki so ga spočetka dali v najdenišnico, kasneje pa v rejo Jožefu Tinta v Kamence pri Anhovem. Deček je kasneje odšel v gorenja Brda, v zaselek Vrisk pri Kožbani, dokler ga ni čevljar v Medani vzel v uk in mu po svoji smrti zapustil orodje, da je tako nadaljeval kot samostojen obrtnik. Materin rod je prišel iz kraja Medea, sama mati pa je bila rojena v kra-

ju Mariano del Friuli, kakih 15 km zahodno od Gor. Materina družina je bila številna: 10 otrok. Lucija, roj. 11. avg. 1855, se je s starši preselila v krminsko naselje na Čemajni, kjer je bil njen oče kolon grofa Formentinija. Za šiviljo se je izučila v bližnji Medani in tu spoznala Jožefa Gradnika, pesnikovega očeta, ko je ta že imel samostojno čevljarsko obrt. Družina se je mora-la večkrat seliti iz stanovanja v stanovanje, ki je bilo največkrat le en sam prostor za izredno številno družino. Saj je z leti narasla na 10 otrok: Gigia, Rajko (gl. čl.), Alojz, Ema, Gizela, Lovrenc, Avgusta, Josip-Pepi (gl. čl.), Vladimir (gl. čl.), Marija. Najprej so G-ovi stanovali v majhnem prizidku enonadstropne stavbe, kjer je bila stara medanska š. in učiteljevo stanova-nje. Potem so se preselili na Kužinšče, od tu spet v staro stanovanje, potem so se vselili v hišo, last posestnika Šviligoja, ki pa jo je bil sebi postavil upokojeni medanski vikar J. Pahor, ki je pesnika tudi krstil. Tedaj je oče prišel tudi do skromnega koščka zemlje; da bi družino pre-skrbel, pa je opravljal tudi službo občinskega obhodnika, se ukvarjal z gojenjem sviloprejk in lupljenjem češpelj («penčanjem sliv»), kasneje tudi z gostilničarstvom. Prve tri razr. lj. š. je mladi Gigi G. končal v Medani (1888-91), potem je na priporočilo vikarja Franceta Smrekarja, ki je očeta pregovoril, naj bi dal sina v šole, pe-snika poučeval nekaj nemščine nadučitelj Anton Zorzut, ki mu je bil osnovnošolski učitelj v 3. razr. lj. š. Po sprejemnem izpitu v Gor. je bil G. sprejet v 3. razr. deške vadnice (Knabenübung-schule), stanoval pa je v Alojzijevišču, ki so ga prav tisto leto ustanovili in ga je tja priporočil omenjeni medanski vikar. Od 1892 do 1901 je G. obiskoval nemško gimn. v Gor., stanoval pa je še vedno v Alojzijevišču. Tu se je srečal z Iva-nom Pregljem in starejšim Ivom Šorlijem, Avgu-stom Zigonom, Alojzijem Fogarjem. V 2. gimn. je bil sprejet v malo semenišče, kjer je imel za prefekta dr. Antona Mahničja, poznejšega škofa, o katerem se G. spominja, da »ni bil strog z go-jenci, ampak nenavadno dober in blag, tako da smo ga imeli vsi prav radi« (Boršnikova, Pogovori 26). Slovenščino je G-a od 2. do 8. razr. učil sup-lent France Orešec. Za prefekta pa je imel še Antona Plesničarja iz Čepovana, tudi pesnika, ki je pobudil G-ovo prvo objavljeno pesem. Omem-be vredno je tudi, da se je G. aktivno ukvarjal z glasbo; najprej je v zboru pel sopran, potem 2. bas, igral je 2. violino, tudi kasneje kot sod.

nik v Gor. do konca prve svet. vojne. In pa tamburico (prim. fotografijo v GorLtk 6, str. 404). Bil je med prvimi smučarji na Goriškem, ok. 1912; (prim. Breclj, Gradnikova bibliografija, str. 58-9, enota 3). Po končani 6. šoli je prostovoljno izstopil iz semenišča, se preživljal s poučevanjem v družini baronov Formentinijev v 7. in dvema drugima inštrukcijama v 8. Maturiral je z odliko. Po mnenju profesorja za nemščino dr. Streinza je bila naloga *Die Errungenschaften des 19. Jahrhunderts auf dem Gebiete der geistigen und materialien Kultur* »druckfähig« (= vredna natisa). 6. junija 1901 je maturiral in jeseni se je vpisal na juridično fakulteto dunajske U, ne iz posebnega veselja do tega poklica, temveč ker je zaradi pomanjkanja sredstev mislil, da se bo na izpite lahko pripravljal doma. Pa je že septembra odšel za domačega učitelja v družino barona Thömla v Pevmo pri Gor. V oktobru je bil za kratek čas na Dunaju zaradi vpisa na U. Naslednje leto je bil domači učitelj pri grofu Attems, katerega družina je tedaj stanovala v svojem dvorcu v Zdravščini. Po letu dni pa je tudi to zaposlitev pustil in sprejel službo prefekta v privatnem internatu prof. Kugelmayerja v Gor. v ulici sv. Ivana. Zadnja dva semestra pa je prebil na Dunaju ob podpori brata Rajka (gl. čl.), učitelja. Zadnje tri mesece tega študijskega leta je preživel v Pragi. Po absolutoriju 1905 se je vrnil v Medano, kjer se je preko poletja pripravljaj na 2. drž. izpit, ki ga je opravil jeseni. S tem spričevalom se je vpisal v Trstu v seznam notarskih kandidatov in stopil v pisarno notarja Čibeja v Gor. Po treh mesecih je to službo pustil, šel spet domov in se pripravljaj na tretji drž. izpit, ki ga je opravil maja 1906 in tako končal juridične študije. Takoj je stopil v sodno prakso pri okrožnem sodišču v Gor., ker je imel za seboj že dva rigoroz, in ko je 1907 opravil še tretjega, je bil 25. jan. 1907 promoviran za doktorja prava. Čez teden dni je napredoval v brezplačnega avskultanta; kot tak je bil od 7. sept. 1907 do 7. maja 1908 premeščen v Krmin. Od maja 1908 do 16. sept. 1909 je bil pri drž. pravdnistvu v Gor., nakar je bil premeščen v Rovinj. Po opravljenem sodniškem izpitu pa še isto leto nastavljen kot sodnik v Vodnjanu in je torej spadal pod okrajno sodišče v Pulju. Od tu je na lastno prošnjo odšel spet v Gor. 28. dec. 1911. Službo pa je opravljal v Tržiču (Monfalcone) in Gradišču ob Soči. Od 30. jul. do nov. 1914 so ga skupaj z drugimi vidnejšimi

gor. Slovenci zaprli na goriški grad. Aprila 1915 je bil poslan kot namestnik k okrajnemu sodišču v Tolmin, mesec dni kasneje pa k okrajnemu sodišču v Cerkno. Tu je ostal do začetka 1918, ko se je vrnil v Gor., ker je začelo tamkaj spet delovati okrajno sodišče. V Gor. je ostal do pomladi 1920. Na lastno željo je bil tedaj imenovan za tajnika III. razr. oz. za vicekonzula jsl. konzulata v Trstu, dejansko pa bi bil moral priti v službo k zunanjemu ministrstvu v Bgdu. Ko je bil razrešen službe v Gor. (konec aprila 1920), je že 10. maja nastopil službo v Bgdu na konzularnem oddelku. Zaradi bolezn (pogosta vnetja sipkastih kosti in čelne votline) se je zdravil in bil operiran v Padovi že 1914, v Bgdu pa se mu je stanje spet poslabšalo in je zato prosil za bolezenski dopust, ki naj bi sledil ponovni operaciji (opravljeni 3. marca 1921 s trapanacijo čelne votline). V tem času je bil nezakonito odpuščen iz službe, preživel nekaj mesecev doma, potem pri bratu Rajku na Bledu, nakar je dobil dekret za sekretarja II. razr. na oddelku za mednarodne pogodbe, od jan. 1922 pa je bil prestavljen na višje deželno in apelacijsko sodišče v Lj. in sicer v treh obdobjih: 1922-29, 1931-36, 1941-45, vmes pa je bil sodnik državnega sodišča za zaščito države v Bgdu (1929) in član Stola sedmorice v Zgbu (1936-1941), ko so ga ustaške oblasti odpuštile iz službe. Leta 1936 je bil, ne da bi vložil kako prošnjo, čez noč prestavljen v Split, ker pa je bil 1935 operiran na šalati, se je na novo službeno mesto le javil in takoj prosil za bolezenski dopust. Avgusta 1936 je bil, ne da bi za to prosil, postavljen za sodnika Stola sedmorice v Zgbu. Po koncu zadnje vojne je bil 1946 upokojen v Lj. - Poleg izvirnega pesniškega ustvarjanja in prevajanja pa je G. v nekaterih obdobjih deloval tudi na kulturnem in prosvetnem področju. Že kot visokošolec je bil član akademskoga društva Slovenija na Dunaju in en sester tudi njen tajnik. V okviru akademskega ferialnega društva Adrija se je lotil narodnoprosvetnega dela na Goriškem. S tovariši so prirejali shode za slov. ljudske š. v Gor., za slov. gimn. v Gor. in za slov. U v Lj.; na dveh takih shodih (Dobrovo, Nabrežina) je G. tudi govoril. Predaval je dalje na večerih, ki jih je prirejala Adria, tako npr. *O državi in njenih oblikah*, poleg tega so ustanavljali knjižnice, posebej v nacionalno ogroženih krajih (Mirnik). Bil je G. načelnik gledališkega oddelka v Narodni prosveti v Gor., v Pulju predsednik tamkajšnje Čitaonice

in po 1912 tudi predsednik Goriške Čitalnice. V okviru Narodne prosvete je tudi večkrat predaval, tako o modernem impresionizmu, v Trgovskem domu o psihologiji množice. Bil je tudi član Družbe za izdajanje Soče in Primorca. Po končani balkanski vojni se je v Gor. udeleževal tajnih sestankov v vili dr. Vošnjaka (z njim še Damir Feigel, dr. Drago Marušič, Andrej in Fran Gabršček, dr. Vladimir Knaflič, dr. Dinko Puc), kjer so obravnavali vprašanje o posledicah, ki bi jih utegnili imeti za Avstrijo in njen obstoj zmaga balkanskih narodov, ter o potrebi, da se na bolj ali manj prikrit način med ljudstvom zaneti revolucionarno razpoloženje za odcepitev od Avstrije ter za politično združitev z ostalimi jugoslovanskimi narodi, s Hrvati, Srbi in, če mogoče, z Bolgari. Še pred koncem balkanske vojne je gor. Čitalnica na G-ovo pobudo sklenila organizirati koncert v korist Srbskega Rdečega križa, do česar pa ni prišlo zaradi policijske prepovedi. Po odhodu v Jslo po prvi svetovni vojni se G. ni več udeleževal na prosv. polju, aktivno na političnem polju pa itak se ni nikoli. 21. dec. 1962 je bil imenovan za rednega člana SAZU v razredu za umetnosti. V letih po zadnji vojni se je tu in tam udeležil nastopov s slovenskimi književniki, slov. zamejska mladina ga je povabila na Tržaško spomlad 1953. Član slov. Penkluba je bil od njegove ustanovitve, udeležil se je kongresov na Dunaju, v Sofiji, Budimpešti in v Dubrovniku. Na njih se je osebno srečal z vrsto literarnih ustvarjalcev drugih narodov (npr. Bagrjana, Gabé, Dimitrova, Kasrova, Karaljičev, Marsov, Petkov, Jazov, Salvini, Maver, Damiani, Govoni, Marinetti in dr.). Leta zadnje vojne je preživel v Lj., kjer je ustvarjal in objavljaj. Izdal je v tem času nekaj pesniških zbirk in nekaj prevodov knjig, obenem pa sodeloval v Maleševi Umetnosti, posebno v njeni prilogi Živa njiva s pesniškimi prevodi predvsem iz vzhodnih literatur. Leta 1962 je za G-ovo 80-letnico pripravil M. Breclj v študijski knjižnici v N. Gorici obširno razstavo o njegovem življenju in delu z bogatim slikovnim in dokumentacijskim gradivom, kot plod katere je vzporedno nastala tudi Gradnikova bibliografija istega avtorja, ki zajema vse G-ove knjižne izdaje do 1964 in sicer izvirno poezijo, prevode, prevode G-ovih del, uglasitve njegovih pesmi ter upodobitve pesnika. Po 1945 se je G. rad vračal na domačijo v Medani, kjer je podoživljaj letne čase, ki jih je v pesmih, navedenih vedno na rojstni kraj, tako doživeto ope-

val; posebej je to veljalo za dobo cvetenja češenj. Rad se je pomujal z ljudmi, obujal spomine na mladostna leta, se posebno rad zanimal za ljudsko govorico. Ob teh obiskih so ga pogosto spremljali književniki ali likovni umetniki, prijatelji in občudovalci njegove poezije in Brd. Mlajšim pesnikom je prebiral njihove pesmi. - G. se je 1924 poročil z Miro Potokar; iz tega zakona ima sina Sergeja. Kasneje je svoje življenje povezal s Francko Žgur, hčerjo pesnika Frana Žgura. - G. je posamezne pesmi začel zelo zgodaj objavljati; 14-letnemu je V 1896 že objavil pesem *Materino gorje* (pod psevdonimom Jaromil). 1902 je že zastopan z 8 pesmimi v dijaškem almanahu Na novih potih (cikel *V pomladi: In zdi se mi..., Jaz sem sanjal o rudeči roži, V maju, Pod oknom, Jeseni, Oj, jaz sem te davno že zabil..., Ti rada zreš..., In zaveli so vetrovi*). Tega leta se pojavi tudi prvič v osrednji slov. literarni reviji LZ, ki ji ostane zvest vse do sredine 30-tih let, in v Sn. Prvo samostojno pesniško zbirko izda sorazmerno kasno, v svojem 34.tem letu, leta 1916, ko je sodnik v Cerknem. Tako zagledajo beli dan *Padajoče zvezde* (v drugi izdaji 1923), ki ga kmalu odkrijejo kot svojevrstnega poeta ljubezni in smrti, dvojice, ki jo je kasneje podrobneje utemeljil J. Vidmar (v zadnjem desetletju ji oporekal T. Kermauner), pa tudi močnega oblikovalca pokrajinskih motivov. V tej zbirki so ti združeni v dveh ciklih: *Motivi iz Istre* in *Motivi iz Brd*. Kakor se že v prvi zbirki oglašja sodobnost z vojnimi motivi iz let 1915-16, tako je druga pesniška zbirka *Pot bolesti* (1922) po svojem prvem delu, kjer prevladuje erotična poezija, uglašena vsa na boleče obnavljanje spomina na primorske kraje, ki so ostali pod Italijo. Tu je jedro njegovih znanih primorskih sonetov, ki jim v posebnem razdelku sledi cikel *Tolminski punt* (mišljen je tu veliki tolminski punt 1713), v katerega je G. položil vso razbolelost svojega primorstva in slovenstva. V tej zbirki se tudi prvič javljajo nekateri G-ovi prevodi iz kitajske lirike, navada, ki jo bo pesnik ohranil tudi kasneje, ko bo med izvirne pesmi večkrat vstavljaj kak prevod tujih pesnikov, ki se po vsebini ali občutju tesno prilegajo pesnikovemu vsakokratnemu miselnemu in čustvenemu svetu. Podobno je sestavljena tudi zbirka *De profundis* (1926), ki ji po istoimenskem ciklu desetih pesmi ljubezenske vsebine sledi cela vrsta pesmi, razdeljenih v oštevilčena poglavja. Pomembnejše so v skupini III, novi soneti o

primorskih krajih, vrsta družinskih in rodbinskih sonetov, med njimi *Vrnitev, Materi, Sinu, Jeseni v Medani, Dvogovor*. Ob pesnikovi 50-letnici (1932) je Modra ptica izdala zajeten izbor-antologijo G-ove dotakratne lirike, pomnožen z nekaterimi novimi pesmimi in z dodatkom nekaterih prevodov iz tujih literatur, *Svetle samote*. Za pesnika je ta zbirka pomenila posebno afirmacijo in ga povzdignila med vodilne pesnike na Slovenskem ter jasno začrtala njegovo fiziognomijo, ki jo je urednik Josip Vidmar označil kot nagonško ter pesnika uvrstil med pesnike »pretežno izpovedovalskega« in ne »oblikovalskega tipa«, obenem zarisal kot osrednje jedro G-ove ustvarjalnosti binom Eros-thanatos. Pri isti založbi so šest let kasneje izšli *Večni studenci* (1938), ki so posvečeni spominu pravkar umrle (1937) pesnikove matere. Zbirka je po tonu mračna, saj nam z vseh strani pretežno govori minljivost, smrt, zimski motivi, svetlo ožarjena pa je z vero v onstranstvo, v Boga. Tudi ljubezen je v njej bolj poduhovljena. Posebnost te zbirke, čeprav ne njen vrh, je skupina 20 pesmi z enotno se ponavljajočim naslovom *Kmet govori...*, v katerih je pesnik postavil podobo kmeta oz. kmečkega človeka ali delavca kot razsodnika živim in neživim stvarjem, predvsem celi vrsti predstavnikov upravnih in umetniških poklicev, v katere pravzaprav polaga pesnik sam svoje misli in izkušnje ter išče rešitev zagonekam življenja. Samo dve leti zatem je G. objavil zbirko pesmi *Zlate lestve* (1940), ki v petih ciklih prinašajo tematsko različno gradivo, deloma še kot odmev in nadaljevanje Večnih studentov, močno pa je v njih prisotna slutnja bližajoče se svetovne vojne oziroma odmevov, ki so jih začetki te vojne pobudili do slovenskega sveta (*Nova Golgota*), v oddelku *Blizu zemlje* pa se spet mudi na domači briški zemlji. Leta 1944 sta izšli dve G-ovi pesniški besedili: najprej *Pesmi o Maji*, ki so pravzaprav en sam cikel pesmi, podoben ciklu *Kmet govori*, kajti tudi tu skozi pesnikovo fiktivno žensko osebo se zvrsti 22 pesmi in s tem 22 odgovorov, ki jih pesnik daje sebi in bralcu na določene konkretne življenjske situacije. Druga zbirka istega leta je *Pojoča kri*, ki ima nekaj skupnih potez z Zlatimi lestvami. V njej prevladuje so. netna oblika, kot novost pa se pojavlja tu domača motivika, in sicer pesmi o koncentracijskih taboriščih, o pokopu od okupatorja ustreljenih, o odganjanju Slovencev v taborišča, o nečloveških razmerah v teh, itd. Po vojni, vse tja do le-

ta 1952 ni izšla nobena izvirna G-ova knjiga. Pesnitev *Spev svobode*, ki je nastala leta 1945, je izšla v tisku v celoti šele 1978 v trž. Mladiki. Šele ob G-ovi sedemdesetletnici je izšla prva povojna knjiga G-ove izvirne poezije, pa čeprav so bili to le ponatisi sonetov s primorsko tematiko (*Primorski soneti*, z uvodom Jara Komaca, Lipa v Kopru). Zbirka torej ni prinesla nič novega. Iz leta 1954 je zbirka pesmi za mladino *Narobe svet*, ki je prva pesnikova izvirna mladinska knjiga. Čeprav namenjen za sedemdesetletnico, je obširen antologijski izbor G-ove lirike v redakciji Filipa Kalana-Kumbatoviča izšel šele 1954 z naslovom *Harfa v vetru*. To je za Vidmarjevimi Svetlimi samotami drugi reprezentativnejši izbor G-ove lirike, v kateri se nam pesnik po urednikovi zaslugi predstavi še z drugimi pesniškimi obrazy. Urednik je namreč dodal binomu Eros-Thanatos, ki je dotlej veljal za G-a, še binom Natura-Patria, in tako vanj zajel vso tisto tipično G-ovo poezijo na ti dve temi. Knjiga je opremljena z mnogimi bibliografskimi podatki o pesmih, biografskimi podatki ter odmevi na G-ovo ustvarjanje v tisku. Izbor pa tudi tokrat, kakor pri Svetlih samotah, ne prinaša le že natisnjenih pesmi, temveč tudi nove tekste, izbrane iz revijalnih objav in iz rokopisov. Nov izbor predvsem G-ove erotične poezije prinaša zbirka *Eros-tanatos*, ki jo je za pesnikovo osemdesetletnico pripravil in jo s spremno besedo opremil Kajetan Kovič (1962, ponatis 1972). Izvirno pesniško delo je zbirka *Lucipeter*, ki je izšla 1973, že po pesnikovi smrti, medtem ko so *Pesmi* v miniatarki izšle 1962 (1967²), *Izbrane pesmi* v zbirki Kondor 1964, *Izbrano delo* v zbirki Naša beseda 1968. Med vsemi naštetimi izdajami pa je izšlo še nekaj bibliofilskih in posebnih izdaj, tako: *Verzi Alojzija Gradnika kot priloga k Fr. Tratnikovemu ciklu »Begunci«* (1917) dve izdaji, *Pisma*, z Jakčevimi lesorezi (1924), *Bog in umetnik* (1943), *Tolminski punt* (1973). - Poleg izvirnega, je obsežno in deloma zelo pomembno G-ovo prevajanje. V knjižnih izdajah so izšli naslednji prevodi: Maksim Gorki: *Drobne povesti* (1911); Sem Benelli: *Ljubezen treh kraljev* (1913); Tagore: *Rastoči mesec* (1917, 1921²); O. Wilde: *Pravljice* (1919); *Božje solze* [srb. pov.] (1920); Tagore, *Pti-ce selivke* (1921, 1961); J. J. Zmaj: *Malaj in Malon* in druge pesmi za deco; isti, *Kalamandarija* (1921); Sem Benelli: *Okrutna šala* (1922); Tagore: *Zetev* (1922); *Zlata srca* [hrvaške povesti] (1922); J. J. Zmaj: *Pisani oblaki* (1922); Marguerite Bur-

nat-Provins: Knjiga za Tebe (1923); G. Rodenbach: Mrtvo mesto (1923); Srbske narodne pesmi (1923); Tagore: Gitanjali (1924); G. Mazzini: Dolžnosti človeka (1925); Kitajska lirika (1928, 1951, 1958, 1963, 1973, 1974); Narodne pripovedke (1928); Koko in druge živalske zgodbe (1929); Narodne zagonetke (1929); Čarobni studenec in druge japonske pripovedke (1930); E. Barrett-Browning: Portugiški soneti (1933, 1961); Ada Negri: Novele (1934); Italijanska lirika (1940); Gabriele D'Annunzio: Sen jesenskega zatona (1941); Anton Čehov: Kaštanka (1943); Moderna španska lirika (1943); Michelangelo Buonarroti: Soneti (1945); Prešernovi nemški soneti (1946); Prešernove nemške pesnitve (1947); Peter Petrović Njegoš: Gorski venec (1947, 1965); Jovan Jovanović-Zmaj: Pesmi za otroke (1948); Srbski realisti (1948); Branko Ćopić: Armada, obramba tvoja (1949); Izbrane srbske narodne pripovedke (1950); Li-Tai-Po: Pesmi (1950); Srbske narodne uganke (1951); Ivan Mažuranić: Smrt Smail age Čengijića (1951); Barčica [ruske otroške pesmi] (1952); Francesco Petrarca: Soneti in kancone (1954); Omar Hajam: Rubajati (1955); Laž ima kratke noge (1956); Stojša in Mladen (1956); Ugo Foscolo: Gomile (1957); Silvije Strahimir Kranjčević: Izbrane pesmi (1958); Tagore: Spevi (1958); Dante Alighieri: Pekel (1959); Giacomo Leopardi: Pesmi (1961); Li-Tai-Po: Pesmi (1963); Dante Alighieri: Vice (1965). Posamezni njegovi prevodi so prešli tudi v izbore Carduccija (1970), Leopardija (1971), Lorce (1969, 1978) itd. - G. je za primorske razmere po prvi svetovni vojni pripravil Pesmarico, zbirko narodnih in drugih pesmi (1920, ponatis 1946) ter 3 pravne tekste, pravilnike in zakone s komentarji (1925 in 1926). - G-ovo pesniško delo je našlo v svetu lep odmev, saj so posamezne pesmi prevedene v angleščino, bolgarščino, češčino, francoščino, gruzinščino, italijanščino, latinščino, madžarščino, makedonščino, nemščino, novogrščino, poljščino, ruščino, slovaščino. V samostojni knjigi so izšli angleški prevodi *Selected poems*, London 1964. Vrsto G-ovih pesmi so uglasbili A. Lajovic, R. Paternost, L. M. Škerjanc, R. Simoniti, U. Vrabec, J. Pribošič, M. Kogoj, A. Srebotnjak, V. Ukmar, M. Tomc, idr. Izvirno G-ovo poezijo sta spremljala predvsem dva likovna umetnika; tako je G-u do zadnje vojne opremljal in ilustriral pesniške zbirke Božidar Jakac, med vojno in po vojni Riko Debenjak, kasneje spet tudi B. Jakac. Največkrat je pesnika portretiral Božidar Jakac, potem pa še: Av-

gust Bucik, Rajko Šubic, Saša Šantel, Miha Maleš (večkrat), Avgust Černigoj, Riko Debenjak (večkrat), Borut Pečar, Nora Lavrinova, Boris Batista, Robert Hlavaty, Zdenko Kalin. Zadnji portret je delo Negovana Nemca (1978) na spomeniku v N. Gorici (postavil Klub starih gorških študentov). V rojstni hiši v Medani mu je bila odkrita spominska soba, ki jo oskrbuje Gorški muzej v N. Gorici. - Prvi obširnejši popis G-ovega dela je bil objavljen v trž. Razgledih (1955, str. 109-12, nedokončano; avtor verjetno dr. Anton Urbanc). Popis vseh objavljenih pesmi do 1941 z vključenimi prevodi G-ovih pesmi v tuje jezike, tiskanih v Jugoslaviji je prinesla Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova, 5, Zgb 1960, str. 53-57. France Dobrovolje je objavil Pesniško delo A. G-a v prevodu, Bori 1955, 78-83, 345; Janez Logar: Bibliografski popis literarnih del Alojzija Gradnika, Letopis SAZU 1962, 13. knj., 1963, str. 34-8; Marijan Breclj: Gradnikova bibliografija, Nova Gorica 1964; France Dobrovolje, v LPJ II, 279-81 (najobširnejši dosedanjí popis G-ovega dela, vsebuje popis izvirnih knjig in knjig prevodov; popis G-ovih pesmi, prevedenih v tuje jezike; literaturo o pesniku in njegovem delu od 1913 do 1974; zajet ni le popis G-ovih prevodov [neknjižnih] iz tujih jezikov). Marja Boršnikova je objavila Pogovore s pesnikom Gradnikom, NO (Mrb) 1953, ponatis v knjigi 1954. Vrsta pesnikov mu je posvetila svoje pesmi, zastopan je v skoraj vseh antologijah slov. pesništva, v vseh šolskih čitankah in literarnih pregledih, itd.

Prim.: LibBapt III, 46, nr. 24 v Medani; o *Padajočih zvezdah*: O. Župančič, LZ 1917, 47; Iz. Cankar, DS, 1917, 121-2; Milan Pugelj, Sn 1917, 27; Dis I = Milan Pugelj, SN 1.1.1917; Obzor 20.1.1917; S. Šantel, E 11.2.1917; F. Albreht, Demokracija 1918, 90-3; o ciklu *Begunci*: y I = Hugo Uhlyr, SN 7.1.1918; S 5.1.1918; I. Dornik, Jsl(n) 12.1.1918; o *Poti bolesti*: I. Pregelj, DS 1922, 469; SN 21.6.1922; -k, UT 13.7.1922; J. K., J 3.8.1922; R. Rehar, 13.8.1922; -c, E 7.9.1922; Prosveta (Gorica) 1922, 63; D. M., SN 22.9.1922; F. Kozak, LZ 1923, 118-9; Sr. Kosovel, UL III, 7/8, 1923; o 2. izd. *Padajočih zvezd*: Miran J. Jarec, SN 14.6.1923; o bibliofilski izd. *Pisem*: Frst. I = Franc Štelc, DS 1924, 183; J 29.5.1924; M. Jarec, SN 1.6.1924; o *De profundis*: J. Vidmar, Kritika 1926-27, 73-6; M. Jarec, J 17.10.1926; I. Lah, SN 24.10.1926; B. Borko, Tabor (Mrb) 24.10.1926; Nova doba (Celje) 6.11.1926; J 5. dec. 1926; Narodni dnevnik 6.12.1926; A. Gspan, Mladina 1926-7, 118-20; F. Kozak, LZ 1927, 121-3; F. Vodnik, DS 1927, 121-2; F. Bevč, NG 1927, 101-2; K. Širok, E 18.1.1927; B. Borko, E 3.2.1927; J 26.6.1927; o *Svetlih samotah*: A. G., SN 23. dec.

1932; -o l = Božidar Borkol, J 24. 12. 1932; F. Vodnik, DS 1933, 161-2; B. Borko, LZ 1933, 119; F. Kozak, Sd 1933, 418-20; L. Mrzel, Žena in dom 1933, 136-7; R. Rehar, MV 4. 2. 1933; o *Večnih študentih*: F. Vodnik, MP 1937-38, 191-2; U. Urbani, MP 1937-38, 223-4; T. Cokan, DS 1937-38, 377-8; F. Vodnik, Obzorja 1938, 267-9; Inko l = Ivan Kolar, Misel in delo 1938, 204-6; P. Karlin, Prijatelj 1938, 306-7; -o l = Božidar Borkol, J 23. 4. 1938; td l = Tine Debeljak, S 6. 6. 1938; A. Budal, LZ 1938, 478-1, 603-5; M. Jarc, MP 1938-39, 150-5; F. Kalan (Kumbatovič), Sd 1939, 16-20; L. Legiša, Dejanje 1939, 40-4; S 8. 2. 1939; 2. 9. 1939; J 10. 2. 1939; -o l = B. Borkol, J 10. 2. 1939; o *Zlatih lestvah*: -o l = B. Borkol, J 19. 3. 1940; J 14. 12. 1940; L. Sitanek, Um 1940-41, 220-2; V. Pavšič, LZ 1941, 76-81; F. Vodnik, DS 1941, 439-41; SN 14. 1. 1941; -r l = Radivoj Rehar, MV 5. 3. 1941; -ok, Slovenija 21. 3. 1941; o pesnitvi *Bog in umetnik*: M. S. l = R. Rehar, Um 1942-43, 194; o *Pesmih o Maji*: M. S. l = R. Rehar, Um 1943-44, 190-2; J 16. marca 1944; SN 20. 3. 1933; Družinski tednik 30. 3. 1944; td l = T. Debeljak, S 4. 4. 1944; GorL 5. 8. 1944; o *Pojoci krvi*: F. Vodnik, DS 1944, 131-2; J 3. avg. 1944; in, Družinski tednik 10. 8. 1944; td l = T. Debeljak, S 24. 8. 1944; -c, SN 4. 9. 1944; SN 18. 9. 1944; M. S. l = R. Rehar, Um 1944-45, 40-1; o *Harfi v vetru*: D. Željeznovl, Knjiga 54, 575-9; K. Kovič, Beseda 1954, 575-6; T. Zagar, Beseda 1954, 577-80; Marjan Jerše l = Miklavž Prosenc, SPor 14. 11. 1954; A. Budal, Pdk 5. 12. 1954; L. Legiša, Ldk 11. 12. 1954; M. Breclj, SlovJ 24. 12. 1954; M. S., Mlada pota 1954-55, 99-101; L. Legiša, Bori 1955, 51; o *Narobe svet in druge pesmi za mladino*: SPor 20. 2. 1954; K-č l = K. Kovič, Ldk 13. 2. 1954; M. Breclj, SlovJ 25. dec. 1953; o *Eros-tanatos*: K. Kovič, NSd 1962, 698-706; R. Šuklje, TT 14. 8. 1962; V. Bartol, Pdk 26. avg. 1962; B. Hofman, Ldk 8. 9. 1962; F. Forstnerič, NO 1963, 75-7; B. Borko, Le livre slovène 1963, 2-4; o *Selected Poems*: Knjiga 64, 128; M. Breclj, PrimN 2. 7. 1964; isti, NL 2. 7. 1964; M. Jurak, Delo 15. 7. 1964; M. J., Pdk 30. 7. 1964; o *Lucipetru*: A. Ilkretl, Delo 24. 10. 1973; Sl. Rulpell, Pdk 28. okt. 1973; M. Jevnikar, M(Trst) 1973, 188; Knjiga 73, 575-8; N. Gaborovič, Dialogi 1974, 130-1; *Izbor splošnih člankov o G-u in delu*: Bulletin yougoslave, Paris 1918, février, no. 29, p. 23; SN 6. aprila 1929; Alnton, Klacin, KolGMD 1931, 73; I. Peruzzi, DP 1932, 250-1; Lj. Mlakar, Sokolič 1932, 235-7; F. Albrecht, LZ 1932, 565-6; -o l = B. Borkol, J 3. 8. 1932; SN 3. 8. 1932; s. š. l = Silvester Škerl, S 3. 8. 1932; z. l. l = Ludvik Zorzut, MV 4. 8. 1932; Istra (Zgb) 12. 8. 1932; S. Malič, KolGM 1934, 53; Gabršček, II; B. Fatur, Sd 1936, 159-63; Slovenija 21. 8. 1936; R. J., Istra 3. 2. 1939; -o l = B. Borkol, J 14. 12. 1939; J 13. 11. 1940; -o l = B. Borkol, J 11. 1. 1941; 11. 5., 15. 6., 28. 6., 29. 6., 2. 3. 7.; A. B., J 18. 7. 1944; A. Budal, Razgl 1948, 213-4; L. Legiša, Razgl 1952, 558-64; A. Budal, Pdk 3. avg. 1952; L. Smrekar, Pdk 5. 8. 1952; L. Legiša, Ldk 6. 8. 1952; Sidro, jesen 1953, str. 3; Galeb 1954-55, 1, 5; B. Hofman, Pdk 22. 3. 1953; M. Samsa, Pdk 7. 5. 1953; A. Hmeljak, LitV 1953-54, 3-4; J. Moder, KolMD 1954, 66-67; C. Sinkovec, NRazgl

1954, 14-6; M. Prosenc, Beseda 1955, 243-7; Večer 16. 3. 1955; Sl. Rulpell, Pdk 10. 4. 1955; Soča 16. aprila 1955; L. Smrekar, DL 25. 11. 1955; F. Zadravec, JiS 1955-56, 310-3; J. Glazer, NO 1957, 248-50; PrimN 2. 8. 1957; V. Bartol, Pdk 22. 5. 1960; Soča 4. 6. 1960; V. Vovk, PV 1962, 433-5; L. Zorzut, PV 1962, 548; B. Borko, NZ 1962, 321-2; Prešernov koledar 1962, 56-8; M. Breclj, PrimN 1. 8. 1962; J. Kajzer, Mladina 4. 8. 1962; B. Paternu, NRazgl 1962, 291; DL 25. 10. 1962; J. Sever, DL 28. 11. 1962; Letopis SAZU 1963, 33-8; F. Forstnerič, NO 1963, 28-30, 75-7; Pdk 9. 1. 1963; Veno Pilon, Na robu, Lj. 1965; TT 13. 1. 1966; F. Zadravec, Dialogi 1967, 76-82, 147-57, 210-19; A. Kodermac, GorS 1967, 64-8; L. Zorzut, PV 1967, 464-5; Rodna gruda 1967, 260; 15. 7. 1967; Pdk 15. 7. 1967; Matajur 15. 7. 1967; J. Snoj, Delo 15. 7. 1967; D. Željeznovl, PrimN 15. 7. 1967; Matajur 15. 7. 1967; Primorski dnevnik 16. 7. 1967; 18. 7. 1967; Pesnik gor. Brd A. G.; Pogreb A-a G-a, KatG 20. 7. 1967; V. B., Gosp 21. 7. 1967; SlovV 21. 7. 1967; F. Kalan (Kumbatovič), NRazgl 29. 7. 1967; F. Bevk, NRazgl 29. 7. 1967; A. Slodnjak, Delo 29. 7. 1967; B. Kreft, Letopis SAZU 1968, 79-82; GorZb II, 111; J. Dolenc in L. Zorzut, KolMD 1968, 103-7; n. j. l = M. Breclj, KolGMD 1968, 142-4; Matajur 15. 3. 1969; M. Remic, Ldk 19. 4. 1970; B. Paternu, SR 1970, 163-78; Srč 1970, št. 25/26 prinašajo razprave o G-u in njegovem delu naslednjih avtorjev: M. Boršnik, 32-5; B. Paternu, 35-9; F. Petre, 41-3; T. Kermauner, 43-5; M. Mitrovič, 45-9; J. Mahnič, 49-54; F. Zadravec, 54-61; F. Bernik, 62-5; E. Stampar, 66-8; J. Sražin, JiS 1970-71, 153-4; B. Borko, Srečanja, Lj. 1971, str. 19-23; Taras Kermauner, Dileme sodobnega slovenskega pesništva, Lj. 1971, 11-4, 97-131; L. Zorzut, KolGMD 1971, 144-6; K. Kovič, Pič 1972, 9/10, 497-503; M. Breclj, Naš list (Anhovo) 1972, 10; Ana Čebokli, Dan 1973, 7; M. Vuk, Gorški muzej, N. Gorica 1977; JKol 1977, 123-132; (1979), 15-7; V. Truhlar, Doživljanje absolutnega v slovenskem leposlovju, Lj. 1977, 163-9; J. 240, 289; JiS 1970-71; SR 1979, 25-27; M. Kožuh, SR 1979, 207-213; GorLtk 6 (1979), 383-4; vključujejo ga vse slov. lit. zgodovine in enciklopedije ter pretežno vse antologije slov. pesništva v izvirnikih in prevodih. Za popolno bibliografijo člankov in ocen o G-u in njegovem delu ter prevodov njegovih pesmi v tuje jezike, ki jo je sestavil F. Dobrovoljc, gl. LPJ II, 281-3 ter Kalanov seznam v Harfi v vetru, str. 281-5.

Brj.

GRADNIK Boris, farmakolog, r. 20. sept. v Medani. Oče Jožef (gl. čl.), mati Jožeta Jasnič. Petleten je živel pri teti v Gornjih Storah pri Celju, v Celju obiskoval gimn., se moral pred Nemci umakniti v Zgb k stricu Alojzu Gradniku (gl. čl.), od tu prišel v Medano. Studije je nadaljeval v Gor. in maturiral na it. realni gimn. V šol. letu 1942-43 se je vpisal na farmacevtsko fakultetu U v Bologni, kjer je diplomiral 1946. Med vojno je bil pri vojakih v Pistoii. Takoj po diplomi se je

kot notranji sodelavec zaposlil na farmakološkem inštitutu U v Pavii; v šol. l. 1947-48 je postal asistent-volonter in tako začel znanstveno in pedagoško dejavnost. Vodil je predvsem vaje iz farmakognozije za študente farmacevtske fakultete, pa tudi izbrana poglavja iz farmakologije ze študente tehniške fakultete. Za leto 1948-49 je prejel od U v Pavii štipendijo. Leta 1955 je stopil v farmacevtsko industrijo kot vodja raziskovalnega inštituta in se posebej posvečal organizaciji farmakoloških in kemoterapijskih laboratorijev ter njihovemu raziskovalnemu delu. Kot tak se je udeležil, pretežno z referati, znanstvenih posvetov, it. in mednarodnih kongresov, npr. 15. zborovanja za farmacevtske vede v Parizu (1953), 19. kongresa za farmacevtske vede v Zürichu (1959), 2. in 3. mednarodnega kongresa za kemoterapijo (Napoli 1961, Stuttgart 1964), prav tako vrste kongresov Italijanskega društva za farmakologijo in Italijanskega društva za eksperimentalno biologijo. Za svoja dela je prejel številna priznanja, med drugim je postal komtur reda »Al merito della Repubblica Italiana« (1969). Je tudi svetovalec Società Italiana di Tossicologia in član društev: Società italiana di farmacologia, Società italiana di biologia sperimentale, Società italiana di chemioterapia, Società italiana di tossicologia, Società italiana di storia della farmacia, Società farmaceutica del Mediterraneo latino, American Chemical Society kakor tudi znanstvenega odseka farmacevtske zveze. Tudi je častni član Società italiana di farmacia ospedaliera. Svoje razprave je objavljial pretežno v it. strokovnih revijah, nekaj pa tudi v drugih državah, med njimi v: *Medicina sperimentale*, *Bollettino chimico farmaceutico*, *La Clinica Termale*, *Conférences et communications italiennes à la XV.ème Assemblée Générale de la Fédération internationale pharmaceutique* (Paris), *Pharmaceutica Acta Helvetiae*, *Bollettino della Società italiana di biologia sperimentale*, *Giornale di malattie infettive e parassitarie*, *Archivio italiano di scienze farmacologiche*, *Giornale italiano di chemioterapia*, III.rd International Congress of Chemotherapy (1964), *Atti della Accademia medica lombarda*. Njegovo proučevanje zajema farmakološke tehnike (*Metodo per valutare in vivo la resistenza delle penicilline alla penicillinasi*, *L'analisi sequenziale nella valutazione dell'attività analgesica sperimentale*), raziskave o fosfokreatininu, farmakologiji antibiotikov, farmakokinetiki, analgetiki, trichomonasu vaginalis. Dalje študije o

farmakognoziji (o *Sclerotinia libertiana* Fuck), o peloidih in revulzivih itd.

Prim.: B. Gradnik, Documenti, curriculum vitae e pubblicazioni Sessione di esami di abilitazione alla libera docenza in Farmacologia e Farmacognosia per l'anno 1969 (hrani oče Jožef Gradnik).

Brj.

GRADNIK Gradimir (Miro), enolog, r. 24. jun. 1928 v Medani. Oče Jožef (gl. čl.), mati Jožefa Jasnič. Lj. š. obiskoval v Medani, industrijsko-trgovsko v Krminu. Ko je 1947 prišlo do razmejitve, se je preselil na tisti del očetovega posestva na Plešivem pri Krminu, ki je prišlo pod Italijo. Tu je G. stremel postati umen vinogradnik. Da bi svoje izdelke brez posredovalcev dajal na trg, je 1955 odprl v Krminu manjšo točilnico. Ker se je že od 1950 vedno vztrajneje in poglobljeno posvečal obdelovanju zemlje, vzgajanju novih vinogradov, skrbel za resen izbor sortnih vin, je po 15 letih trdega in vztrajnega dela vzgojil okoli leta 1961 že kakih 17.000 trt in pridelal kakih 3.000 butelj k merlota, traminca, savinjona, pinota, kabernetna in pikolita. Proti koncu šestdesetih let se je količina pridelanega vina povzpela že na kakih 500 hl različnih vin. G. se je ob teh uspehih še vedno poglobljal v študij obdelovanja zemlje in načinov za pridobivanje visokih donosov. Svoje proizvode je začel pošiljati na različne it. in inozemske vinske razstave in pri tem dosegal lepe uspehe, priznanja in nagrade. Prvič je razstavil že leta 1957 in pri prči prejel prvo nagrado. Tako je do leta 1966 prejel že 12 zlatih, 3 pozlačene, 3 srebrne kolajne ter dva Oskarja: prvega na razstavi v Tržiču (Monfalcone) 1966, drugega na vseitalijanski razstavi v Pramaggiore 1968. Tu je med 197 razstavljalci in 612 vzorci zasedel prvo mesto za sivi pinot letnik 1966. G. pošilja svoja vina po vsej Italiji, pa tudi v tujino (npr. Švico), celo v daljno Južno Ameriko (Lima v Peruju). G. je edini Slovenec, čigar vino je našlo mesto v znani it. enoteki v Sieni (savinjon letnik 1966). - Med vojno je G. bil v partizanih, po vojni je bil član socialnodemokratske stranke, kasneje deloval v Slovenski skupnosti (SSk). V tej je predsednik goriškega pokrajinskega sveta SSk. Leta 1976 je bil obtožen, da je na dan volitev junija 1976 delal propagando za svojo stranko. Ko je prišlo do sodne razprave jan. 1977, je bil G. oproščen.

Prim.: L'Oscar del vino 1966 ancora una volta a Gradnik. - *Il Gazz.* 1966; Due dei tre Oscar dei vini conquistati da prodotti locali, *MessV* 1967;

Assegnati a Pramaggiore tre nuovi Oscar del vino. Sono stati attribuiti a G. G., MessV 1966, 24. apr.; G. G. s Plešivega pri Krminu prejel Oskarja za vino v Pramaggiore, PDK 1966; Wfaltritsch M. I., Med tisoči najboljšimi vini pridelajo eno dvajsetino na Goriškem, PDK, 20. febr. str. 5; Gorazd Vesel, Gradnik ni samo proizvajalec vin, ampak tudi spreten trgovec s svojim pridelkom, PDK 1966; Drago Košmrlj, »Oskarji« na Plešivem, Slovenski vinogradnik G. G., Delo 1966; D. Irobež Marijan, Odlični slovenski vinogradnik, GorSreč 1968, 77-8 s sl.; Gradnikov nečak - veličastni vinski vitez, NL 1971, 18. mar.; 27. jan. proces proti G. Gradniku, PDK 1977, 9. jan.; 23. jan.; 3. febr.; Strascichi delle elezioni in Tribunale, VoceI 25. jan. 1977; G. oproščen krivde, NL 1977, 3. febr., str. 5; Politični prizvok procesa proti G-u, NL 1977, 13. jan., str. 5; M. Soldati, Vino al vino, Milano 1971 (1977²), 190-205, 427.

Brj.

GRADNIK Jožef (Pepi), narodni delavec, r. 1. jan. 1897 v Medani. Oče Jožef, čevljar in kmet, mati Lucija Godeas. Brat pesnika Alojza G. (gl. čl.) in Vladimirja G. (gl. čl.), učitelja in geologa. Osn. š. obiskoval v Medani. Med prvo svetovno vojno bil skupaj z bratom zaprt na gor. gradu. Leta 1919 je postal tajnik obnovljenega slov. prosv. društva in to ostal do zatrtja 1. 1927. Z nabilralno akcijo mu je uspelo, da je društvu pripravil velik zložljiv oder, organiziral knjižnico, ki je imela naročene vse tednike in dnevnike ter revije iz Sje. Leta 1921 je dal pobudo za narodni tabor v Medani in 1922 postal zadnji slov. župan v Medani. Kot tak je uradoval z vsemi občinami, vključno furlanskimi, slovensko. Na stavbi županstva je dal postaviti velik napis v slovenščini in le z manjšimi črkami v it. Napisu ni odstranil tudi na zahtevo karabinjerjev, zato so ga preganjali. V njegovi odsotnosti je podprefekt iz Gradiške pripeljal fašiste in karabinjerje, ki so odstranili napis, vlomili v občinski urad in je podprefekt namestil komisarja A. Albana. Ta je kasneje ukazal, naj G-a privedejo v občinski urad, kjer so ga prisilili, da je podpisal predajo občinskega urada, imovine in arhiva (25. aprila 1923 ob 15^h). Že po odstavitvi z županskega mesta je Mussolini dal kralju predlog, naj podpiše odločbo o odstavitvi z županskega mesta pod obtožbo rovarjenja proti državi, zakrivanja it. napisa na občini, razglašanja na oglasni deski v tujem (slov.) jeziku. - G. se je kulturno še naprej udejstvoval. Delal je tudi v organizaciji TIGR. Ob vstopu It. v vojno (1940) so ga aretirali, a ga izpustili zaradi pomanjkanja delovne moči na kmetiji po 5 mesecih. Do kapitulacije It. je bil

pod policijskim nadzorstvom. Za NOB delal od začetka. Zbiral je denar po Furlaniji, nabavljaj v Gor. in Vidmu potrebščine za ciklostilne tehnike Matajur in tehniko kobariškega vojnega področja.

Prim.: Vedotta Friulana 16. 11. 1922; M. Boršnik, Pogovori s pesnikom Gradnikom, Mrb 1953 (v knjigi 1954) str. 6 in pass.; R. K.f = Rudi KlinecI, Zlatoporočno slavlje v Medani, KatG 13. jul. 1972, str. 4; Ciril Zupanc, Kanalski Kolovrat, 1974, str. 117; Tone Rutar, PrimN 1. jan. 1977; GorLtk 6 (1979), 125.

Rut.

GRADNIK Rajko, šolnik, prosvetni delavec, geomorfolog, meteorolog in antropogeograf, r. 15. nov. 1880 v Medani, u. 20. jun. 1961 na Bledu. Oče Jožef, čevljar, mati Lucija Godeas. Osn. š. v Medani (1886-89), nemško vadnico v Gor. (1889-90), učit. v Kopru (1890-99). 1901 opravil usposobljenostni izpit. Prvo učit. mesto v Kozani (1899), kjer je ostal do 1914, po vojni pa je učiteljsko službo opravljal še eno leto v Medani. V začetku prve svet. vojne so ga z očetom in bratom zaprli na Goriški grad, kasneje je moral na gališko fronto in potem še na it., kjer je dočkal konec vojne. Po vojni je opravil še gimn. in hodil poslušat predavanja iz geologije in mineralogije na novo ustanovljeno slov. U v Lj. Udeleževal se je geoloških in petrografskih ekskurzij ter delal na terenu kot sodelavec F. Seidla. Tako je dodobra spoznal geološke razmere, zgradbo in sestavo kristalinika na Pohorju, zapletene gube Karavank pod Golico in problematiko Slatenske plošče v Julijskih Alpah in pri tem vprašanja alpske tektonike. G. je mnogo potoval po Jslj že pred vojno (Dalmacija, Crna gora). Njegovo zanimanje je predvsem veljalo ledeni dobi pri nas. Po Seidlovi smrti je vztrajno sodeloval z A. Melikom zlasti pri raziskovanju bohinjskega ledenika. Veliko časa je tudi posvetil hidrologiji Blejskega in Bohinjskega jezera. S svojimi raziskavami na tem področju je postavil prve osnove jezerske hidrologije pri nas. Rezultate svojih raziskav je objavil v razpravah *Toplinski odnošaji v Blejskem in Bohinjskem jezeru* (GV 1946, 94-125); *Kolebanje vodne gladine v Bohinjskem in Blejskem jezeru* (GV 1947, 111-128); *Klimatske poteze Bleda* (GV 1960, 71-88). V eni izmed teh študij je pokazal na problem nenadnega zvišanja temperature pri dnu Blejskega jezera, kar so potrdila tudi kasnejša raziskovanja. Svoje raziskave je vedno opiral na stvarne preizkuse in dolgoletno opazovanje. Prav tako je napisal pre-

gled blejskega območja v vodniku po Bledu. Bil je najstarejši član Slovenskega geološkega društva, bil delovni predst. muzejskega odbora na Bledu, aktivno se je udeleževal kongresov geografov, bil sodelavec Hidrometeorološkega zavoda v Lj. Na njegovem vrtu na Bledu je bila namreč postavljena (od 1946) meteorološka opazovalnica, on pa je zanjo skrbel in beležil podatke. Tudi na področju šolstva si je G. pridobil zasluge, saj je mnogo pripomogel k dvigu in razvoju šolstva najprej na Goriškem, posebej pa še na Gorenjskem v dobi, ko je postal na Bledu nadučitelj in š. nadzornik. Tesno vzporedno s šolskim je teklo tudi njegovo delo na glasbenem področju. Mladino je poučeval v klavirju, pevske zборе v petju; prav do zadnjih dni je poučeval v glasbeni šoli na Bledu. Bil je tudi vnet planinec. Kot član Soške, kasneje Goriške podružnice SPD je sam ali v družbi Antona Stresa, Franca Setničarja in dr. J. Zollie «s cepinom preplezal vse naše vrhove in bližnje tuje Alpe in se tako postavil v vrsto prvih alpinistov». Poslednjič se je povzpел na Triglav 78 let star (1958). V Brdih se je pred prvo vojno udeleževal v izobraževalnih društvih, budil Brice k narodni zavesti in napredku.

Prim.: Poročilo o stanju ljudsk. šolstva v okraju goriškem za leto 1904-1905, Gor. 1905, 76; Ludvik Zorzut, R. G., PrimN 1961, 29, 9 s. sl.; Delo 1961, 169, 8-9 (osmrtnici); pt. B. B., Umrl je R. G., str. 6; T. G., R-u G-u v spomin, Geografski obzornik 1961, 2, 71 s. sl.; Ludvik Zorzut, R. G., PV 1962, 1, 33-34 s. sl.; † R. G., Geologija, 7. knj., 1961, Lj. 1962, 336 s. sl.; Slovensko planinsko društvo v Gorici 1911-1971, Gor. 1972, 13, 26; GorZb II, 111 (Branko Marušič); Slovensko učiteljsiše v Kopru 1875-1909, Koper 1976, 86; Andrej Šavli, Vrsta skozi čas, XVII, R. G., PDK 1977, str. 4 (19. okt.); -jb I = Jože Bohinc, Bogato življenje. Ob 80-letnici R-a G-a, Glas 26.11.1960; J. B. I = Jože Bohinc, Osemdeset let R-a G-a, PDK 21.12.1962 št. 21. Brj.

GRADNIK Vladimir, vojaški strokovnjak, strokovni pisec, r. 17. jul. 1899 v Medani. Oče Jožef, mati Lucija Godeas. Gradnik je najmlajši brat Rajka, dr. Alojza in Jožefa (gl. čl.). Osn. š. je obiskoval v Medani, gimn. med 1910-15 v Gor. Do preboja v Kobaridu (okt. 1917) je živel v rojstnem kraju (zaseden od It.), nato je postal avstrijski vojak 97. trž. polka in kot tak se je udeležil upora v Radgoni, pozneje tudi v Ukrajini, kjer je deloval v slov. polku »Nanos« in prisegel srbskemu kralju Petru I. v Tiraspolu. Konec vojne je dočakal v Ukrajini ter se po povratku v domovino v prvi lj. legiji in v trž. bataljonu prostovoljcev udeležil bojev za severno mejo.

Odločil se je za aktivno vojaško službo in obiskoval vojaške š. v Subotici in Bgdu. S činom podporočnika je 6. sept. 1923 v Bgdu končal vojno akad. in pozneje (1931) tudi višjo š. vojne akad. Služboval je nato v raznih jsl. krajih. Bil je 1941 v bojih z Nemci kot major zajet in poslan v nem. ujetništvo, odkoder se je vrnil 6. avg. 1945. Nadaljeval je v JLA s službovanjem na raznih odgovornih mestih in s činom polkovnika pred upokojitvijo konec 1955 predaval na višji vojni akad. v Bgdu. Kot upokojenec je dalj časa živel v Zgbu; sedaj živi v Novi Gor. Prejel je številna odlikovanja, od katerih je najvišje »Orden za vojaške zasluge z zlatimi meči«. G. je strokovne vojaške članke objavljajl že kot častnik bivše jsl. vojske. Tako je v Konjičkem glasniku (13/1938) v treh nadaljevanjih izšla razprava *O brzim trupama ter Pouke iz rata u Španiji* (Konjički glasnik, 14/1939, 1-21) in *Italijanska konjica i njeno učešće u abisinskom ratu* (Konjički glasnik, 14/1939, 145-176), v Vojnem glasniku (1947) je objavil *Mitraljez - čegrtaljška* (55-7) in *Pomoćna reljefna sprava za očiglednu nastavu iz topografije* (50-4). Samostojno so izšle njegove večje študije o geografsko-strateških problemih posameznih jsl. področij. Napisal je tudi scenarij za vojaški dokumentarni film (1955), dva poljudna članka o atomski in biološki vojni pa je napisal za Zagorski kalendar (1968). Osebné spomine na dogodke v Ukrajini ter na Kor. je objavil v JKol 1972 (182-7) in GorLtk 2/1975 (160-2). Kot upokojenec je večkrat predaval o vojaških zadevah predvsem v Zgbu. V tamkajšnjem Slovenskem domu je 1973 predaval o soški fronti (1915-17). Napisal je *Krvavo Posočje*, podlistek v PDK (1977), nato pa je izšla v knjigi. V rkp ima delo o primorskih prostovoljcih v bojih za Koroško 1919-20.

Prim.: JKol 1972, 182-187; GorLtk 2/1975, 160-162; A. Vovko, PZDG 7 (1977) 190-1; slika v PDK.

B. Mar.

GRAHOR Ivo, pisatelj in publicist, roj. 20. nov. 1902 v Dolnji Bitnji pod Premom pri Ilirski Bistrici, umrl 29. marca 1944 v koncentracijskem taborišču v Dachauu. Oče Anton, trgovec, mati Ivana Premrl. V Ljubljani opravil štiri razrede nižje relke, nato dva letnika obrtne strojne šole, leta 1921 pa maturiral kot eks-

ternist na realki. Na lju študiral filozofijo in romanistiko, vendar je študij prekinil, da je odšel služiti vojaščino v It., ker je bil it. državljan. Bil je v častniški S. v Veroni, podčastnik v Tolminu (a tu zaprt 40 dni zaradi propagande v korist Jsle) ter v Mondovi v Piemontu. Na pomlad 1924 se je vrnil v Lj., pa je kmalu zatem odšel na Poljsko. Tu je obiskal več poljskih mest (Krakov, Lvov idr.) in se težko preživljal z inštrukcijami in pisarniškim delom. Hotel je v Sovjetsko zvezo, a ni dobil vizuma, zato se je odpravil čez mejo ilegalno (1. sept. 1924). Tu so ga vtaknili v ječo (Minsk, Moskva), a ga na jamstvo Vladimirja Martelanca izpustili. Preživljal se je z zidarskim delom in se razgledoval po državi, ker pa ni bil pripravljen na bližajočo se hudo zimo, se je še pred koncem leta vrnil domov v Bitnjo in marca 1925 prišel v Lj. Jun. 1928 je diplomiral in dobil stipendijo Jagiellonske univerze v Krakovu (Slovanski seminar). Na Poljskem živel od jeseni 1928 do febr. 1929 ter spomladi in poleti obiskal rodni kraj. Okt. 1929 je bil zaprt v Lj. zaradi sodelovanja pri Knjigi drugova, ki je bila zaplenjena. Obtožen je bil, da je v zvezi z ilegalnim komunističnim gibanjem, da širi njihov tisk in pri njem sodeluje. 27. jan. 1930 so ga prepeljali v Veliko Kikindo, kjer se je od 31. marca do 3. apr. vršil proces proti nekaterim sodelavcem Knjige drugova, vendar so bili vsi oproščeni. Ker ni dobil zaprošene suplature, se je zaposlil kot korektor v tiskarni Merkur v Lj., kjer je posebej delal pri Službenem listu (ta je začel izhajati 1930). Na tej službeni dolžnosti je ostal vse do 1943, ko so ga spet zaprli in v začetku jan. 1944 odpeljali v taborišče Dachau. Tu je zbolel za pljučnico in u. G. je že kot dijak sodeloval pri Preporodu, nacionalnem srednješolskem društvu, pri Društvu primorskih akademikov v Lj. Skupaj s Srečkom Kosovelom je sourejal Vidovdan (1923-24) ter bil član literarnega Cankarjevega krožka, ki ga je osnoval S. Kosovel. Tu je poleg Vladimira Martelanca bil prav G. tisti, ki je na Kosovela ideološko najbolj vplival. G. se je namreč med bivanjem v Sovjetski zvezi marksistično preusmeril in se po vrnitvi v Jslo vključil v SKOJ ter začel partijsko delovati. Udeleževal se je tudi javnih delavskih manifestacij (24. apr. 1927 na proslavi zaloških žrtev na pokopališču v Lj., febr. 1928 je predaval študentom lju o političnem razvoju Slovencev po prvi svetovni vojni, v Ptujju je 30. apr. 1928 govoril o Cankarju in 1. maja na prvomajskem

zborovanju o sodelovanju II. internacionale z buržuazijo). Kot Primorca ga je izredno zanimala primorska mladina v zasedeni Primorski. Do 1929 je večkrat obiskal mlade nacionalne delavce na Primorskem (tako se je 1928 udeležil ilegalnega seminarja v Cvetrežu na Banjski planoti. Tu je predaval o marksističnem in leninističnem pojmovanju pravice narodov do samoodločbe ter o praksi glede tega v Sovjetski zvezi). Sploh je bilo manjšinsko vprašanje pogost predmet njegovega študija in delovanja in tudi publicistike. G. se je literarno javil najprej v Vidovdanu s publicističnim člankom *Student - delavec* (Sifra -r), kmalu nato (1925) pa prešel v LZ (pesem *Nad Opatijo*), potem pa začel publicistično delovati v Mladem Jutru (*Petletnega Miloša moška povest*), J, Mladini, Istri, Narodnem dnevniku, Svobodi, KolGorM, Svobodni mladini, Novem Času, GL, SNG, MP, Naši dobi, Domačem prijatelju, Ilustraciji, Glasu naroda in Prosveti, Mladem Jutru, NR, Našem obzoru, Prosveti, Kmetskem listu, Trgovskemu listu, Besedi o sodobnih vprašanjih, Drami, Sloveniji, Sd, Jadranskem kalendariju, Književnosti, E (1938), Zborniku 39. Velik del njegove publicistike je posvečen problemom gledališča; tudi sam je aktivno posegel v gledališko snovanje, saj je 1926 že ponudil ljd svojo dramo *Sestra Milena*, ki ni prišla na oder. Zavrnjena je bila tudi njegova disertacija *Vzgoja v družbenih vedah*, ker napisana z marksističnega vidika. Z dramatiko se je še ukvarjal, saj je ostala v zapuščini komedija s prologom in 11 slikami *Antikrist*, ki je nastala v letih 1928-29 in 1937 (objavljena šele 1968). Čeprav je zadnja leta življenja živel precej odmaknjeno literarnim krogom, je še vedno ustvarjal; tako je celo v šempetrskih zaporih (dec. 1943) pisal svoje poslednje delo, roman *Volk*. V Knjigi drugova je objavil pesmi *Balada* in *V procesiji*, leta 1930 črtico *Naš hlapec Lovre* v knjigi Sedem mladih slovenskih pisateljev, sicer pa je svoje izvirne leposlovne tekste tiskal v J (*Kajdanki*, 1926), Svobodni mladini (*Denar*, 1928), Jugoslovanu (*Nesrečna gospa*, *Srečko Gospodar*), J (*Zadnji Turek v Osijeku*), Naši domovini (*Nanos*, *Žene objokujejo cesarjevo smrt*), v LZ (*Trije orli*, *Srečni vojak*, *Pri gospej Murnovki*) in drugod. Napisal je večje število ocen. Pisal je o Kosovelu, o B. Magajni in posebej veliko o gledaliških predstavah ter o problemih Primorske pod Italijo. Kot korektor v tiskarni Merkur je urejal Malo knjižnico (10 zvezkov). Podpisoval se

je: -r, Ivo Premec, Janez, Režijanec, I. G., -r, Igor Borkin, Ivo G., I. P.; 1968 je izšlo pod naslovom *Življenje in smrt* njegovo izbrano delo (v 1 knjigi), ki ga je pripravil, uredil in mu spremno besedo napisal France Vurnik. Vsebuje tudi G-jevo biogr. in bibliogr., delo Jožeta Munda. Na rojstni hiši so mu odkrili spominsko ploščo 24. dec. 1977.

Prim.: -o [= Božidar Borko], Literarni večer, J 1932, 48, 3; S. Janež, Zgodovina slovenske književnosti 1953, 437; 1957², 566-67; Ravbar 74 s sl.; Zorko Jelinčič, Vloga I. G. v našem podtalnem gibanju, PDK 1962, 19, 3; isti, Nekaj spominov na I-a G-ja, PDK 1964, 94, 3 s sl.; [Dušan Kermavner], O našem delu v krogu Mladine (Svobodna mladina) v letih 1925-28, NRazgl 1960, 64-5 s sl.; isti, Oktobrska revolucija in Slovenci, Sd 1967, 1068-1070; Knjiga drugova, Bgd 1957 [ponatis; s portretom]; Lojz Kraigher, Na robu življenja, Lj. 1961, 200-1 (ponat. v PDK 1964, 82, 3 s sl.); Ljilino Llegišal, I. G., SlovP 1945, 77, 6; Bogomir Magajna, Naši kulturni delavci, Istra 1933, 14/16, 24-5; SDL I, 112; Iz krvi rdeče, ur. Tone Pavček, Lj. 1961, 155-6 s sl.; Albert Rejec in Zorko Jelinčič, »Adrija« na Goriškem pred in po prvi svetovni vojni, JKol 1965, 164-176; SGL I, 192-3; Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova, knji. 1-8 in neobjavljeno gradivo; ZSS VI, pass. posebno 245-6 s sl.; VII, 32 z risbo G-ja na mrtvaški postelji; Reči na delu, I, 315-327 s člankom Lina Legiša, s sl.; I. G., Življenje in smrt, str. 372 do 402; I. G. - pripovednik, esejist in revolucionar. Iz govora S. Janeža..., PrimN 1978, 3, 9; P. G., Srečko Kosovel in I. G., PDK 1974, 77, 5 s sl. P. G., Srečko Kosovel in I. G., PDK 1974, 77, 5 s sl.; R. J., Slovenska kultura in Julijska krajina, Istra 3. 2. 1939; L. Llegišal, I. G., SPor 1945, 19. jul.; V. Dobrosavljevič, Knjiga drugova, NSd 1957; Sl. Ruipell, Prvič je v knjigi predstavljen G., prim. knjiž. in javni delavec, PDK 1969, 2. mar.; A. Lah, I. G., Življenje in smrt, Nedeljski 1969, 23. mar.; S. Vilhar, Pretrgano življenje (Ob 25-letnici smrti I. G.), PDK 1969, 30. mar.; I. Gedrih, Oddolžitev I-u G-ju, I. G., Življenje in smrt, NRazgl 1969, 450-1; L. Legiša, I. G., Življenje in smrt, Pič 1969, 297-8; S. Ruipell, I. G., Življenje in smrt, Borec 1969, 169-71; J. Munda, G. I., LPJ 2 (1979) 286 s sl.; Črtomir Šinkovec, Uporni svet pod Snežnikom, Nova Gorica 1966, 355-7 s sl.

Brj.

GRAHOR Josip, tigrovec, r. 31. marca 1894 v Spodnji Bitnji, pred vojno lastnik gostilne in trgovine; brat pisatelja I. Grahorja (gl. čl.). Sodeloval z Zv. Milošcem, bazoviškim junakom. Med nabavljanjem vina po Istri raznašal protifašistično literaturo do Ricmanj. Delal že pred letom 1930, a postal po tem letu še bolj aktiven; njegova hiša je postala zatočišče zavednih Slovencev, pevcev in aktivnih nasprotnikov fašistov ter javka za protifašistično literaturo in orožje. Tu

so se dobivali Fr. Kruh, Fr. Zafred, ki je gradivo odnašal naprej v Istro in Trst, dalje V. Bobek (PSBL 2, 92), T. Dolgan, Jos. Ujčič, T. Frank, Matija Urbančič, Marija Valenčič. Pri G-jevih sta se sestajala V. Bobek in Pinko Tomažič. G. je imel v okolici in v Brkinih mnogo sodelavcev in zaupnikov, ki so do njega prihajali po antit. tisk, ki ga je zanesljivim dajal v svoji trgovini, sicer pa imel skritega v kleti. Imel je več policijskih preiskav, propagiral je ustno in z letaki dezerterstvo iz it. vojske in proti abesinski vojni. G-ja so aretirali 10. jun. 1940 in internirali v S. Angelo dei Lombardi (Avellino); tu je bil več mesecev v preiskovalnem zaporu, potem premeščen v Chiusano S. Domenico, odkoder se je po padcu fašizma vrnil domov, kjer so mu medtem fašisti izropali in zažgali hišo. Pred Nemci je skril občinski arhiv in matične knjige v vas Celje. Sam je zavrnil in drugim preprečil sprejeti mesto župana; pregovoril je župana, ki je bil doma s Prema, da ni razobesil družinskih seznamov na hišna vrata, da niso Nemci mogli vedeti, kdo je v partizanih. Pred Nemci je odšel v ilegalo; z Mašuna je bil poslan na kočevski zbor (1.-3. okt. 1943), kjer je bil izvoljen za poslanca za Slovensko Primorje. Aprila 1944 je bil na Preložah izvoljen za predsednika okraj. LO Snežnik (Ilirska Bistrica). 16. okt. 1944 so ga ujeli četniki in ga pretepli do krvi, a jim je med bombardiranjem Ilirske Bistrice pobegnil in pribežal v Šembije, od koder ga je spravil do Knežaka Fr. Kruh, medtem ko so mu zaprli na Premski grad ženo Pavlo, ki so jo rešili partizani z napadom na četniško postojanko. G. je bil do konca vojne predsednik OLO Snežnik, potem pa do 1947 predsednik okraj. LO Ilirska Bistrica.

Prim.: Zbor odposlancev slov. naroda v Kočevju. Dokumenti, Lj. 1953, 171.

Rut.

GRANDI Mihael, teolog, r. 30. jan. 1718 v Gonarsu, u. v Gor. 3. nov. 1786. V Padovi je postal doktor prava. Ko je bil ukinjen jezuitski red, je 1773 prišel v Gor. in postal najprej prof. moralne teologije, nato prof. cerkvene zgod., končno je prevzel rektorsko službo na filoz. in teol. kolegiju. Pred prihodom v Gor. je v Benetkah izdal 1766 *La causa del purgatorio contra l'abusi d'interesse*. V Gor. je objavil razprave: *La indipendenza temporale del Impero dal Sacerdozio, dimostrata in occasione della cancellatura nel Brevario del Fatto del Papa S. Gregorio VII contra l'Imperatore Henrico IV.* (Gor. 1774), *Prolegome-*

na selecta de principiis seu fontibus iuris ecclesiastici (Gor. 1776), *Saggio istorico e critico sopra l'indulgenza della Porziuncula* (delo je izšlo tudi v nemškem prevodu na Dunaju 1781).

Prim: FoliumGor 1876, 2; SBL 2, 244 (z lit.).

Kralj

GRASELLI-PROSENC Marjana, pisateljica in publicistka, r. 7. dec. 1875 v Postojni, u. 4. apr. 1960 v Lj. Bila je hči pisarja-dnevničarja Jožefa in Karoline Wenzofsky (Vencovsky). Po maturi na učitelj. (1895) in meščanskošol. izpitu iz jezikoslovne skupine je bila predmetna učiteljica v Lj. in na mešč. š. v Postojni. Bila je med ustanoviteljicami ženske založbe Belo-modre knjižnice (1927). Krajše prozne tekste in tudi daljše povesti objavljala v ZS med leti 1928 in 1933, tako: *Pisma gospodične Marine* (ZS 1928, povest v pismih v 3 nadalj.), *Na Glogovem* (ZS 1929; celoletna povest v 10 nadalj.), *Vsi sveti* (ZS 1929; črtica), *Gospa Marina* (ZS 1930; povest. Nadaljevanje povesti iz 1928 pod naslovom *Pisma gospodične Marine*), *Na dvorišču* (ZS 1931; črtica), *Pisma s pota* (ZS 1931-33). V ZS je prispevala tudi nekatere članke: *Zakaj smo ustanovile Belo-modro knjižnico?* (ZS 1929), »obraz« *Ružena Črná* (ZS 1931) ter *Misel žene o letoviščih in letovanju* (ZS 1932). V samostojni knjigi je izdala *Iz francoske meščanske kuhinje* (1928). Svoje prispevke je podpisovala s psevdonimoma Anka Nikolič, Marija Moravčeva.

Prim.: KLSje I, 261; Sto let ljublj. učiteljišča, Lj. 1973, 130; R. Savnik, Pomembni Pivčani in njihovi neposredni sosedje, v: Pivški zbornik, Postojna 1975, 101; krstne matice v Škalj (podatek posredoval dr. R. Savnik).

Brj.

GRAŠIĆ (včasih tudi Grašić) **Josip**, narodni buditelj in gospodarstvenik, duhovnik, rojen 4. marca 1863 v Ječenshah (župnija Križe pri Trziču; danes spada v župnijo Goriče pri Kranju), u. 6. maja 1949 v Spodnjem Brniku, pokopan v Cerkljah na Gorenjskem. Oče Joža, konjerejec, kmet, mati Neža Rakovec. Rodu se da slediti do sredine 17. stoletja; izhaja pa iz krajev, ki ležijo na meji med Bosno in Dalmacijo. Lj. šolo in nižjo gimn. je obiskoval v Kranju, višjo gimn. v Lj., bogoslovje v Gor. Ord. 21. dec. 1885. Zaradi pomanjkanja duhovni-

kov v Istri, se je odločil za kpl. v Gračišću (1886-7) in kasneje v Pičnu (1887-90), potem pa je od 1890 do 1. dec. 1929 bil za žpk v Bermu pri Pazinu — 40 let, ko je stopil v pokoj. Iz Berma je odšel 17. dec. 1929 in kot upokojenec oskrboval Ubeljsko (kjer se je naselil) in Razdrto pod Nanosom. 25. okt. 1931 pa je naskrivaj zapustil Italijo in odšel v Jslo. Spočetka se je za kratek čas ustavil na Dolenjskem, potem pa odšel v Spodnji Brnik in tu je v 87. letu starosti umrl in bil tri dni kasneje pokopan v Cerkljah. G. je, čeprav Slovenec, postal v Istri oče hrv. ljudstva. Njegove zasluge za Istro so tolikšne, da ga smemo šteti med znamenite Istrane in največje zagovornike in dobrotnike hrvaškega človeka v Istri, zakaj »po Dobrili [PSBL 4, 290-2] ga ni bilo istrskega duhovnika, ki bi užival tak ugled in bil tako spoštovan« (B. Milanović). Izredna vnetost in občudovanja vredna vsestranskost, ki jo kaže ta izredno delavni slov. duhovnik se razodeva že na začetku njegove duhovniške poti. Za vstop v tržaško škofijo in, seveda, goriško bogoslovje, kjer so študirali tudi hrvaški bogoslovci iz Istre, se odloči takoj po končani gimnaziji. Tu so morali delovati močni narodnostni nagibi, da je hotel biti duhovnik med revnimi Istrani, tako močno podvrženimi italijanskemu političnemu in nacionalnemu pritisku. Kot duhovnik, kot politik, kot gospodarstvenik je vse svoje sile zastavljal za to, da bi hrvaško ljudstvo dvignil iz duhovne in ekonomske bede ter zaostalosti. Najprej se je z vso vnetostjo vrget na delo in v Bermu zgradil novo župnijsko cerkev, ki jo je posvetil škof Karlin 4. maja 1911. Tej c. je dogradil tudi lep nov zvonik. S pomočjo strokovnjakov je obnovil starinsko božjepotno c. Matere božje na Škrilju, ki hrani freske Vincenca iz Kastva (1474) in je tako pomembna, da je postala narodni spomenik ter so jo kasneje umetnostni zgodovinarji tako vneto obdelovali (prim. bibliografijo v delu Branka Fučić »Istarske freske«, Zgb 1963, str. 33-34; Francè Stelè »Umetnost v Primorju«, Lj. 1960, str. 201 in sl.). G. je bil velik borec za pravice hrvaškega jezika v cerkvi. Ko je bilo 1906 zaukazano, naj se berilo in evangelij pri peti maši poje najprej v latinščini in šele nato v domačem jeziku, je G. prosil slov. politika dr. Sušteršiča, naj bi, kot vpliven mož na Dunaju, posredoval v Rimu v tej zadevi. Posredovanje je bilo uspešno. Tudi je bil G. glavni pobudnik spomenice, ki je bila 1910 poslana v Vatikan glede uvedbe glagolice. Ko je nekoč prišlo zaradi uporabe hr-

vaškega jezika v cerkvi do konflikta med G-em in trž. škofom Naglom, se je G. pri priči odpovedal bermški župniji. Škof je nato umaknil svoje zahteve, G. pa ostal v Bermu. Naglov naslednik dr. A. Karlin je G-a imenoval za častnega kanonika. Kako je svoje župljane razumel in kako se je na vse mogoče načine potegoval za to, da bi se dvignili tudi iz gmotne zaostalosti, priča skrb, ki jo je imel za njihov ekonomski napredek. Ker je pogosto poudarjal, da postane duhovnik, ki živi med kmečkim prebivalstvom, pa se na kmetijstvo prav nič ne razume ali se zanj ne zanima, župljanom tuj, zato je naročal in študiral kmetijsko literaturo. Tako je še v JAIm 1923, 75-77 izšel njegov spis *Zadrugarstvo u Istri*. Zgledno je imel urejeno župnijsko in cerkveno posestvo, da je naravnost služilo kot odlična vzgojna poljedelska šola kmetom. V Bermu je ustanovil mlekarino, dalje hranilnico in posojilnico, ki ju je sam vodil. Poskrbel je, da je bila goličava pod Bermom zasajena z borovim nasadom. Leta 1915 je organiziral v Bermu večmesečni čipkarski tečaj za dekleta in 1917 enakega za pletenje košar za fante in može. V tej dobi je tudi pomagal ustanoviti Gospodarsko društvo v Pazinu, ki je tu vodilo poljedelsko šolo. K temu njegovemu gospodarskemu delovanju je treba dodati še, da je v okviru lista Pučki prijatelj poskrbel za izhajanje mesečne priloge Razumni gospodar, kjer je tudi sam sodeloval s članki. V deželni vladi v Poreču je bil izbran za člana gospodarskega zbora. Za zasluge na polju pospeševanja ekonomskega razvoja ga je dunajska vlada odlikovala z zlatim križcem. - G-vo župnišče je bilo dolga leta središče premnogih delavcev za narodno stvar. Prijateljske zveze je imel posebno s pazinskimi odvetniki in znanimi hrvaškimi kulturnimi in političnimi delavci v Istri dr. Dinkom Trinajstićem, dr. Šimom Kureličem, ki je bil občinski načelnik, z odvetnikom dr. Durom Červarom in njegovim bratom Šimom, dalje s škofoma A. Mahničem in A. Karlinom ter z voditelji v Sji. Ko so dr. Laginjo pustili na cedilu najbližji sodelavci, ga je G. rešil iz težkih dolgov in mu poiskal posojilo pri Lj. Zadružni zvezi. Že 1898 je šel G. z dr. Trinajstićem in še nekaterimi drugimi vplivnimi možmi na Dunaj k cesarju Francu Jožefu I. s prošnjo, da bi bila osnovana v Pazinu hrvaška gimnazija. Na dijake je namreč vezala G-a velika ljubezen; nekatere od njih je osebno podpiral. Bil je tudi odbornik Dijaškega podpornega društva

v Pazinu, sodeloval pri načrtih za izgradnjo dijaškega doma v Pazinu. S svojim velikim vplivom pri trž. škofu je pripomogel, da sta Fran Barbalić in prof. Nikola Žic postala šolska nadzornika. G. je tudi pomagal osnovati mladinsko društvo v Bermu in se zavzel, da je prišlo do inštrumentov za godbo na pihala. Tudi je pomagal v mesecu avgustu leta 1912 organizirati v Bermu velik tabor mladinskih društev. - Na kulturnem polju ima G. tudi velike zasluge pri osnovanju Tiskovnega društva in tiskarne v Pazinu ter da je bil leta 1911 prenesen s Krka list Pučki prijatelj, da bi s prilogo Razumni gospodar širil med istrskimi kmeti prosveto in gospodarski napredek. Ko je po vojni ta del Istre pripadel Italiji, je že 10 mesecev zatem pobudil Tiskovno društvo, naj bi spet začelo izdajati Pučkega prijatelja, ki je — zaradi cenzure — z belimi lisami izšel ponovno 5. sept. 1919, a so fašisti 15. jul. 1920 vdrli v tiskarno, razbili stroje in pohištvo in več stotov črk vrgli na ulico. Tri mesece kasneje je bil Pučki prijatelj prenesen v Trst v okvir političnega društva Edinost. Po vzorcu GMD je G. 1923 ali 1924 predlagal, naj bi tudi Istrani dobili podobno Družbo, ki naj bi vsako leto izdajala knjige. V tej zvezi je v Pučkem prijatelju objavil proglas in kratko okrožnico, ki je bila razmnožena v Trstu, da bi pridobil poverjenike. Ko so it. karabinjerji našli izvod te okrožnice pri Luki Halatu, žpk v Brestu, so G-u zapretili z zaporom. G. je postal tudi prvi predsednik Društva sv. Mohora za Istru, ki je 17 let (1923-1940) do druge svetovne vojne izdajalo svoj knjižni dar in razpečalo okrog 300.000 zvezkov hrvaških knjig med Istrane. - Ko je bil leta 1929 obsojen na smrt Vladimir Gortan in na zapor večje število G-evih faranov, je vse to pospešilo, da je G. zapustil Beram in se umaknil najprej na Pivko, kasneje pa v Jslo. Njegovo delo v Istri pa je ostalo nepozabno in marsikaj, kar je on zastavil, je še danes živo.

Prim.: Virgil Šček, Paberki, zv. XIV, str. 221 in 223; ZbvsP 1926, I, 11; 6, 84; S 1926, 1938; Gore srca 19. VI. 1949; SBL; p. L. Kalac, Istar. Danica 1953, str. 41; Božo Milanović, Istarska Danica 1951, 25-7; Dr. S. Brajša, J.G., KolGMD 1966, 72-74 s sl. Božo Milanović, v Pazinski memorial, Rijeka 1970, 144 s sl.; isti, Hrvatski narodni preporod u Istri, II, Pazin 1973, 304-6, 412, 429-30, 448, 512, 525, 527, 571, 574; L. Jurca, Moja leta v Istri pod fašizmom, Lj. 1978, 10; La Bora 1978; Na podlagi gradiva, ki sta ga posredovala L. Jurca in dr. Stojan Brajša, članek sestavil

Brj.

GRBEC Anton, glasbenik in pevovodja, r. 14. jan. 1878 v Barkovljah pri Trstu, u. 28. avg. 1906 tam. Oče Jožef je bil železniški paznik v Barkovljah. Po osn. š. v domačem kraju se je učil krojaštva pri J. Lavrenčiču na Repentabru, istočasno pa se je učil igrati klavir. Vpisal se je na glasbeni konservatorij Tartini v Trstu, »kjer se je pod spretnim vodstvom prof. Perinella učil harmonije, kontrapunkta, kompozicije in inštrumentacije. Poleg vsega tega se je učil tudi kontrabas. Seveda mu je vse to novo znanje dobro služilo pri poučevanju petja, v katerem je postal G. pravi novotar. Do tedaj so nastopali pevski zbori večinoma s koračnicami hrvatskega izvora, pri katerih se je začelo s fortissimom in s tem tudi končalo. G. je postavljaval nove zahteve. Po največjem fortissimu je moral slediti najnižji pianissimo, prišlo je naraščanje in nižanje in tako oblikovanje je tako vplivalo na poslušalce, da so bili prevzeti od lepote naše pesmi, ki je bila podana v popolnoma novi obliki. Učenje inštrumentacije mu je služilo pri orkestraciji naših narodnih pesmi v lepe "venčke", ki so spopolnjevali preproste sporede na pevskih nastopih« (Pertot). Uglasbil je voč dvospevov, navadno za sopran in alt. Njegove skladbe je izvajal orkester trž. 97. pešpolka na veselicah z okoličanskimi pevskimi zbori. Bil je organist v Barkovljah, vodil pa je petje pri pevskem društvu Adrija v Barkovljah (delovalo od 1889-1927), pri rojanski Zarji (delovala od 1889-1927) in pri trž. pevskem društvu Kolo (delovalo od 1896-1927). Že zgodaj ga je napadla jetika in ga ovirala pri delu.

Prim: žpk arh. Barkovlje; arh. NSKT, Ods. za zgod.; R. Pertot, Dr. Simon Pertot - prosekter, JKol 1966, 170-71.

Jem.

GRBEC Ivan, učitelj, skladatelj in zborovodja, r. 23. jun. 1889 v Škednju pri Trstu Mihaelu, prodajalcu zelenjave, in Jožefi Godina p. d. Krépenči, u. tam 24. sept. 1966. Veselja do petja se je navzel doma, saj so starši radi prepevali. Z devetim letom se je lotil študija violine, a ga je opustil zaradi učiteljeve smrti. Študiral na koprskem učiteljišču (1904-08) in se tu učil violine, klavirja, orgel in petja. Tu je spoznal Srečka Kumarja: sošolca sta bila in nekaj let skupaj stanovala. Učiteljeval je v š. l. 1908/09

v Škednju, 1909/10 do 1911/12 v Rojanu, spet v Škednju do 1926. Od 1908 do 1958 je zbiral ljudske pesmi in drugo ustno blago ter ga 1910 nekaj poslal Karlu Streklju za zbirko Narodnih pesmi; ta jih je v zbirki objavil 28 v popravljani obliki, celota je izšla postumno. V letih 1910-14 se je sistematično učil harmonije, kontrapunkta, fuge in oblikoslovja po Riemannovi metodi: učitelj mu je bil prijatelj Alojzij Sancin. Vojna je prekinila učenje, vendar je Grbec ves čas sodeloval v orkestru, ki je štel 22 godcev. Od 1918-22 se je učil klavirja pri prof. Skoleku. Po težki bolezni je do 1927 nadaljeval teoretične študije s skladateljem Antoniom Smaregljo. Bil je eden najaktivnejših članov Učiteljske zveze slovanskih učiteljskih društev Julijske krajine in je sam pel v Kumarjevem zboru: za koncertne programe je pripravljaval razlago skladb in je poučeval pri tečajih, ki jih je Zveza prirejala po primorskih krajih. Po Smareglevi smrti (1929) se je 1930 odpravil v Zgb, kjer je s Srečkom Kumarjem ustanovil glasbeno š. Od 1931 do 1933 je poučeval na glasbeni š. »Lisinski« ter 1932 in 1933 študiral na Državni Muzički Akademiji, kjer je 1933 diplomiral. Med učitelji so bili Blagoje Bersa (kompozicija, instrumentacija, branje partitur), Srečko Kumar (klavir), Fran Lhotka (dirigiranje). S Kumarjem je 1933 začel izdajati »Grlico«, pri kateri so sodelovali najpomembnejši sl. in jsl. skladatelji: Grbec je pisal uvodnike, članke in razlago skladb, ki jih je pogostoma podpisal Kumar. 1934 in 1935 je preživel v Vukovaru, 1936 in 1937 v Borovem, 1938 in 1939 v Bakru kot učitelj glasbe in kapelnik. Septembra 1939 se je vrnil v Trst. Po končani drugi svetovni vojni je spet učiteljeval v Škednju do 1947/48, nato pri Sv. Ani kot šolski upravitelj do upokojitve 1954. Skladateljjevali je začel vsaj 1916 in se je stalno gibal med prozorno klasicistično zasnovo oblike in zadržanim romantičnim zanosom vsebine: medtem ko se v instrumentalnih delih ni rešil šolskih spon, se je najdelj povzpел v vokalnih delih, med katerimi imajo številna trajno vrednost. Nekateri zborovodje so to razumeli in ponesli njegova dela v koncertne dvorane in na turneje (S. Kumar, A. Suligoj, M. Pertot, J. Ban, Stanko Jericijo). Pedagoško delo, ki ga je opravljal nenehno do bolezni, zagrenjenosti in osamitve v poslednjih letih življenja, je bilo izredno razvejano in plodno: od večletne vzgoje škedenjskega otroškega zbora, s katerim je pogostoma nastopil v živih oddajah RAITrsta v pr-

vih povojnih letih, od priprav za številne š. predstave po vseh krajih, v katerih je učiteljeval in za katere je napisal skladbice, do težkega sodelovanja pri tržaški GM v prvih povojnih letih, ko je skušal uveljavljati svoja stroga načela, in do osebnega poučevanja klavirja, harmonije in kompozicije; med njegovimi pomembnejšimi učenci so bili Ignacij Ota, Erminij Ambrozet, Dušan Jakomin in Pavle Merku. Pedagoški poklic je razširil tudi s publicistično dejavnostjo, ki je bila posebno živa prva leta po obeh svetovnih vojnah: ta ni še raziskana in je znana le v drobcih; sodeloval je (podatki so zelo pomankljivi) pri Njivi (1919), UL (1920), NG (1926; *Antonio Smareglia in njegov Abisso*, str. 20), zborniku Luč (1928), zgb Grlici (1933-35) in pri Razgl (1946). Dela. Knjige: *Pesmarica za osnovne, nižje srednje in strokovne šole* (Trst 1954), *Ljudske pesmi*, ur. P. Merku (Trst 1971). Skladbe: za klavir: *Sonatina* (Zgb 1935); *Fuga v B duru*; *Fuga v h molu*; *Fuga v C duru*; *Fuga v F duru*; *Sonata v f molu*; *Sonata v fis molu*; *Sonatina v A duru*; *Elegija po motivih »Nazaj jih pa ni« v spomin Srečka Kumarja*. Vokalne skladbe: *Samospevi* za visok glas in klavir, 1. in 2. zvezek, (Lj. 1969), DSS 312 in 342, tu tudi popoln seznam neobjavljenih samospevov. Za zbor a cappella: *Otroci molijo*, SATB 1923?, objavljeno v Prvih plamenih (Trst 1923); *Roža Marija*, 1931, 1946, *Čija je ono djevojka*, 1932; *Ah, što ću...*, 1932?; *Snivaj mirno*, 1934; *Blago tebi*, 1934; *Kde domov muj?*, 1935; *Nad Tatrou sa blýska*, 1935; *Četverica dolazi, šaljiva pjesma iz Varaždina*, 1935? *Gozdič*, 1935?; *Grobovi tulijo*, 1937; *Koralna himna*, 1939; *Kar je že dolgo želel svet*, *Božična*, *Kaj se vam zdi*, *pastirčki vi*, *Pastirci vstanite*, objavljene v zbirki *Božične pesmi* (Trst 1946); *Nazaj jih pa ni*, 1946; *Pesem mladine*, 1946?; *Pesem telovadcev*; *Zaupajte, tovariši, verujte!*, 1946? *Pa da bi znal*, 1947, obj. v NZb; *Pesem s Krasa*, 1947, obj. v NZb; *Pesem upora*, 1947, obj. v NZb; *Pridi, dobri Oče*, 1948; za naslednje ni bilo mogoče določiti točnega časa nastanka: *Seh duš dan*, *plač majke iz našeg Primorja na grobu njezina deteta*, *Odmev večne pomladi*, *Pel bom*, *vriskal od veselja*, *Duhovni stih*, *Kakva je to svetlost* (osnutek), *Narodil se* (osnutek). Za otroški zbor: *Troglasna otroška maša na staroslovansko besedilo*, napisana v tridesetih letih za Trboveljskega slavčka; 75 umetnih pesmi in 27 priredb ljudskih; mnogo je objavljenih v zbirki *Otroške pesmi* (Trst 1924), v zgb Grlici (1933-35)

in v Lj. Grlici (1953-1960) ter v številnih pesmaricah. Igre: *V kraljestvu palčkov* (Lj. 1922), ponatis. z naslovom *Palčki* (Lj. 1953); *Čudežne gosli*; *Kraljica palčkov* (1946); *V lepše življenje* (1959); nekaj osnutkov. Kantate: *Psalm XV* za sopr. in bar. solo z orkestrom (1948-1956); *Lepa Vida* za sopr. solo in klavir, osnutek orkestracije (1952); *Mornar na ljudska besedila* za bar. in ork. (1957); *Pojte Gospodu pesem novo* (*Psalm 98*) za zbor in klavir, osnutek orkestracije (1957).

Prim.: Razgovor P. Merkuja z I. G. »O slov. glasbi v Trstu«, NL 1956, 134, 8 s sl.; Pavle Merku, Grbčeva zbirka ljudskih pesmi, uvod h knjigi Ivan Grbec, *Ljudske pesmi* (Trst 1971); isti, Ivanu Grbcu v slovo, *Zaliv* 1966, 121-123; isti, Samospevi Ivana Grbca, *KolGMD* 1968, 65-67 s sl.; isti, Zborovske skladbe Ivana Grbca, *KolGMD* 1969, 99-101; isti, Otroški zbori Ivana Grbca, *KolGMD* 1971, 82-84; Milan Jereb, Spomini na Ivana Grbca, *JKol* 1967, 130; Milena Lavrenčič-Lapajnetova, *Delež Skedenjcev v slovenski kulturi*, Čitalnica v Skednji, Trst 1968, 53-4 s sl.

—ü

GRBEC Marij Danijel, javni delavec, sindikalist, kmetijski strokovnjak, r. 16. apr. 1901 v Grožnjanu v Istri. Oče Danijel iz Štanjela je bil zaposlen pri gradnji železnice Trst-Pulj, mati Marija Košir. Ko mu je bilo 4 leta, se je oče preselil v Trst in se posvetil vrtnariji na posestvu benediktincev na Škorklji. Osn. š. je dovršil na Ciril-Metodovi š. pri Sv. Jakobu, dve leti pripravnice v ul. Acquadotto. Do 1926 je delal pri raznih podjetjih, bil pri vojaki v Genovi, nato je delal do druge svetovne vojne na očetovem posestvu. Med vojno je sodeloval z OF. Nemci so ga mobilizirali v TOD in ga poslali na prisilno delo v Jelovico, od koder je pobegnil. Po vojni ga je PNOO imenoval za organizatorja kmetov in je tako vodil razne kmetijske ustanove, med drugim tudi pet let kmet. sindikat v Enotnih sindikatih. Bil je ustanovitelj Zveze malih posestnikov in njen tajnik. Ko se je Zveza vključila v Kmečko zvezo, je postal tudi njen tajnik zaradi dobrega poznanja teženj kmečkega človeka. Bil je med ustanovitelji Kmetijske zadruge in njen odb. do pred nekaj leti, ko je bil upokojen. Živi v Nabrežini. G. je kot strokovnjak posegel tudi v javno upravo. Bil je obč. svetovalec in 29. maja 1956 izvoljen za najvišjim številom glasov (5227) v pokrajinski svet, kjer se je zelo zavzemal za zaščito in razvoj kmetijstva, posebno v dobi razlaščevanj. Za svoje delo je prejel številna priznanja, plakete in diplome. Ocene njegovega dela je stalno objavljalo krajevno časopisje.

Prim.: Osební podatki; M. G. šestdesetletnik, PDK 16. apr. 1961 s sl.; a. b., M. G. 70-letnik, PDK 14. apr. 1971 s sl.

S. T.

GRČA Blazij, politični in družbeni delavec, publicist, duhovnik, r. 29. jan. 1846 na Spodnji Beli pri Preddvoru, u. 25. dec. 1938 v Senčurju pri Kranju. Oče Primož, mati Mira Valjavec. Gimn. je obiskoval v Kranju in Lj. ter tu 1867 maturiral. Bogoslovje je študiral v Go-

rici (1867-71); ordiniran 6. septembra 1871. Za kaplana najprej v Rihemberku, čez dve leti pa je to mesto zamenjal z Gregorčičem: G. je prišel v Kobarid, Gregorčič v Rihemberk. Od 1875 je kot vikar in žpk služboval v Čepovanu polnih 17 let, nato pa od 1892 do 1916 24 let v Šempasu, ko je med prvo svet. vojno kot konzistorialni svetnik stopil v pokoj. Po vojni se je moral izseliti in se je naselil v svoji hiši v Senčurju. Tu je 1921 obhajal zlato mašo, 1931 pa v Preddvoru na Gorenjskem svojo biserno mašo. Politično in kulturno delovanje je bilo G-i v krvi. Že kot bogoslovec je bil član Levčevega kroga in je med slov. in hrv. bogoslovci v Gor. ustanovil čitalnico. Pisal je in prirejal deklamacije ter igre, svoje pesmi pošiljal v ZD (1896, 15, 19-29, 26), nemški Vaterland, S, Glase katoliške družbe (*Dar ljubezni... ali življenje sestre Marije Dionizije*, VII-VIII, 3-47), pisal v FoliumGor (*Super piis dispositionibus defunctorum*, 1882, 82-5), Glas, Sočo, KolGMD, DS in še kam. O njegovih pesmih je ohranjena vsaj Gregorčičeva »pesniška« ocena (prim. S. Gregorčič, ZbD II, 306-7); vemo tudi, da je bila to zbirka »Cvetje in trajce«. Kot publicist pa je pisal o vsemočem: najprej so tu poročila, ki jih je kot duhovnik pošiljal iz krajev, kjer je služboval, in sicer o cerkveni glasbi, o kulturnem udejstvovanju, o zadruhah, saj je bil sam ustanovitelj vrste družabnih, izobraževalnih, političnih in narodno-gospodarskih društev ter zadrug. Pisal je tudi o dnevnih dogodkih, saj je kot poslanec v deželni zbor imel pregled nad vsem, kar se je v deželi na tem ali onem področju dogajalo, načrtovalo ali uresničevalo. - Na političnem polju je sodeloval v političnem društvu Sloga, kjer je bil podpredsednik (1892). Na občnem zboru leta 1901 je predlagal, naj bi se pravila Sloge spremenila ta-

ko, da bi se postavila na pozitivno katoliško podlago. G. je bil pri dopolnilnih volitvah v deželni zbor 27. in 28. avg. 1894 izvoljen skupaj s podgorskim županom Klančičem in sicer kot Slogin kandidat. V gor. dež. zboru se je pridružil A. Gregorčiču (gl. čl.) in zastopal do 1907 kmečke občine volilnega okraja Gorica-Kanal-Ajdovščina. V svojih interpelacijah je postavljajl vprašanja o uravnavi hudournikov, popravilih in zidavi cest (tako o cesti od Šempasa do Trnovskega gozda, o cesti na postajo Rihemberk [Branik]), o brezobrestnih posojilih, o pospeševanju kmetijstva, živinoreje (podal navodila za snovanje zavarovalnic za živino; Soča 1898, št. 6), sadjarstva in vinogradništva, o osuševanju »kobaridskega blata«, pa tudi o volilni reformi (tajna, enaka in splošna volilna pravica). Govoril je o novem šolskem zakonu in o Klodičevem učnem načrtu, itd. V okviru deželnega zbora je bil član pravnega (1894-6, 1900-1907) odseka, se vneto zavzemal z interpelacijami in predlogi za enakopravnost slovenskega jezika v drž. in mestnih uradih ter na srednjih šolah, saj je bil tudi član šolskega odseka (1894-95, 1907). Ko je v Čepovanu ustanovil (1878) Katoliško politično čitalnico, je ta pod njegovim vodstvom pošiljala na ministrstva in v dež. odbor razne peticije, posebno za ustanovitev samostojne slov. gimn. (1889-90) in slovenskega notariata v Gor. (1886). G. je bil predsednik šempaske podružnice CMD v letih 1893-1910. Na skupščini te Družbe v Logatcu je 9. avg. 1906 govoril o gor. šolstvu, podal pregled o ljudski š. v Malem domu in Šolskem domu. Objavil je kratke spomine na svojega prijatelja pesnika Simona Gregorčiča, opozoril v DS 1920 (str. 153-5) na Vorenčev rokopisni latinsko-slovenski slovar. - Kot duhovnik je bil G. neutrudljiv spovednik, požrtvovalen in dobrotljiv, posebno radodaren in plemenit do bolnikov in revežev. Mnogo se je trudil za duhovno poglobitev med sobrati in verniki, bil je predsednik Duhovske zveze v Gor. Bil je vnet za cerkveno petje in glasbo — pravi cecilijanec. V Grgarju je poskrbel za nove orgle, bil je tudi ustanovitelj Cecilijanskega društva za gor. nadškofijo. 1896 je postal častni občan občine Čepovan, 1908 se je G-i zahvalila za delovanje v dež. zboru SLS in kandidirala druge. Ker pa je bil priljubljen, so ga silili, naj spet kandidira; G. pa je v PrimL oglašil, da ne kandidira. Toda že čez leto dni in pol (4. nov. 1909) je spet kandidiral za deželni zbor v skupini slov. veleposestva s Zucchiattijem in

Bolkom, vendar so na teh volitvah zmagali liberalci (A. Klančič, Matija Rutar, dr. Franko). Mestosselski France Goriški [= Fran Zakrajšek] mu je v ZD 1882, 12, 404-05 posvetil pesem Marijine solze v Betlehemu, Vekoslav (Lojze) Remec pa sonet (rkp. 1909), kakor tudi 1911 ob 40-letnici mašništva.

Prim.: NadškAgor, knj. 111; Tabella sacerdotum 1889; Soča 30. maja 1873; ZD 1889, 222, 357; Pertrattazioni della Dieta di Gorizia e Gradisca (1894-1909); CG 1884, 19; 1885, 64; 1931, 147; PrimL 5. dec. 1901; 10. dec. 1903; 13. okt. 1904; 9. avg. 1906; 16. avg. 1906; 6. sept. 1906; 28. febr. 1907; 27. febr. 1908; 4. nov. 1909; Mnt 1911-12, 164; KolGM 1922, 25; JAlm 1923, 192-3; KolGMD 1925, 106 s. sl.; [Jože] Jagodic, S 1926, št. 23-4; SBL II, 247; Jagodic, CG 1931, 147; Gabršček I, 329, 363, 386, 398, 212; Svetogorska Kraljica 1939, 2, 3; KolCMD 416, 438, 451; II, 82, 154, 164, 180, 325, 363, 366; Tuma 1940, 33; S. Gregorčič ZbD II, 306-7, 432; III, 193, 453; IV, 138, 439; KolCMD 1940, 33; Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova, 7, 297, 565; Ivan Pregelj, Izbrana dela, knj. 7, 1970, str. 389; Škulj, CG, enote 274, 1511-12; Koblar, Gregorčič 46, 53, 350, 421; Kjuder, str. 544; GorLtk 6 (1979), 86; IS 1927, 155, sl.

Brj.

GREGOLIN Tomaž, slikar, doktor teologije, r. ok. 1620 (1630?) v Piranu. Dosegel je doktorat iz teologije, bil žpk in kanonik piranskega kapitlja in 1654 v odsotnosti kanonika Akurzija Bonifacia je bil tudi kapiteljski pisar. 1660 je po naročilu občinskega sveta v Piranu izdelal slike za c. Marije Snežne v Piranu, čemur je leto zatem sledilo poslikanje stropa v istem svetišču. Po vsej verjetnosti gre tu za stensko slikarstvo, ki deloma še obstaja, a so jo pozneje prekrili s platni. Še pred začetkom del v Piranu pa je 10. febr. 1656 začel slikati platna velikega formata za božjepotno c. Marije strunjanske. Gre za 10 velikih oljnatih slik, od katerih se vsaka kompozicijsko deli na dva dela, kajti prikazana sta ponavadi dva vsebinsko vzročno povezana svetopisemska prizora. Vsebina vseh platen je pravzaprav kronološko podano Marijino življenje in sicer: 1. *Srečanje Joahima in Ane - Marijino rojstvo*. 2. *Marija gre v tempelj - Poroka z Jožefom*. 3. *Marijino oznanjenje - Obisk pri Elizabeti*. 4. *Obisk pastirjev - Združitev narodov v Kristusu*. 5. *Poklon treh modrih*. 6. *Obrezovanje Gospodovo - Beg v Egipt*. 7. *Dvanajstletni Jezus v templju - Svatba v Kani*. 8. *Križanje*. 9. *Binkošti - Marijina smrt*. 10. *Marijino vnebovzetje - Marijino kronanje*. Delo je zaključil 15. marca 1671 s sliko Obrezovanja. Delo dokazuje, da je bil sposoben slikar, rahlo pod vplivom Tiziana in Tintoretta.

Prim.: [p. Filip Rupnik, tiskana podobica z barvno reprodukcijo in najosnovnejši podatki iz žpk arhivov v Piranu in Strunjanu (1970).]

Brj.

GREGOR Jožef C. M., duhovnik in vodja duhovnih vaj, r. 13. dec. 1910 v Trobljah pri Slove-njem Gradcu. Oče Janez, kmet, mati Emilija Tamše. Osn. š. je dovršil v Slovenjem Gradcu, klasično gimn. v Lj. (1930) in tudi teološko fakulteto (1936), posvečen v duh. 5. jul. 1936. Do jan. 1938 je imel pridige za misijone in duhovne vaje po Sji in Jslj, nato 35 misijonov po Prim. od Libušnjega do Golca v Istri, vmes je bil eno leto kpl. v Zeleni jami v Lj. Od 15. okt. 1942 do razsula It. je bil kpl. pri Novem sv. Antonu v Trstu (Gabrovšek in Milanović konfinirana), oskrboval je slov. službo božjo in vodil Marijino družbo v Rojanu. Potem je bil kpl. v Rojanu v Trstu. Pod Nemci je imel eno leto slov. pridige na radiu Trst, pomagal je tudi pri organizaciji slov. š. med vojno. V tem času je imel dvakrat duhovne vaje za Slov. v Milanu in enkrat v Rimu ter za slov. usmiljenke v Sieni. 10. dec. 1948 je odšel iz Rojana v ZDA, kjer je nadaljeval z misijskim delom med slov. izseljenci v raznih krajih, v New Orleansu, San Antonio (Texas), od 1968 je ekonom v St. Vincent Seminary, Beaumont, Texas.

Prim.: osebni list; Koledarji Ave Maria od 1949 dalje; Cerkev na Slovenskem, 1971, 329; Al. Geržinič, Pouk v materinščini - da ali ne?, 1972, 30, 48-9, 74.

Jem.

GREGORČIČ Anton, politični, kulturni delavec, duhovnik, r. 2. jan. 1852 Ivanu in Katarini, p.d. pri Podkletnikovih, na Vrsnem pri Kobaridu, u. 7. marca 1925 v Gor., pokopan v Štandrežu pri Gor. Šolanje je pričel pod vikarjem Jan. Červom v domači župniji Libušnje, kamor Vrsno spada, od nov. 1859 nadaljeval v Gor., bil kot drugošolec sprejet v deš. sem., dovršil normalno, klasično nemško gimnazijo in maturo z odliko (1863-1871), nato stopil v goriško bogoslovje in bil 10. jan. 1875 posvečen v duhovnika. Od 20. avg. do konca okt. 1875 je deloval kot duhovni pomočnik pri romarski cerkvi na otoku Barbana, od 4. nov. 1875 je nadaljeval študije v Avguštiniju na Dunaju, kjer je 17. jan. 1879 promoviral za doktorja bogoslovja. Po po-

vratku v Gor. je v drugem polletju šol. leta 1878/79 predaval filozofijo v gor. centralnem bogoslovju in bil hkrati od 24. apr. do 20. okt. 1879 kpl pri Sv. Ignaciju na Travniku. Od okt. 1879 do avg. 1880 je opravil znanstveno potovanje po Nemčiji in Švici s sredstvi jubilejne potovalne ustanove dunajske univerze. 1. okt. 1880 je postal suplent, a 1. jul. 1881 profesor dogmatike in fundamentalke v gor. bogoslovju, kjer je predaval tudi filozofijo do 1889, bil je še imenovan za prosinodalnega eksaminatorja (1883). Ta čas se je znanstveno udeleževal na področju teologije in pisal razprave v *Folium Gor.*: *De divinis nominibus*, 1881, 9, 77, 180, 307, 336, 365, šifra - Y; *De corpore Christi mystico, quod est ecclesia*, 1882, 79, 140, 208, 234, 303, 367 in 1883, 72; *De angelis custodibus*, 1883, 134; *De mundi innovatione ultima*, 1883, 330 in 1884, 43, 146. Njegovo zanimanje je bilo istočasno usmerjeno v javno politično življenje, kjer je posvečal vedno več časa gospodarskemu in kulturnemu razvoju gor. dežele, posebej slov. šolstvu v sami Gorici; prav ta vprašanja so ga kmalu v celoti zaposlila. - V ospredje gor. političnega življenja je stopil 1880, ko se je vključil v politično društvo Sloga, prevzel spomladi 1882 upravo, jeseni pa uredništvo društvenega glasila Soča in jo vodil v letih 1882-87 in 1888-89; 1883 je prišel v odbor Sloge in postal njen tajnik; jan. 1885 je sprejel mesto podpredsednika v Doliacovem katoliškem društvu, ki je nastalo že 1870 z namenom, da združuje katoliške Slovence in Italijane. Po odstopu dr. Povšeta je na nadomestnih volitvah 17. okt. 1885 prišel G. v gor. deželnozborske klopi, kjer je mandat z malenkostnim presledkom (od 6. nov. 1889 do 30. avg. 1890) ohranil še po razpadu Avstro-Ogrske, najprej kot poslanec slov. veleposestva (1885-89), potem kmečkih občin Tolmin-Bovec-Cerkno (1890-1913) in ponovno veleposestva (od 1913). Septembra 1890 se je povzpel na sam vrh političnega življenja na Gor. in bil izvoljen za predsednika Sloge (ko je bila 1907 ustanovljena SLS za Goriško, je postal njen prvi predsednik). Od 1891 je bil poslanec v državnem zboru, kjer je 1891-97 zastopal slov. del goriških kmečkih občin (Gorica, Tolmin, Sežana), v letih 1897-1907 goriški splošni volilni razred (peta kurija) in od 1907 tolminski volilni okraj. Kot deželni in državni poslanec se je vneto potegoval za narodnostne, kulturne in gospodarske koristi gor. Slovencev, na Dunaju pa je zagovarjal tudi splošne slovenske narodne interese. - Od izvolitve v deželni

zbor (1885) je G. nastopal s številnimi predlogi, poročili, interpelacijami, peticijami o aktualnih vprašanih narodne in gospodarske politike, za osvoboditev slov. življenja na Goriškem od italijanske premoči. Osnoval je »Klub slov. poslancev goriškega deželnega zbora« (1895) in mu bil predsednik, vodil je abstinenco slov. dežel. poslancev v konfrontaciji z italijansko stranko zaradi zavračanja slov. zahtev (1895 in 1897), predložil je dež. zboru 1899 v imenu Kluba slov. poslancev zahtevo gor. Slovencev tako glede popolne enakopravnosti obeh dežel. jezikov v vseh deželnih ustanovah, glede finančne podpore slov. šolstvu, glede slov. javne šole v Gorici, kakor glede drugih gospodarskih vprašanj. V samem dež. zboru je opravljal številne službe: bil je namestnik dež. odbornika (1889, 1895-1901), dež. odbornik (od 1901), namestnik deželnega glavarja (1895-1913) in član raznih odsekov (finančnega od 1885, šolskega 1887 in od 1893, železniškega od 1891, ekonomskega in tehnično-ekonomskega od 1900, pravnega od 1901), član dež. šol. sveta od 1905, predsednik komisije za pogozdovanje Krasa, idr. Med prvo svetovno vojno se je z dež. odborom umaknil na Dunaj (1915), kjer je skrbel za goriške begunce, nato se je mimo Celja (1918) spet vrnil v Gorico (1919) in po italijanski okupaciji še deloval kot deželni poslanec do ukinitve dež. avtonomije (1923), potem je dal politiki slovo. - Tudi v državnem zboru je bil vztrajen borec za enakopraven položaj Slovencev, za uveljavitev slov. uradovanja, za slov. poroto pri sodiščih, za slov. šolstvo v Gor., za gradnjo vipavske železnice in drugih železnic na Gor., itd. Bil je član Hohenwartovega kluba, a je iz njega izstopil nov. 1893, ker se vlada ni ozirala na slov. in hrv. interese; vstopil je 1917 v Jugoslovanski klub in podpisal Majniško deklaracijo. Včlanjen v razne odseke drž. zbora (peticijski, upravni, davčni, proračunski, železniški, nar.-gospodarski, idr.), je v njih vestno deloval do razsula Avstro-Ogrske (1918). Bil je tudi član avstrijske delegacije v Budimpešti (1892 in 1896). Svoje politično zadržanje je javnosti tolmačil v listih, ki jih je vodil oz. v njih sodeloval: Soča (1882-89; 1892-99), Nova Soča (1889-92), Gorica (1899-1914), Primorski list (1901-14), Goriški list (1914). - G. življenjsko delo je bila skrb za slov. šolstvo v Gorici: vanj je osredotočil vse svoje sile in ljubezen, naklonil mu je vse svoje prihranke. Kot odbornik Sloge in kasneje njen predsednik je dal 1883 pobudo za ustanovitev prvega slov. otroškega vrtca v Go-

rici, sledil mu je 1892 drugi in 1894 tretji; 1885 je dosegel odprtje 1. razreda zasebne slov. dekliške ljudske šole (1887 2. r., 1889 3. r.), 1886 je ustanovil v Gorici podružnico CM družbe, bil njen predsednik dobrih 20 let in še istega leta podal družbinemu vodstvu v Lj. pregled stanja slov. šolstva na slov. zahodni narodnostni meji in v Gor. ter svoje poglede na to vprašanje (Sreč 1969, 17, 51-52); 1894 je izbojeval dovoljenje za slov. obrtno nadaljevalno š. za dečke, omogočil nastanek dekliške obrtne š. s strokovno š. za umetno vezenje in belo šivanje (1896), nadaljevalno š. za deklice (1897), in strokovno š. za krojno risanje, krojenje in šivanje oblek (1898); organiziral je pripravljalni tečaj za učiteljice ročnih del (1899) in posebne učne tečaje za stenografijo in deklamiranje. Ob taki razvejanosti šolstva se je porodila zamisel o ustanovitvi posebnega društva »Šolski dom« (16. sept. 1897) in G. je postal društveni predsednik od vsega začetka; njegova naloga je bila zidati Šolski dom, v katerem bi dobili slov. učni in vzgojni zavodi svoje prostore. Društvo Šolski dom je tako prevzelo Slogine zavode okt. 1898 in jih dec. istega leta preselilo v novozgrajeno poslopje Šolskega doma. Spričo stalnega naraščanja gojencev je društvo na G-vo pobudo zgradilo nova poslopja: Mali dom (1902), Novi dom (1906), S. Gregorčičev dom (1908) in v njih vzdrževalo tri otroške vrtce, šestrazredno dekliško ljudsko š., petrazredno deško, petrazredno deško in dekliško ljudsko š., enorazredno pripravljalnico za srednjo š., dvorazredno dekliško pripravljalnico, trirazredno deško obrtno nadaljevalno in trirazredno žensko obrtno š., kuhinjsko š. in zadnja leta pred vojno tudi slov. moško učiteljsko z vadnico (v času največjega razcveta so zavodi šteli preko 2.000 gojencev na leto). Soustanovil in vodil je še otroške vrtce v Devinu (ustanov. 1899), v Ločniku, v Podgori in Pevmi. Izbora je odlok o odprtju slov. mešane štirirazredne ljudske š. po goriškem magistratu v šol. letu 1894-95, izposloval je vrnitev slov. moškega učiteljskega iz Kopra v Gor. (1910) in mu nudi gostoljubje v Gregorčičevem domu, izsilil od vlade odprtje slov. drž. klasične gimnazije (1910), ki se je z »zaposlovalnimi tečaji« v Trstu med prvo svet. vojno razvila 1918 v popolno gimnazijo, pripomogel je k ustanovitvi moškega in ženskega učiteljskega v Trstu in Lj. Za dvig narodne kulture na Gor. je ustanovil in do smrti vodil Narodno tiskarno (1899), Goriško matico (1920), Narodno knjigarno (1920). - Prav tako so pomemb-

ne njegove zasluge na gospodarsko-socialnem področju: marca 1882 je bil med ustanovitelji »Slov. bralnega in podpornega društva«, postal njegov podpredsednik in ga od dec. 1884 (po odstopu F. Povšeta) vodil kot predsednik do 1901, ko so društvo prevzeli narodnonapredni krogi (dr. Tuma). Društvo je postalo prvo zatočišče slovenskega obrtništva in delavstva v Gor. in so v njem prirejali shode, poučne večere, izlete; G. mu je pridobil pravico okrajne bolniške blagajne in je tako ustanova naredila za prebujo slov. življa več kot Citalnica skozi desetletja; osnoval je podružnice še v Solkanu, v Biljah in Mirnu, kjer je nastala tudi pomožna blagajna. Jan. 1883 je botroval ustanovitvi prvega slov. denarnega zavoda v Gor. »Goriške ljudske posojilnice«, bil v začetku njen blagajnik, kasneje pa predsednik; ko je 1900 prišel zavod v liberalne roke, je G. osnoval »Centralno posojilnico« in jo kot predsednik vodil. Bil je pobudnik in predsednik »Goriške zveze gospodarskih zadrug in društev« (Zadrugne zveze), ki je postala matica slov. zadrugništva na Gor., končno je po smrti J. Pavlice rešil propada tudi Krojaško zadrugo. - Za njegovo vztrajno delo ga je občina Kožbana imenovala za častnega občana (1896), 1901 je prejel državno odlikovanje Red železne krone III. vrste. - G-ovo nastopanje v politični javnosti je bilo prepleteno s številnimi preobraty, ločitvami in razdori. V spravaškem polit. društvu Sloga so se že pred G-evim vstopom kazala prva trenja, ki jih je J. Tonkli takrat še obvladoval (1879), a so ponovno oživila z Mahničevim nastopom proti pesniku S. Gregorčiču. A. G., sicer Mahničev gimnazijski sošolec in študijski tekmeč, je takrat urejeval Sočo v smeri pravne, strpne politike in se ideološko še ni ločeval od Mahniča, vendar se je kasneje zblizal s svojim rojakom in ga pritegnil na svojo stran (po Simonovi smrti je 1906 celo dal pobudo za prvi izčrpen pesnikov življenjepis, ki ga je sestavil A. Bugar). Med strogim ideologom Mahničem in političnim taktikom G. je moralo počiti. To se je pokazalo že 1887 ob izidu pastirskega pisma škofov goriške metropolije proti agitaciji za slov. bogoslužje in z ostro noto proti katoliškemu liberalizmu. G. je v Soči menil (10. dec. 1887, št. 50), da je pastirski list »udaril nedolžni, že tako preveč zatirani slov. narod« ter je v gor. dež. zboru interpeliral v imenu vseh slov. poslancev proti pisanju tiska, ki je napačno tolmačil vsebino pisma na škodo slov. naroda. Do popolnega razkola je

prišlo poleti 1889 po deželno-zborskih volitvah, ko bi G. moral priti v dež. zbor, a mu je to preprečil konzervativni J. Tonkli tako, da je na to mesto spravil svojega brata Nikolaja. G. je tedaj že povabil k Soči za urednika A. Gabrščka, ki ga je odločno podprl v njegovi politični smeri, toda Tonkli jima je Sočo odvzel in jo izročil Mahničju. G. in Gabršček sta v odgovor ustanovila Novo Sočo (1889-92) s katoliško liberalno smerjo, kar je Mahničju dalo povod, da je tudi v RK ostro nastopil proti A. G. in Gabrščka pisanju in politiki, češ da širita verski indiferentizem (RK 1891, 263). G-eva struja je v enaki meri upoštevala in v neločljivo skupnost postavljala narodno in versko vzgojo; v službi za narodno edinost je odklanjal radikalno katoliško strujo, ki je stavila vero pred narodnost: po Mahničjevem mnenju je bil to katoliški liberalizem. Vendar razcep ni prinesel formalne strankarske porazdelitve, pač pa merjenje 'moči pri vodenju obstoječih institucij v slov. javnem življenju na Gor. G. se je sicer v prvem hipu 1889 hotel umakniti iz politične javnosti zaradi članka v Novi Soči »Tonklijeva okolica«, ki je zbudil vihar protestov v vrstah duhovščine, vendar je naslednje leto (1890) sprejel novo izvolitev v dež. zbor, spodnesel J. Tonklija pri vodstvu Sloge (1890 - preds. G., tajnik Gabršček in kmalu še dr. Tuma) in porazil nekdanjega prvaka pri državno-zborskih volitvah (1891). Nasprotstvo je prišlo do izraza tudi na prvem katoliškem shodu v Lj. 1892, kjer je v odseku za narodno organizacijo nastopil G. kot poročevalec in predlagal, naj med katol. polit. društva prištejejo med drugimi še Slogo; Mahnič je predlog ostro odklonil in ožigosal G. kot zastopnika breznačelnega slogaštva. Kljub temu je Gregorčičev krog prevzel vodstvo slov. politike na Gor. in ob koncu 1892 ponovno list Sočo. Mahničjevi pristaši so takrat nastopili s Primorskim listom (J. Pavlica), ki je postal sčasoma glasilo nastopajočega krščanskosocialnega gibanja (novostrujarji) in nadaljevali z odločnim obsojanjem G-evega polit. delovanja; to se je pokazalo tako na njihovem shodu v Mirnu pri Gorici 1893, še bolj pa 1894, ko se je G. udeležil ljubljanskega shoda liberalnih zaupnih mož in se izrekel za slogo, saj se narodnost in vera dasta združiti in dobiva narodnost v veri svoje požlahtnjenje in svoje merilo. Na drugi strani G-eva struja ni sprejemala vedno bolj se uveljavljajoče krščanske socialce in je razbila prvo krščanskosocialno zborovanje na Gor. junija 1896

v Sempetru pri Gor.; podeželje pa ni ostalo gluho za vabljive obljube gibanja, ki se je zavzemalo za socialno pravičnost. - Svež veter je zapihal, ko je 1897 prišel v Gorico za nadškofa J. Missia, odločen nasprotnik liberalizma in močna opora »novostrujarjev«. Duhovi so se polagoma pomirili tudi zato, ker je vseslovenski shod v Lj. 1897 pod predsedstvom dr. G-a nasvetoval narodno spravo. G. je tako na občnem zboru Sloge 1898 sklenil sporazum s krščansko socialno strujo okrog Primorskega lista. Toda na obzorju se je pojavil nov političen razdor. Vnovična zahteva po načelni politiki v katoliškem taboru, ki jo je podpiral Missia, na drugi strani pa naraščajoča napetost med G. in Tumo, sta povzročili razkol v dotadaj uradnem narodnem vodstvu na Gor.: po desetletnem tesnem sodelovanju sta se G. in Gabršček razšla. Do prvega spopada je prišlo aprila 1899 na občnem zboru Goriške ljudske posojilnice, iz katere je G. hotel odstraniti Tumo (ki ga je Gabršček podpiral), a je sam propadel. Nato je G. s pomočjo J. Pavlice ustanovil konkurenčno Centralno posojilnico. Do obračuna je prišlo tudi v polit. društvu Sloga. Ker se Gabršček ni hotel oddvojiti od Tume, G. pa ne obsoditi krščanskih socialcev (novostrujarjev), je občni zbor Sloge julija 1899 odstranil iz društva Gabrščka in Tumo, ki sta nato ustanovila Narodno napredno stranko za Goriško in obdržala Sočo. G. se tedaj še ni spojil z novostrujarji, ampak je odkupil Obizzijevo tiskarno, jo preimenoval v Narodno tiskarno in začel izdajati list Gorica kot glasilo slov. poslancev dež. zbora (7. julija 1899). Končno se je G. 1900 povsem pomiril z novostrujarji in 1901 prevzel vodstvo tiskovnega društva, ki je upravljalo tako Gorico kot Primorski list. Čeprav je poslej nekaj časa vodil ostre politične boje z narodno napredno stranko in se proti njej vezal v dež. zboru z italijanskimi liberali (Pajerjeva stranka), je v svojem taboru nastopal samovoljno, podcenjeval in zapostavljal mlade sile ter tako povzročal nove napetosti. To je tudi povzročilo zaton Sloge in rojstvo SLS za Goriško, v kateri je bil G. vendar izvoljen za predsednika (nov. 1907). Mladi, krščanskosocialno usmerjeni, so mu zamerili kompromisarsko in oportunistično politiko, obsodili zvezo z ital. liberali in zahtevali povezavo s turlanskim krščansko-social. gibanjem Faiduttija. Prelom je bil neizbežen in mladi so 1908 pod vodstvom dr. J. Srebrniča ustanovili Katoliško tiskovno društvo ter začeli izdajati list Novi čas (1909), dasi so navzven še

vedno nastopali enotno. Poleti 1913 so se novostrujarji vendar odločili za samostojen nastop pri deželnozborskih volitvah, ker je bil G. po njihovem mnenju v stranki »neodjenljiv samodržec, v deželnem zboru pa uslužben hlapec italijanskih liberalcev« (A. Breclj, Pesnik S. Gregorčič v dr. Tumovi luči, ponatis iz Dejanja, 1939, 6-7). G. je propadel v svojem tolminskem volilnem okraju, mandat so mu v zadnjem hipu omogočili veleposestniki. Ko je jan. 1914 nadškof Sedej z okrožnico prepovedal lista Gorico in Primorski list, ju je G. ustavil in začel izdajati Goriški list. Med prvo svet. vojno se je spor poravnal (1918). Po vojni je Goriška prišla pod Italijo in G. je v Gorici ustanovil Goriško matico (1920), ki naj bi slovenski manjšini v Italiji nadomestila celovško Mohorjevo družbo. Vendar so se na založniškem področju pojavila nova trenja kot posledica neprebolelih predvojnih razkolov. Nekdanji novostrujarji s KTD niso mogli najti skupnega jezika z G-om glede preureditve GorM in glede skupne knjigarne in tiskarne. Tako je KTD ustanovila lastno tiskarno (Zadružno oz. Katoliško tiskarno) in GMD, G. pa je ob Narodni tiskarni postavil še Narodno knjigarno in ohranil Matico. - Ni dvoma, da mu je ves čas javnega delovanja bila pred očmi boljša narodna usoda gor. Slovencev, zato je tudi hodil po stezah nekakega narodno poudarjenega katoliškega liberalizma in je bil pripravljen sodelovati z vsemi, ki so mu omogočali doseči preobrazbo gor. Slovencev na narodnogospodarskem in kulturnem področju. Tako je postal »marljiva čebelica, ki je nosila narodu medu in voska« (Gabršček, I, 213). 24. dec. 1977 mu je bila odkrita na rojstni hiši na Vrsnem spominska plošča, kip pa v Novi Gorici.

Prim.: Zlata knjiga društva Šolski dom, I-VII, Gorica 1898-1904; Lesar, VBV, XIX, 2, 1916, 78-80; Lovrenčič, Čas 1921, 74, 77, 80-82; GorS, 1925, št. 20, 1-2; E 1925, št. 58 in 59, 1; Breclj, Mladika VI., 1925, 350-51 s sl.; Breclj, Čas 1924-1925, 324-326; Sivec, A. Gregorčič, KolGorM 1926, 16-22 s sl.; KolGMD 1926, str. 51-53; Jos. Abram, dr. A. Gregorčič, s sl.; KMD, 1926, 104 s sl.; Pirjavec, G. A., SBL 1926, 2, 248-251, z obširno literaturo; Erjavec, Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem, 1928, 48-49, 137-141, 286-296; F. Šuklje, Iz mojih spominov, 1929, II, 20, 21, 70, 135; Gabršček, I (od 213 dalje) in II; Tuma, Iz mojega življenja, 1937, od 209 dalje; Goriški koledar 1946, 28-35; Ob 20-letnici smrti dr. A. Gregorčiča, s sl.; Rejec, A. G., EncJug 1958, 3, 618; Koblar, S. Gregorčič, 1962, 96, 110, 115, 149, 154, 166, 167, 169, 170, 171, 228, 331, 375, 388; Pdk 1965, št. 218, 5; Vatovec, Vihar iz časniških stolpcev Soče, JKol 1971, 175-186; Klinec, GMD, 10-11; ZbGMD, 44-46;

Marušič, Goriški Slovenci v Taaffejevi dobi, ZC 1975, 1/2, 127-138; PrimN 1976, št. 26, s sl.; Pdk 1976, št. 147, 3; I. z. [orzutl] Fervidus, A. G. v aleji velikih mož, KolGMD 1977, 74-75, s sl.; Marušič, Slovenska politika na Goriškem v zadnjem desetletju 20. stol., ZC 1977, 1/2, 35-48; NL 24. 6. 1976; Bevk, Mrak za rešetkami, opombe; Gosp 1976, št. 1102, 3; KatG 1976, št. 26, str. 3; GorLtk 6 (1979), 384.

Kralj

GREGORČIČ Simon, pesnik, r. 15. okt. 1844 na Vrsnem, u. 24. nov. 1906 v Gorici, pokopan pri Sv. Lovrencu pod Libušnjem. I. Pesnikov rod. - Pesnikov rod po očetu je eden najstarejših rodov na Tolminskem. Župnijske matrice segajo nazaj sicer le do sredine 17. st., toda ker najstarejši zapiski o vasi Krn že govorijo o Gregorčičih in vemo, da je G-ov rod od tam, lahko pomaknemo začetke rodu za nekaj stoletij nazaj, zakaj že od najstarejših zapiskov je priimek G. stalno prisoten v tem zaselku; najstarejši znani predstavnik je bil neki Martin G. iz prve polovice 17. st. Rod je nadaljeval Martinov sin Mihael (imel 9 otrok), nato njegov sin Luka (r. 1693), ki je imel 14 otrok, med njimi Jakoba (r. 1719), pesnikovega prapradedca; ta se je iz Krna preselil na Vrsno in imel 10 otrok, med njimi spet Jakoba (r. 1769), ki je pesnikov praded in ki je imel 5 otrok. Nadaljevalec rodu je spet Jakob (r. 1796); ta je imel sina edinca Jerneja, pesnikovega očeta (1823-1905), ki je zaradi bolne matere Ane moral pripeljati v hišo gospodinjino in se je poročil komaj 18 let star s Katarino Gabršček (1816-1891), s katero je imel 8 otrok: Marijo (r. 1843), Simona (r. 1844), pesnika, Antona (r. 1846), Blaža (r. 1848), Nežo (r. 1849), Katarino (r. 1853), Jakoba (r. 1855) in Ano (r. 1857). Rod pesnikove matere Katarine Gabršček prihaja s Selišča, v dolini, pod Vrsnom, na levem bregu Soče. Njeni predniki so znani od konca 17. st.; prvi je Hilarij Gabršček, ki je imel 3 sinove in nezakonskega Petra; ta se je poročil na Vrsno, kjer je imel 12 otrok. Nadaljevalec rodu je petorojenec Mohor Gabršček (r. 1742), ki je, poročen z Marijo Skočirjevo, imel 11 otrok, med katerimi je bil 7. otrok Andrej (r. 1780), kasnejši oče pesnikove matere, kjer je bilo 5 otrok. - G-ov rod je bil velike in močne postave, povečini temnopolt, širokih lic in širokega nosu ter izbočenih čeljusti. Po značaju so bili to preprosti

hribovski ljudje, iskreni in pobožni. Družine so se skozi posamezne rodove težko in trdo preživljale z majhnimi posestvi na nerodovitnem svetu, vendar zaradi skromnosti, varčnosti, delavnosti ter vztrajnosti si same pridelovale vsakdanji kruh. Ta boj za vsakdanje preživetje je napravil predstavnike tega rodu trpke, redkobesedne in vase zaprte, ni jim pa odvezal srčne dobrote. Bili so tudi ponižni in zvesti, neizprosni in trdi pa le spričo krivic, ki so jih doživeli. Kar je umljivo, so bili za tisti čas privrženci samo kmečkega sveta; vanj so bili vraščeni in jim je zato življenje izven kmečkega sveta bilo tuje in nepoznano; če pa so že bili prisiljeni iskati dela ali zaposlitve drugod ali jih je življenje kako drugače vrglo v tuji svet, se jih je polasčalo neutešeno domotožje. Rodovnik priča za številne družine, zato je že tudi iz tega moč sklepati, da je bil rod močno čustveno-erotičen. Ker je bil Pomolov rod iz Krna zdrav in trden, je bil tudi podjeten in dovolj bister, tako da si je osvojil skoraj pol zemlje krnske vasi. Že po telesni konstituciji kažejo G-i na samozavestnost, ponos in so do tujcev nezaupni, za Vrsence pa naj bi veljalo, da so po naravi ozkosrčni. Ko se je rod preselil iz Krna na Vrsno, je seveda med novimi domačini izgubil na ugledu in propadanje je čutiti stopnjevale vse do Jerneja, pesnikovega očeta; šele ta je spet pridobil na veljavi, saj je postal posestnik srednje velike kmetije; v vasi so ga izvolili za vaškega starešino in se, čeprav je bil nenavadno mlad, ko se je poročil, pogostoma z njim posvetovali. Drugače pa je bilo z materinim rodom; ta je bil nestalen, nekako izkoreninjen, otroci so se pogosto selili iz vasi v vas, iz hiše do hiše. Tudi tega rodu se je držalo trdo delo, ki pa je komaj nanesele za vsakdanji kruh, in — kakor pri očetovem rodu — je bilo tudi tu veliko število otrok. Značilnosti obeh rodov je sam G. podal skopo z besedami: »... jaz nisem za knežje hiše: prenaraven, preprost — a tudi preponosen sem! ... vezan bi bil preveč na zunanje oblike, katerih trpeti ne morem in mi tudi ni treba... Najbolje se počutim mej enacimi!...« (Ignaciju Gruntarju v pismu 23.12.1881). - II. Šolanje. - Ko je G. dopolnil sedem let (1851), je začel hoditi v enorazrednico na Libušnjem, ki sta jo tedaj vodila vikar Janez Ev. Červ (Čeru, Zheru) in kpl Janez Bevk. Janez Červ, prvi vzgojitelj in kasneje dobrotnik Simona G-a, je bil verski organizator in narodni buditelj. Na Libušnjem je deloval kar dvakrat: najprej kot

kpl in učitelj (1835-36) in spet kot kpl (1839-62) (prim. PSBL 3, 237-8 in popravi Koblar, Gregorčič 333). Tu je Červ ustanovil Družbo mladeničev in devic za pobožno življenje (1850) in Društvo Marije Device za pomoč misijonarjem v srednji Afriki (1852), pomembno pa je, da je osnoval tudi župnijsko bukvarnico (knjižnico). G-a je najprej poučeval J. Bevk, naslednje leto Anton Gregorčič, očetov sorodnik; ta je pregovoril Simonovega očeta Jerneja, naj bi dal sina v gor. š., ker je spoznal dečkovo nadarjenost in veselje do učenja. Tako je G. prišel na gor. normalno jeseni 1852 in tu opravil 3 razr. do 1855. Gimn. je potem obiskoval od 1855 do 1864. Prvi razr. je moral zaradi matematike ponavljati. Kje in kako je G. živel prva tri leta v Gor., ni znano. V 3. r. gimn. je bil sprejet v malo semenišče (Andrea-num), ki je bilo prvič odprto jeseni 1857. Ko je bil G. v 7. š., so nekatere gojence, in med njimi njega, zaradi prostorske stiske preselili v veliko semenišče na hrano in stanovanje. Tu se mu je v gmotnem oziru nekoliko bolje godilo, saj je imel vsaj hrane dovolj, medtem ko jo je prej pogrešal, posebej ker je bil telesno bolj slaboten in seveda siromašen, pa si ni mogel izven nič privoščiti; bil pa je ravno v tem času v dobi najhitrejšje rasti, saj je po velikosti dosegel višino, ki jo je potem ohranil kot mož. Razen prvega razreda, je ostale razr. izdeloval z odliko, razen v sedmi in osmi, maturiral pa je kot prvi odličnjak. Poleg rednih predmetov se je G. že v malem semenišču privatno skupaj z nekaterimi sošolci učil tujih jezikov, predvsem slovanskih. Tako je znano, da se je zlasti z rojakom in prijateljem z Idrskega Ivanom Stresom učil srbohrvaščine, češčine, verjetno tudi ruščine. V 7. gimn. se je le drugi semester učil it.; ker se je potem ni več, smemo upravičeno sklepati, da jo je znal. To nam potrjujejo tudi zbirke it. pesnikov (npr. Ade Negri), ki jih je pozneje imel v svoji knjižnici. Zraven tega vemo, da je poznal tudi furlanščino, saj je bilo to čisto naravno, ko je vendar bival v semenišču skupaj s furlanskimi bogoslovci. Vse to seveda poleg rodnega materinega jezika, slov., in pa nem., uradnega jezika v š. in uradu. Če k temu prištejemo še šolsko, vendar dovolj poglobljeno poznavanje latinščine in grščine (iz obeh je kasneje prevajal svetopisemske tekste) ter kurze hebrejščine v bogoslovju, si lahko ustvarimo pravo sliko znanja jezikov, ki ga je G. odnesel iz šolskih klopi in ki gotovo ni bilo majhno; z njim je mogel že

v šolski dobi in še veliko bolj kasneje uspešno pronicati v svetovna slovstva in se ob njih učiti. Po pripovedovanju prijatelja Smrekarja so si malosemeniščniki včasih naskrivaj »sposojali« knjige v gradu grofa Coroninija na Cingrafu, kjer je tedaj gostovalo malo semenišče. G. se je v tem času veliko posvečal petju; pel je najprej bariton, potem pa je postal v bogoslovju steber vseh basov; pel je skoraj vse a prima vista. Od gimn. profesorjev mu je pač ostal v spominu najbolj Ivan Šolar; ta je bil tisti, ki mu je »prvi iskro domovinske ljubezni položil v srce«. - Če smemo — upravičeno — soditi po tem, kar je G. sam v poznejših letih izpovedal; če imamo pred očmi njegovo veliko zanimanje in tudi zavestno poglobljeno učenje dveh klasičnih jezikov; če pomislimo na dejstvo, da se je kot kpl v Rihemberku, torej na svojem že drugem poklicnem delovnem mestu, vpisal na klasično filologijo dunajske univerze, potem moremo sklepati, da se je ob odločanju, kam po končani gimnaziji, ali v bogoslovje ali na univerzo, hudo notranje bojeval. In čeprav je bil načelno seveda popolnoma prost in svoboden pri tej odločitvi, ki je bila gotovo da le njegova osebna, je vendar treba pritrditi njegovemu največjemu in najglobljemu preučevalcu Koblarju, ki je razmišljanje o tej zadevi sklenil z ugotovitvijo: »Popolne svobode pri izbiri poklica ni imel«; imel je ni glede na to, da zaradi ekonomske revščine in zaradi prevelike odvisnosti od želja domačih, predvsem matere, se za svoje veliko hrepenenje — klasično filologijo — ni odločil. Naj so pa bili nagibi za vstop v bogoslovje tudi sekundarni, je vendar treba pibiti, da se je G. za duhovniško pot odločil zavestno in hote, docela se zavedajoč ogromne žrtve, ki jo je moral narediti. Kakor prej na gimn., je bil tudi v bogoslovju vsa leta odličen dijak in bil kot tak posvečen že konec tretjega letnika 20. okt. 1867. Slovesno novo mašo je pel 27. okt. 1867 v farni cerkvi Sv. Duha na Libušnjom. Nato je še leto dni študiral 4. letn. bogoslovja in bil kot četrtoletnik prefekt (1868), kakor je bil v tretjem letniku pomožni prefekt. III. Gregorčičeva službena leta. - Ko je prišla doba za prvo službeno mesto, se je semeniški ravnatelj dr. Ivan Hrast, G-ev sorojak z Livka pri Kobaridu, zavzel za mladega duhovnika; pomislili so na G-vo zdravje in mu namenili nekoliko lažjo službo; hoteli so ga poslati za kpl v Biljano; Hrast je G-a že napovedal, vendar do uresničitve tega ni prišlo, ker so prišla posredo-

vanja, naj bi ostal tedanji kpl še v Biljani; in pri tem je ostalo. Septembra 1868 je G. dobil dekret za kpl mesto v Kobaridu, za dekana in župnijskega predstojnika pa Andreja Jekšeta, modrega in dobrega ter skrbnega duhovnega predstojnika, ki je G-a spoštoval, mu pomagal in ga tudi razumel, mu bil naklonjen in med prvimi spoznal v njem resničnega pesnika, ko je povedal: »Živel! boste, dokler bodo živeli Slovenci!«. Ob modrem Jekšetovem vodstvu je bila vključitev v duhovniško delo za G-a uspešna; uvedel ga je v cerkev in družbo. Imel pa je G. v bližini tudi več prijateljev; Franceta Smrekanja, kpl na Libušnjem; Ivan Stres z Idrskega in Janez Kurinčič iz samega Kobarida sta bila bogoslovca; dalje visokošolce Naceta Gruntarja, Antona in Ivana Hrasta. Bil je G. po materi v sorodu / Gabrščkovimi, med katerimi je bil Jožef, oče poznejšega politika Andreja Gabrščka; tu so bili tudi Pagliaruzzijski. Eno lastnost je G. kot duhovnik kmalu pokazal: zaslovel je kot dober pridigar, tako da so njegove poetično prepletene, kratke in jasne pridige ljudje hodili radi poslušat tudi iz bližnje okolice. Prve čase se je ukvarjal le s strogo duhovniškim delom, kasneje pa je začel delovati tudi na prosvetnem polju ter pri poučevanju verouka na š. S prijateljem Gruntarjem sta pozimi ali na pomlad 1871 ustanovila tudi v Kobaridu čitalnico po zgledu že obstoječe tolminske. G. ji je sam spisal pravila, bil pevodja in vodil tudi deklamacije in igre, pa tudi sodeloval z izvirnimi govori, pretežno humoriističnega značaja (*Govoreči bankovec, Govor o žlodecu, Na pepelnico sredo*). Iz svoje knjižnice je posojal Vrtec in Besednik — postajal je skratka duša čitalnice in kulturnega življenja v trgu. Leta 1872 se mu je pri tem delu pridružila nova kobariška učiteljica Dragojila Milekova, ki je iz Lj. prišla na kobariško š., ki so jo bili tisto leto povečali v trirazrednico. Ob stalnih stikih pri šolskem in pri prosvetnem delu sta se zbližala in drug na drugega čustveno navezala, vendar je bilo to obojestransko čustvo »čisto, naravno, razumno in je ostalo kot zveza dveh idealnih ljudi« (Koblar), saj je v G-u »zmagala duška zavest« in odločnost, da ohrani svoje duhovništvo neomadeževano. To prijateljstvo, kakor sta ga oba označevala, ki pa se v pesmih obeh v tej zvezi kaže kot prava ljubezen, je G-u pobudila vrsto doživetih ljubezenskih pesmi. Z dekretom škof. ordinariata (881/73) je bil G. — najbrž na pobudo dekana Jekšeta — premeščen

za kpl v Rihemberk (danes Branik); nadškof Gollmayr mu je najprej ponudil mesto stolnega vikarja v Gor., a je G. to mesto odklonil in raje sprejel Rihemberk (Gollmayr je bil Gu tedaj in kasneje izredno naklonjen, saj mu je v Rihemberku za uspešno in požrtvovalno delovanje poslal pohvalno pismo, pesnik pa mu je posvetil več pesmi; prim. PSBL 5, 445). V Rihemberku se je G. kot »planinski sin« nekoliko teže znašel. Predvsem ni bilo takega kontakta z ljudmi, kakršnega je bil vajen v domačem kraju Kobarridu; tudi prosvetno delovanje je pešalo, ker so bili Rihemberžani bolj za zunanji videz, ne pa za resnično delo. Vse skupaj pa je oteževala še politična razcepljenost. Zato se G. ni hotel nikjer angažirati. Novejša literarna zgodovina je ovrгла prehude očitke, ki so leteli na G-evega predstojnika žpk Brezavščka. Prvič, je ta prišel v Rihemberk nekaj let za G-em, drugič, sta se vsaj prva leta še kar razumela. Le ko sta z leti trčela zaradi diametralno nasprotnih značajev, je postajalo G-evo življenje pod Brezavščkom otežkočeno. Leta 1876 je tudi G. prvič resno zbolel, zato je na prigovarjanje prijateljev (Gruntarja, Erjavca, Kraglja) mislil pustiti kpl službo in oditi na Dunaj študirat klasično filologijo. Vpisal pa je le 3 semestre. Ko pa so razmere v Rihemberku postajale zanj že res težke, je nekaj mislil na službo tajnika pri Slovenski Matici v Lj., toda, čeprav je imel to mesto skoraj zagotovljeno, je vse skupaj prekal. Naslednje leto je začel še resneje bolehati; dobil je srčne napade in zanjela ga je velika potrlost. Zdravil ga je dr. Rojic. G. je prosil ordinariat, naj bi mu dal lažjo službo. Ker pa ni hotelo biti odgovora, je sklenil, da gre v pokoj; zaželel si je, da bi tega preživel na Gradišču pri Prvačini. Ko mu je škofija končno odobrila začasni pokoj, se je 21. dec. 1881 poslovil iz Rihemberka z znano pesmijo (*Slovo od Rifemberga*). Da se je v teh letih Rihemberžanom le priljubil, izpričuje poleg pesmi tudi dejstvo, da ga je občina kmalu izvolila za častnega občana. Ker se je naslednji dan izselil iz kaplanije, je ostal še nekaj časa v privatni hiši, pa tudi v Logatec je medtem šel k prijatelju Gruntarju. Ta mu je namreč sporočil, da bi lahko dobil mesto domačega kpl pri knezu Windischgrätzu na Planini pri Postojni. G. je v tem času pripravljaval izid prvega zvezka Poezij, zato je na Gradišče odšel šele v točno pred veliko nočjo 1882. Odšel je brez dekreta, Gradiškoveci so ga sami prišli prositi in iskat. G. je kasneje

nekoliko vroče razmere na Gradišču v zvezi s prvaškim župnikom na lep način pomiril in ukrotil tudi s tem, da se je potegoval za to, da bi Gradišče povzdignili v samostojen vikariat ali pa ga priključili Renčam. Toda že konec 1882 se je G. »ogrel« za nakup kosa Tominčevega zemljišča in postal — kmet. Denar si je delno pridobil od honorarja za Poezije, nekaj pa se je zadolžil. Začel je ohdelovati vinograd, ostal pa je vikar brez dekreta in kmet z dolgovi. Tako je živel do 1885, ko si je začel zidati tudi hišo in se vnovič zadolžil. Leta 1887 je mimo škofije poslal prošnjo za upokožitev, ki pa mu je bila zavržena, potem ko je aprila tega leta ordinariatu odpovedal vikarsko službo, to pa predvsem zato, ker so mu župljani odtegovali ali zavlačevali dajatve. Na Gradišče je škofija poslala Andreja Znidarčiča ml., pesnik pa se je naselil v svoji hiši. Ta čas je pesnik poleg težav, ki so jih porodili tiski Poezij, doživljal vrsto udarcev: prijatelj Gruntar je zašel v stranko, ki ni bila Gregorčičeva; umrl mu je (1887) prijatelj pisatelj Fran Erjavec, prej sta mu pa že umrla Pagliaruzzi in Stres; vrstili so se udarci Mahniča proti Poezijam; prizadela ga je škofijska odločba, da so morala biti cerkvena vrata, ko je G. maševal, zaprta, ker G. ni imel pridige, ljudje pa so iz neke upornosti raje hodili k njegovi »suhi« maši kakor k vikarjevi; hladno je bil sprejet II. zvezek Poezij. Leta 1889 ga je spet napadlo srce. V maju tega leta je potoval po Dalmaciji. Februarja 1901 pa se mu je zdravje močno poslabšalo (začelo ga je dušiti in oslavel je docela). Sredi 1902 je začel odprodajati posestvo, ker njegovo gospodarstvo ni imelo uspeha. Odpovedovati so mu začele noge; odrezan je bil tako od mestnega središča, šele v marcu 1903 je bil po treh letih v Gorici. Mesec pozneje je že prodal »Hrib« in se konec maja tega leta preselil v Gor. Do smrti je potem živel šolskemu domu in prijateljem izpod Krna 60-letnice se 1904 na Goriškem po izrecni pesnikovi želji javno nihče ni spomnil, pač pa sta se je DS in LZ. Prav tako je dunajska Slovenija pripravila akademijo. V Gor. se je rad ustavljal pri Treh kronah in pri Zvezdi. Leta 1905 mu je umrl oče. G. se je udeležil pogreba in si ob tej priložnosti »izbral pri Sv. Lovrencu tudi svoj mirni kot«. Poleti 1906 je šel na obisk h Gruntarju v Ribnico na Dolenjsko, v Cerklje, k Jakobu Aljažu na Dovje in se preko Bohinjske Bistrice vračal po novi progi. 15. nov. 1906 je še bil s

prijatelji pri Zvezdi, drugo jutro, 16. nov. se je med mašo pri domačem oltarju zgrudil (zadela ga je možganska kap). Po nekaj dnevih je rahlo izboljšal, a ker je nastopila zlatenica in pljučnica, mu je opešalo srce in je 24. nov. ob 10^h dopoldne izdihnil. Novica o pesnikovi smrti (list Soča je je naznanil v svoji posebni izd. še isti dan) je kot blisk preletela Goriško in Primorsko ter turbo odjeknila v preostali slov. domovini ter takoj segla tudi med Hrvate in seveda Čehe. Za dokaz kohezijske sile velikega pesnika je dejstvo, da so se splošnoslovenski žalosti na Goriškem pridružili premnogi someščani italijanske narodnosti. Kakor je bilo že vnaprej določeno, se je pogrebni spreved pomikal na poti od G-evega stanovanja na Goriščeku do cerkve na Travniku, potem nazaj na Gorišček, od koder so se poslovali spremljevalci. Spreved se je potem sredi velikanskih množic ustavljal v večjih krajih; tako že v Solkanu, potem v Kanalu, nato v Volčah, do Idrskega so mu prišli naproti že v popolni noči iz Kobarida, kjer je truplo pokojnega pesnika prenočilo v cerkvi. Naslednje jutro se je po obredih spreved premaknil k Sv. Lovrencu, kjer so ga pokopali zadaj za cerkvijo. Naslednje leto so mu odkrili nagrobni spomenik (delo Antona Biteznika) in prav tako prvo spominsko ploščo na rojstni hiši. - IV. Gregorčičevo pesniško delo. Prvi pesniški tekst, ki ga poznamo pa le po naslovu, je *Pozdrav Tolmincem*. Tega je G. sam bral na nastopu 1863 v tolminski čitalnici. V 7. š. je nastajal ciklus *Iskrice domorodne* (SG 1864), ki vključuje mdr. pesmi *Dneva nam pripelji žar*, *Eno devo le bom ljubil*, *Zvezda mila je migljala*, *Mojo srčno kri škropite*, itd..G. se ni podpisal z imenom, temveč se zavil v šifro R. V. V kasnejših letnikih SG so izšle še *Pomlad*, *Cvetice na gomili*, *Daritev*, *Moje gosli* in druge, tokrat pod šifro D. R. Kot vemo, je sodeloval tudi v semeniškem rkp listu Sloga, tako sta iz tega časa pesmi *V celici* in *Njega ni* (1867). Prvi zavestni, resnejši in umetniško prepričljiv nastop v slovensko poezijo pa pomeni za G-a kobariška doba. Po prenehanju SG se G. nekaj časa ni več oglašal. Nastopiti je moralo novo literarno glasilo. Leta 1870 je začel Stritar na Dunaju izdajati Zvon in G-a najdemo kmalu med njegovimi sodelavci. Še vedno kot R. G. je tu objavil *Hajdukovo oporoko*, *Siromakom*, *Opomin k veselju*. Vendar so v tej dobi nastale zagotovo tudi *Pogled v nedolžno oko*, *Na bregu*, *Človeka nikar*, *Primula*, *Kupa življenja*, *Sam*, »Prijatelj«

in senca, *Izgubljeni cvet*, *Svarilo*, *Novi most*, *Vasovalec*, *Bitva*, *Na polju*, *Veseli pastir*, *Pri zibelki*, *Moje nade*, *Ne tožim*, *V mraku*, *Rabeljsko jezero*). Po tej prvi pesniško bogati žetvi je G-a zatekla premestitev v Rihemberk. Ta druga doba je gotovo ena najpomembnejših v njegovem ustvarjanju. V obnovljenem Z se je, tokrat kot X, javil s pesmimi *Biseri*, *Na bregu*, *Zaostali ptič*, *Jurčiču v spomin*, *Pozabljenim*. G. je bil sedaj, kar se ustvarjanja tiče, srečen, saj je našel v Stritarju človeka in pesnika, ki je njegovo poezijo do dna doumel in mu bil z literarno-zgodovinskimi napotki v veliko oporo. Jeseni 1881 je začel G. misliti na knjižno izdajo izbora svojih dotedanjih pesmi. Toda koj spočetka je sprevidel, da ne more na dan s pravim in polnim imenom. Ko pa se je prepričal, da jih bodo vsaj nekateri njegovi stanovski tovariši pravilno razumeli in kot take z veseljem sprejeli (npr. lj. škof Pogačar), se je odločil, da jih izda pod polnim imenom. Aprila 1882 je izšla tkim. »zlata knjiga: *Poezije*. Zložil S. Gregorčič. I. V Ljubljani 1882«. V zbirko je sprejel 57 pesmi. Pri odbiranju pa je izpustil nekatere (*Zvončku*, *Ohrani Bog te v cveti*). Po izidu so se začele pojavljati najprej pohvalne kritike, kmalu pa so se oglasili tudi nasprotniki. G. je čutil, da mora nepravilno kritiko in tudi nerazumevanje zavrniti, in tako spesnil cikel 15 pesmi *V obrambo*, ki ga je natisnil še isto poletje LZ. Boj »za« in »proti« G-evim poczijam se je razvnel in zadobival politične in vse drugačne prizvoke, kar je vplivalo na že itak zdravstveno šibkega pesnika. Povrh so se tu pokazale tudi G-eve osebne lastnosti: izrazita preobčutljivost in delno nepotrebna zamerljivosti, lastnosti, ki so (gl. v tem geslu točko I.) tipične za G-ev rod. Ponatis 1. zvezka Poezij leta 1885 je dvignil nov val nasprotovanj in nerazumevanja G-eve poezije, le da se je tokrat oglasil dr. Anton Mahnič, prof. v gor. bogoslovju. V Dodatku k Dvanajstim večerom se je, potem ko je že prej obdelal Stritarja in miselno plat njegovega leposlovja ter slovenski liberalizem nasploh, lotil tudi G-evih pesmi, in med njimi obsodil ene zaradi očitnega svetoboljša, druge zaradi nezdružljivosti s pesnikomim duhovniškim poklicem; tretje s filozofskega stališča; četrte iz ozira, kaj bodo utegnile povzročiti pri mladini, itd. Iz tega se je porodil med G-em in Mahničem ter duhovščino, ki je slednjemu sledila, globok razkol, ki ga ni bilo moči več poravnati, tudi v zadnjih mesecih življenja ne,

čepprav je Mahnič izrazil željo po spravi in čeprav je v kasnejših letih o G-evih pesmih mисле, oziroma spravljliveje sodil. Drugi zvezek »Poezije« je G. pripravil 1888. Kritika ga je sprejela bolj hladno. Mahnič ga je bil — nasprotno — vesel, obžaloval je le, da je G. vključil vanj lju-bezensko poezijo. Leta 1889 je G. močno opešal in se kot kmet-poet lotil prevajanja svetopisem-ske knjige *Job*, leta 1892 se je pridružil Ve-selu v prevajanju *Psalmov*, G. je prev. 118. ps. Ob boleznih 1901 so začele dobivati prve ob-rise kasnejše *Predsmrtnice* in *Posmrtnice*, ki so skupaj s *Pogrebnicami* izšle leta 1902 kot *Poezije III*. Leta 1904 — za šestdesetletnico — je izšla *Svetopisemska knjiga Job in psalem 118* s poja-snilnim uvodom, ki ga je napisal kasnejši gor-nadškof F. B. Sedej. Za popoln pregled G-evih objav, pa je treba zabeležiti, da je po pesnikovi smrti F. K. Meško leta 1908 ur. IV. zv. *Poezije* in mu napisal uvod. Kot samostojne tiske pa je G. objavil več posvetil duhovnikom in svetnim mo-žem; Andrej Gabršček je v Slovanski knjižnici tiskal za pesnikovo 50-letnico izbor domoljubnih pesmi (1894), ki je naslednje leto izšel v ponati-su. Prvi knjižni prevod G-evih pesmi je objavil V. Pakosta v Pragi že 1887. V samo leto G-ove smrti je treba postaviti latinski prevod Soči (*Ad Sontium*) prof. Baara, ki je v ponatisu, z dodat-kom tudi prevoda v starogrščino, izšel spet 1909. Leto dni po G-evi smrti je I. Pregelj izdal nemški prevod nekaterih pesmi v knjigi Adria-Klänge. Za Mohorjevo družbo je obširen izbor z ilustra-cijami A. Koželja pripravil Anton Medved (1908); ta izdaja je bila tista, ki je največ naredila za popularizacijo in afirmacijo G-eva pesmi med Slovenci. Iz G-eva ostaline so bile kasneje ob-javljene posamezne pesmi, pisma in drugo gra-divo, medtem ko so v samostojni knjigi izšle *Jeremijeve žalostinke* (ob stoletnici pesnikovega rojstva v ureditvi Tineta Debeljaka, Lj. 1944). V letih med obema vojnama je izšlo nekaj izbo-rov, tako: *Poezije I.*, ur. in uvod napisal Iv. Dor-nik, Lj. 1919; *Antologija*, ki jo je za hrvaško jezi-kovno območje sestavil A. Barac (1924); podobno je za češko območje napravil J. Skrbinšek (1925); v obeh antologijah so pesmi objavljene v slov. originalu. Do zadnje vojne so izšli še trije izbori: *Izbrane pesmi* v zbirki Cvetje iz domačih in tu-jih logov v priredbi Iv. Preglja (1934); zbirka *Naša zvezda* (1936), *Izbrane poezije*, ki jih je za miniaturno izdajo izbral in pri-r. Av. Pirjevec (1939, 1945). Leto 1944, ob stoletnici pesnikovega

rojstva, je našlo Sjo sredi vojne, vendar so se pesnika spomnili v Lj. in na osvobojenem ozem-lju. Iz raznih partizanskih tehnik so prišle zbir-ke: Devet Gregorčičevih, Gregorčičeva pesmarica, *Izbrane pesmi* (3 različne izdaje), v Lj. pa so iz-šle že omenjene Jeremijeve žalostinke, Koledar Simona Gregorčiča, bibliofilska izdaja Oljki v dveh variantah. V letu 1945 so izšle Zbrane poe-zije v Buenos Airesu (1945) ter ponatis miniatu-rke. Velik popularizacijski pomen je imela — ka-kor nekoč Medvedova — zdaj Ruplova izdaja *Iz-brane pesmi*, ki je 1946 izšla v dveh variantah: z daljšim uvodom in druga enaka, le da brez spremne besede. Dokončno pa je celotno pesni-kovo delo pripravil in izdal F. Koblar v 4 knji-gah z naslovom: Simon Gregorčič, *Zbrano delo* (1. knj.: *Poezije I, Poezije II, Nezbrane pesmi 1864-1888*; izšla 1947 - 2. knj.: *Poezije III, Nezbra-ne pesmi 1889-1906*; izšla 1948. - 3. knj.: *Prepesni-tve, Proza, Dostavki, Pisma 1870-1884*; izšla 1951. - 4. knj.: *Pisma 1885-1906*; izšla 1951), kateremu bi morala slediti monografija o pesniku, kakor je predvidevala zbirka Zbranih del slovenskih pe-snikov in pisateljev. Ker je bilo iz ideoloških razlogov to Koblarju onemogočeno, je monogra-fijo izdala šele 1962 Slovenska matica. Naslednja leta so izhajali novi izbori G-evih pesmi ali po-natise starejših. *Izbrane pesmi* je ur. Marjan Urbančič (Koper 1953). Za MD je pripravil ob-širen izbor F. Koblar 1961 z ilustracijami Gv. Bi-rolle. Gre to za izdajo, ki je v namenu in ciljih prav tako podobna Medvedovi iz 1908. Prav tako je Koblar pripravil novo miniaturo *Izbrane pesmi* (1961), ki je doživela že 3 izd. (zadnja 1977). Za š. uporabo so izšle *Poezije* v izboru Blaža To-maževiča (1962, 1979²). Izbor *Mojo srčno kri škro-pite* je pripr. Janez Logar, Lj. 1969). Za znanstve-no literarno obravnavo pa ima velik pomen fak-simile rkp *Poezije* 1882, ki sta ga v okviru zbirke Monumenta litterarum slovenicarum kot njen 3. zv. pripravila s spremnima študijama F. Koblar in B. Berčič (Lj. 1967). Za leto 1979 je napovedana pri MD nova izd. s Koželjevimi ilustracijami. V. - Oznaka G-e pesmi. G-eva zgodnja pesem, posebno velja to za Iskrice domorodne v SG, močno očituje vpliv Jenka, Prešerna in narodne pesmi. To so bili prvi in najmočnejši viri, iz katerih je rasla idejno in oblikovno. Ven-dar je pesnik prav kmalu, že v bogoslovnih le-tih, začel prehajati v poezijo, v kateri je dovolj viden osebni miselni, čustveni in tudi oblikovni pečat. Gre tu za tipično G-ovo domoljudno liri-

ko (*V gaju, Vprašanje, Zagovor* [kasneje Na sve-
ti večer]), dalje za verskomiselno meditacijo
(*Cvetlice na gomili*), krščansko altruistično usmer-
jeno didaktično pesem (*Daritev*) s prvimi začet-
ki melanholije, ki ga bo kasneje pripeljala v
svojevrsten pesimizem tipično Gregorčičevega ko-
va, ki je le čustvene narave in ne pozna prave
filozofske podstat. Od 1870. leta dalje pa je v
Gevo poezijo začel vdirati Stritarjev vpliv; ta
se je kazal seveda predvsem v oblikovnem po-
gledu, saj je G. od te dobe naprej oblikovno
močno napredoval, pa tudi v miselnem. To je
sicer treba razumeti ne kot bi Stritar G-a spe-
ljal v svoje svetobolne vode, temveč da je bil
Stritar G-u pravzaprav še ena močna potrditev
čustvovanja in mišljenja, ki je bilo G-u že priro-
jeno in ki se je kasneje ob težkih življenjskih
prilikah (težka odločitev za poklic, vsakovrstne
težave v njem, od čisto administrativnih do
odnosov z nekaterimi sobrat, ki so jih njegove
pesmi vznevoljile, do odpovedi naravni ljubezni,
ki jo je v sebi premagoval dolga leta) vedno
bolj ustaljevalo. Vendar moremo najti tudi pri
G-u pesmi, ki opevajo srečo, veselje, zadovolji-
nost; so to povečini pesmi, v katerih se spominja
svoje mladosti (*Veseli pastir, Nevesti, Pastir, Sa-
mostanski vratar*), vendar se tudi vanje prikrade
rahlj črv žalosti, ker se mu pesmi zaključijo ta-
ko, kakor da so sanje nekdanih dni in ne ved-
no trdna resničnost. Še več pa je pesmi, ki ope-
vajo vzore, boje za človeka vredno dostojanstvo.
V teh je G. pravi mojster, čeprav pogosto zaide
v poučnost in zmanjka tal njegovemu pesniške-
mu zaletu. Ker je bil G. v prvi vrsti lirik, so se
mu seveda najbolj posrečile pesmi, ki so pri-
hajale naravnost iz srca, in tako vidimo, da so
še tiste pesmi, ki jih poznamo kot epične, naj-
večkrat polne čustvenega razpoloženja. Enako ve-
lja tudi za miselne in poučne pesmi, kjer lirični
element prevladuje nad didaktičnim. G-u je po-
čelo in središče — čustvo, sree. Razum, ki temu
prvotnemu in elementarnemu čustvu daje le ne-
kako uzakonitev, je v bistvu samo vid, poseben
zorni kot osvetlitve. Velikokrat je namreč G-eva
pesem pravzaprav nekaj samogovor, vendar
najdemo pod to skupno oznako pesmi, ki so
splošnega značaja in izpovedujejo norme, ve-
ljavne za vse ljudi, in pesmi, ki so ožje, v ka-
terih je pravzaprav v prvem planu pesnik in
njegovo strogo osebno čustvo in so torej pravi
lirični izlivi. Vrsta je potem pri G-u tistih pe-
smi, v katerih nastopa s svojo pesmijo na re-

laciji pesnik-družba, to so tiste znane ode *Soči*,
Oljki, Domovini, Kmetski htiši in druge. Močno
je tudi zastopana refleksivna lirika, ki je čeprav
ozko vezana na osebno pesnikovo doživljanje,
vendar močno nagnjena k splošnemu pomeni in
zadobiva veljavnost za vsakega človeka (*Pri je-
zu, Črni trn, Zimski dan, Na bregu*). Simbolni
pomen pa zadobi tovrstna pesem, kadar v ale-
gorijah domovinsko ali narodno čustvo opira na
verske prisposodbe (*Znamenje, Velikonočna, Sve-
tišče*). Slov. lit. zgodovina je ugotovila, da je G.
naš najbolj muzikalni in melodični pesnik. Te
prednosti pa ni podedoval po nikomer; v sebi
je čutil svojo melodijo in se ji ni mogel upi-
rati, ni je pa tudi mogel načeti noben prevzet
vzorec. Zato so mu pesmi lile naravno iz srca in
zato njegove pesmi ohranjajo vedno neposred-
nost in živost ne glede na časovni odmik od na-
stanka. Posebno viden element G-eve melodi-
ke so rime. G. je pravzaprav pesnik, ki si pesmi ne
more predstavljati brez nje, saj mu je nujen
pesniški izraz in nosi celotno melodijo. Iz njego-
vega pretanjenega čutenja in velike naravne mu-
zikalične nadarjenosti izhaja tudi bogat reper-
toar ukrasnih podob (aliteracija, asonanca, ka-
denčnost, onomatopoiia, emfaza; dalje govorniške
podobe, nagovor, retorično vprašanje, ponavlja-
nje, asindetično in polisindetično kopičenje sino-
nimov, paralelizem, parafraza, ukrasni atributi,
pogosta prislovična določila, antiteze - besedne
in stavčne ali le glasovne, itd.) Svojevrstna je
G-eva ritmika. Ritem, ki je metrično skoraj pra-
vilen, je tekoč in blagoglasen. G. je najpogosteje
uporabljal štiristopni jamb; v njem je spesnil
med drugim *Človeka nikar!, V celici, O nevihti*,
Ujetega ptiča tožba, Soči, Domovini. G. se je na-
slanjal na staro poetiko in skušal ohranjati pra-
vilen metrum, vendar je kljub temu dajal mo-
čan poudarek ritmu, pri tem mu je pomagal
močno razvit naravni čut. Zato v ritmiki in mu-
zikalnosti ni mogel takrat G-a nihče doseči in
pomeni njegova pesem eno osrednjih poglavij
od njegove dobe do moderne. V tem se nam tudi
razkriva, zakaj se je G. pravzaprav ogibal kla-
sičnih oblik in se vedno bolj nagibal k svobod-
nejši kitični povezavi (posebno v zadnji zbirki).
Ker pa je nekatere svoje pesmi le spisal v kla-
sičnih verzni shemah (*Ob Stresovi smrti, Dari-
tev, Škofu A. M. Zornu, Prijateljem, Josipu Go-
rupu, Dr. Juniju, Sreča, Prisilna poroka*), in si-
cer kot elegijo, sonet, stanco, gazelo, ga smemo
tudi imenovati za zadnjega mojstra pozno kla-

sične oblike. - Glede kompozicijske plati svojih pesniških zbirk je treba priznati, da ni imel ne skrbne roke niti posebno srečnega občutka, zakaj pesmi je uredil več ali manj kronološko. Nekoliko več zavestne kompozicijske zmožnosti je G. pokazal pri 3. knj. Poezij. Glede G-eve poetike je treba reči, da si je izostril okus ob Stritarju. Dobro je tudi poznal slovensko ljudsko pesem. G-eva pesem je kmalu našla pot v svet, saj je zastopana v več kot 40 knjižnih izdajah slovenske lirike v tujih jezikih. Veliko pesmi je bilo uglasbenih in po večkrat, še več pa ilustriranih od številnih likovnih ustvarjalcev. Na G-nas spominja vrsta kipov in plošč, samo na Primorskem več kot 10, med katerimi so najbolj pomembni nagrobnik pri Sv. Lovrencu, kip v Kobaridu, poprsja v N. Gorici in Braniku ter v zamejstvu. Številne so tudi upodobitve pesnika v tiskih. Po G-u je imenovana vrsta šol, doma in v tujini, ulic, dvoran, založb, kulturnih društev, brigad, šolskih tekmovalnih značk, itd. Njegovo podobo so oblikovali številni slov. in tuji besedni umetniki (npr. Danilo Lokar v Grenki osmini), ki so mu posvetili vrsto pesmi; dalje likovniki; prišla je tudi na znamke. G. se je skratka tako pretopil v slov. misel in duha, da je postal neločljiv del vsakega Slovenca, kjerkoli na svetu je že. Ob 60-letnici pesnikove smrti je rojstno hišo odkupil slov. narod in je bila — deloma že prej — spremenjena v G-ev muzej.

Prim: Za rkp in drugo gradivo, ki ga hranijo NUK v Lj. in drugi arhivi v zvezi z G-evim življenjem in delom, za splošne viře in razprave gl. Koblar, Gregorčič str. 419-22, dalje posebej A. Bugar, S. G., Lj. 1908; F. Ceklin, TolmZb 1956, 107-112; J. Kragelj-Bibič, JiS 1958/59. Ostala poročila v slov. tisku: Naprej 1863, 287-89; ZD 1866, 214; Z 1870, 80; SN 1871, št. 44; Soča 1871, št. 5; Glas 1873, 9-10; 1875, 1, 3; 11, 37; Soča 1876, št. 30, 31; Z 1880, 384; SN 1880, 12. dec.; LZ 1881, 131; Soča 1881, št. 3, 5; SN 1881, št. 286; LZ 1882, 125; SN 8., 17. 4. 1882; L. Haderlap, S 20. 4. 1882; SN 22. 4. 1882; UT 1. 5. 1882; S 11. 5. 1882; S, N 7. 6. 1882, 181-2; S 10. 6. 1882; 6 7. 1882; Bolhober I = Janko Kersnikl, SN 6. in 31. 7.; 14 8.; 7. 9. 1882; Spectabilis I = Anton Kosl, SN 12. 8. 1882; S. Gregorčič, SN 24. 7. 1882; Gregorčičevim kritikom v odgovor in pouk, Lj. 1882; S. Gregorčič, V obrambo, LZ 1882, 420-3, 494-504; F. Levec, LZ 1882, 312-5; 436-42; J. Pajk, Kres 1882, 379-91; [F. Levec], LZ 1883, 267-8; A. Mahnič, Dvanajst večerov, S 7.-12. 11. 1884; isti, Dvanajsterim večerom dodatek, S 18. 12. 1884-2. 1. 1885; SN 1884, 101; J. Stritar, LZ 1885, 158-9; Dr. Sivor I = Janec Mencingerl, LZ 1885, 171-4; [Ivan Hribar], SN 1885, 12, Sn 1885, 28; A. Terstenjak, SN 1885, 268, 282, 307-8, 336; H. Zorn, S 26. 2. - 5. 3. 1885; A. Mahnič, S 11. 4. - 4. 5.

1885; S. Gregorčič, SN 12.-16. 5. 1885; A. Mahnič, S 18. - 22. 6. 1885; E 10., 14., 17. 10. 1885; V. Vakaj, v knjigi: Jugoslovani v zlati Pragi in slavnem Velehradu, Mrb 1886, 124-5; Resnicki I = Josip Marnl, S 26. 3. 1887; Sn 1887, 208, 232; Soča 15. 6. 1888; SN 16. 6. 1885; 19. - 21. 6. 1888; 25. 8. 1885; [Fran Levec], LZ 1888, 443-4; [A. Mahnič], RK 1888, 78-9; DS 1888, 111; [A. Mahnič], RK 1891, 296-7; M. Premrou, LZ 1893, 771; ob petdesetletnici: SN 13. 10. 1894; A. Funtek, SN 13. 10. 1894; SN 15. 10. 1894; A. Funtek, LZ 1894, 699-700; Gregorčičeva petdesetletnica rojstnega dne, Gorica 1894, str. 3-26; Darinka I = M. Skrinjarl, E 1. - 6. 12. 1894; Marica [Nadliškoval], SS 1894, 390-1; LZ 1894, 699; LZ 1895, 644; [A. Mahnič], RK 1895, 129-131; LZ 1895, 644; Gorica 31. 8. 1901; SN 17. 5. 1902; Sever I = Josip Regalil, SN 9.-11. 6. 1902; A. Ulšeničnikl, KO 1902, 287-8; LZ 1904, 642; X I = Tomo Zupanl, Danica 1904, 324-5; Josip Tomišek, SN 1904-5, 91-2; J. Tomišek, LZ 1905, 402-3; 670-1; Hajdamak I = J. Abraml, Naša moč 30. 11. 1905; Soča 24. 11. 1906; Gorica 24. 11. 1906; SN 24. 11. 1906; S 24. 11. 1906; E 25. 11. 1906; 26. 11. 1906; S 26. 11. 1906; -onl = Joža Glonarl, Domovina (Celje) 26. 11. 1906; SN 26.-28. 11. 1906; -a-, Gorica 27. 11. 1906; E 27. 11. 1906; Naš list (Lj.) 27. 11. 1906; Soča 28. 11. 1906; S 28. 11. 1906; F. Plemič I = F. Kleinmayrl, E 29. 11. 1906; -a-, Primorski list 29. 11. 1906; Hotinjski, Narodni list (Krško) 30. 11. 1906; Pm 30. 11. 1906; P. Grošelj, Naš list 30. 11. - 21. 12. 1906; A. Askerc, N 1. 12. 1906; Silvijn Sardenko I = Alojzij Merharl, S 1. 12. 1906; Gorica 1. 12. 1906; NL (Trst) 1. 12. 1906; R. P., Gorenjec, 1. 12. 1906; isti, Dolenjske novice 1. 12. 1906; isti, S 4. 12. 1906; J. Stritar, SN 5. 12. 1906; I. Baloh, S 6. 12. 1906; Slovenski gospodar 6. 12. 1906; S 7. 12. 1906; Notus, S 13. 12. 1906; A. Plesničar, PrimL 20. 12. 1906; S 24. 12. 1906; I. Pregelj, Gorica 29. 12. 1906; F. Krašovec, E 30.-31. 12. 1906; 2.-3. 1. 1907; Ivan Vrhovnik, KDC 1906, 41-2; LZ 1906, 767; DS 1906, 782-3; V. Molč, Omladina 1906-07, 20-1; isti, Omladina 1906-07, 129-30; Olčev Igo I = Vatroslav Holzl, Sn 1906-07, 59-61, 86-8, 121-3, 149-52, 183-6; 210-13, 249-52, 262-5; Sn 1906-07, 190; Kamničan 12. 1. 1907; H. Tuma, Naš list (Kamnik) 15.-25. 1. 1907; S. Gregorčič ml., Gorica 26. - 29. 1. 1907; SN 1. 2. 1907; Gorica 23. 2. 1907; A. Bugar, Nova doba (Lj.) 13., 17. 4. 1907; J. Rozman, Gorenjec 20. 4. 1907; F. Rosina, Domovina (Celje) 26. 4.-6. 5. 1907; J. Leban, UT 23. 8. 1907; Gorica 3. 9. 1907; K. K., UT 6. 9. 1907; E 8. 9. 1907; Sivorjev, E 1. 12. 1907; E 8. 12. 1907; K. Meško, LZ 1907, 1-2; I. Mlinar, LZ 1907, 74; K. Meško, LZ 1907, 142-9; J. Tomišek, LZ 1907, 180; K. Meško, LZ 1907, 66; A. Bugar, Simon Gregorčič, Lj. 1907; M. Opeka, DS 1907, 35-9; isti, DS 1907, 145; F. S. Finžgar, DS 1907, 173-6; A. Robida, DS 1907, 426-7; Sn 1907, 64; F. Terseglav, Čas 1907, 6-18; F. Neubauer, DP 1907, 206-7, 153-4; S. Skrabec, CFR 1907, 2-3; M. Dobova I = Minka Govekarjeval, SkaGosp 1907, 1-2; J. Bratina, SkaGosp 1907, 20-2; J. Zoran, Zora 1907, 33; L. Ogorek, Zk 1907, 20; A. Bugar, LZ 1907, 501; A. Bugar, Sn 1907, 253; J. Leban, UT 1907, 34; P. Kretanov I = Vatroslav Holzl, Sn 1907-8, 16-20; Sn 1907-08, 29; D. Majcen, Jahresbericht des K. K. Obergymnasiums in Ru-

- dolfswert, Novo mesto 1907-08, 3-11; J. Saviljev [= Joža Lovrenčič], Zora 1907-08, 171; Soča 4. 1. 1908; Sivorjev, E 26. 1. 1908; I. Zorec, E 31. 5. 1908; V. Belè, Gorica 9. 6.-4. 7. 1908; Hajdamak [= Joža Abram], Naša moč 19. 6. 1908; -ž, Gorica 21. 7. 1908; Gorica 7.-19. 9. 1908; -a, Gorica 3. 11. 1908; V. Holz, SN 21. 11. 1908; isti, SN 28. 11. 1908; Fr. O., Gorica 1. 12. 1908; J. Glonar, Domovina (Celje) 4.-7. 12. 1908; A. Medved, Pesnikovo življenje, v: S. G., Poezije, Clc 1908, str. 5-12; DS 1908, 140; F. Bregar [= Izidor Cankar], DS 1908, 330; Llampe E. I., DS 1908, 478; V. Foerster, LZ 1908, 121-2; F. Ilešič, LZ 1908, 127; LZ 1908, 511; J. Tomišček, LZ 1908, 759-60; J. Bratina, Sn 1908, 20-2; Sn 1908, 96; V. Holz, Sn 1908, 250-4; P. Kretanov [= Vatroslav Holzl], Sn 1908, 346-8, 358-62; F. Govekar, Sn 1908, 348-9; J. S., Čas 1908, 390-2; DS 1908, 527, A. Medved, KolMD 1908, 37-45; isti, KCD 1908, 35; I. Vrhovnik, KCD 1908, 47-9; PV 1908, 14; D. Ottiljev [= Peter Butkovič], Mnt 1908-09, 131-4, 161-4; isti, Zora 1908, 42-4; R. Molè, Naša bodočnost 1910, 97-104; A. Jeršinovič, LZ 1914, 228-31; I. P. [= Ivan Vrhovnik], LZ 1914, 486; M. Pirnat, SN 10. 4. 1915; J. Pobjoljšar [= I. Vrhovnik], LZ 1915, 334-5; Dr. Zober [= Vladimir Knaflič], LZ 1915, 476-8; J. Dlebevec, in A. Zlagonl, DS 1915, 268-70; SN 6. 5. 1916; B. Gervazij, Dolenjske novice 23. 11. 1916; SN 25. 11. 1916; J. Pobjoljšar [= I. Vrhovnik], LZ 1916, 37-42, 81-3; J. Šlebingar, LZ 1916, 142-4; J. Pobjoljšar [= I. Vrhovnik], LZ 1916, 525; Iz. Cankar, DS 1916, 82-92, 144-50, 198-206, 251-7; I. P., KCD 1916, 25-33; M. Crček, Straža (Mrb), VIII, 96, 1916; A. Robida, S 27.-29. 1. 1917; J. Glonar, LZ 1917, 68-78; F. Ilešič, Sn 1917, 24-5, 53-4; I. Grafenauer, DS 1918, 106; I. Pregelj, DS 1919, 291-2; A. Gradnik, LZ 1920, 735; Iv. Cankar, DS 1920, 50; A. M., Čas 1920, 268-9; Iv. Vrhovnik, SN 18. 9. 1921; Iv. M-a, M 1921, 255; F. Ločniškar, M 1921, 347; Pastuškin [= Andrej Budal], M 1921, 348; J. Lovrenčič, M 1921, 349-52; F. Zgur, M 1921, 353; V. Belè, M 1921, 353-6; G. B., M 1921, 357; F. Lfočniškarl, M 1921, 358; H. Hebat, M 1921, 358; J. Lovrenčič, M 1921, 359-60; M 1921, 384; A. Ušeničnik, Č 1921, 165; I. Pregelj, Č 1921, 182-5; J. Jurca, v: Koledar, Gor. 1921, 21; I. Lah, Soča (Šibenik) 5. 11. 1922; J. Jurca, Prosveta (Gorica) 1922, 17-8; D. Stribrny: Simon Gregorčič, Lj. 1922; V. Knaflič, Njiva (Lj.) 1922-23; 63-4; J. Glonar, JAlm 1923, 159-173; Argus [= Janko Samecl], LZ 1923, 463-4; I. Pregelj, DS 1923, 91-2; L. R., Č 1923, 260; K. Meško: Listki, Lj. 1924, 115-26; SN 18. 8. 1925; 29. 8. 1925; B. Grča, KolGorM 1925, 106; F. Ilešič, Jugoslavenska njiva 1925, 103-4; I. Vrhovnik, J 21. 11. 1926; Narodni dnevnik (Lj.) 22. 11. 1926; E 25. 11. 1926; SN 28. 11. 1926; J. A. Glonar, LZ 1926, 226-7; I. Leban, Našč 1926, 237-8; I. Dolenec, Mnt 1926-27, 92-3; Koroški Slovenec 20, 1926; A. Aškerc, LZ 1927, 410-1; St. z. [= J. Ivančič], KolGorM 1927, 17-23; I. Leban-Batujski, KolGorM 1927, 34-9; C. Lodi [= Cene Logar], Mnt 1927-28, 9-16, 53-5; I. Hribar, Moji spomini, I, Lj. 1928, str. 151, 157, 160, 163, 174, 175, 241, 367-8; A. Res, DS 1928, 248-50; A. Budal, LZ 1930, 318-9; A. D., Odmevi 1930, 98; A. Pirjevec, Levstikova pisma, Lj. 1931, 48, 107, 118-23, 228; J. Glazer, ČZN 1931, 121-3; P. Pajk, NR 1931-32, 49-50; B. Magajna, NR 1931-32, 50-52; J. Gregorčič, V 1931-32, 74-5; I. Vrhovnik, Življenje in svet 1932, 11-2, 453-5, 590-5; DP 1932; G. Strniša, 65-6; I. Vrhovnik, 66-7; F. Sivec, 67-9; M. Gabrijelčič, 69-70; J. Rojic, 70-2; I. Vrhovnik, 72-3; J. Račič, Triglavanski listi I, 3, 1932, 33-4; J. Glazer, ČZN 1933, 36; I. Pregelj, v: S. G., Izbrane pesmi, Celje 1934, 5-22; S. Bunc, ŽiS 16, 1934, 246-248; M. Gorjanec, Č 1934-5; A. Oven, ŽiS 20, 1936, 306-8; P. Plesničar, Istra 27. 3. 1937; SN 28. 8. 1937; Istra 3. 9. 1939; Soški, Istra 3. 9. 1937; J. Balič, Istra 3. 9. 1937; I. Gruđen, J 5. 9. 1937; 9. 9. 1937; SN 9. 9. 1937; -o-, Slovenija 10. 9. 1937; Istra 17. 9. 1937; M. Nadlišek-Bartol, ŽS 1937, 297-9; B. Rihtersič, Prijatelj 1937, 291; P-č, Njiva (Buenos Aires) I, 5, 1937, 57-8; Bogdan Kazak [= A. Breclj], M 1937, 13-8; Tuma, 40, 260-2; A. Podbevšek, NR 1937-38, 66-7; J. Lovrenčič, Mnt 1938-39, 9-13, 111-4, 142-5; -o [= B. Borkol], J 28. 9. 1939; A. Budal, Osemnajst Velikih, Gor. 1939, 83-98; M. Boršnik, Aškerc, Lj. 1939, pass.; D. Kermavner, Sdb 1939, 385-404, 490-500, 537-46, 609-19; A. Breclj, Dejanje 1939, 340-1; K. Gantar, M. 1939, III, 4; I. Sorli, Moj roman, Lj. 1940, 11-2, 44-7, 53-60, 151-4; J. Lovrenčič, DS 1940, 445-8; A. Breclj, Dejanje 1940, 88; E. Bojč, Naša moč 1941, 97; J 28. 9. 1944; td [= Tine Debeljak], S 12. 10. 1944; isti, S 21. 10. 1944; J. Lovrenčič, v knjigi: S. Gregorčič, Oljki, Lj. 1944, 9-17; K. Bačar, DS 1944, I, 93-102; V. Belè, DS 1944, II, 5-18; A. Kacin, DS 1944, II, 20-6; K. Bačar, DS 1944, II, 29-31; E. Čevc, DS 1944, II, 150-2; V 1944-45, 22-4; M. S. [= R. Rehar], Um 1944-45, 154; J 17. 1. 1945; 11. 3. 1945; KolGMD 1945, 58; -c [= P. Levec], Mladina 12. 10. 1945; D. Šfegal, LdP 21. 10. 1945; L. Beniger, Ameriški delavski koledar (Chicago) 1945, 134-8; J. Pahor, PDK 24. 11. 1946; M. Rupel, v knjigi: S. G., Izbrane pesmi, Lj. 1946, 5-8; isti, v knjigi: S. G., Izbrane pesmi, Lj. 1946, 5-86; A. Budal, Razgl 1946, 316-23; D. Lokar, Razgl 1946, 373-5; SPor 26. 1. 1947; Soča 29. 11. 1947; A. Budal, PDK 30. 9. 1947; Soča 16. 10. 1948; F. Dobrovoltje, NS 1949, 1090-5; I. D., NO 1949, 247-9; A. Faninger, LdT 13. 10. 1950; P. A. Ogarev [= Andrej Pagonl], PDK 18. 10. 1950; F. Koblar, SPor 25. 7. 1951; IstrT 27. 7. 1951; F. Koblar, LDK 28. 7. 1951; Soča 4. 3. 1951; D. Urbič, IstrT 24. 8. 1951; b. r. [= Rado Bednarik], Soča 22.-29. 12. 1951; K. Bačar, Razgl 1951, 91-3; b. r. [= Rado Bednarik], Tov 1951, 382, 387; P. Vozlič, Beseda 1951-52, 178-9; K. Bačar, LDK 16. 2. 1952; Družina 1952, 1-2; Kavčič, LdP 24. 1. 1953; PrimN 3. 7. 1953; J. Glazer, NO 1953, 73-6; L. Peternelj, LdP 10. 1. 1954; M. B[reclj], SlovJ 10. 9. 1954; Soča 16. 10. 1954; L. B. [= Lojzka Brusl], SlovJ 22. 10. 1954; I. Bidovec, PrimN 22. oktobra 1954; J. Pogačnik, NRazgl 23. 10. 1954; Zl[dravko] Jolinčič, PrimN 27. 11. 1954; Koro-tanec, NPot 1954, 135-8; L. Legiša, KolKK 1954, 40-42; SlovJ 30. 9. 1955; PrimN 30. 9. 1955; E. Cesar, Kamniški zbornik 1955, 142-51; E. Lisjak, Bori 1955, 352-4; A. Spende, KolMD 1955, 91-3; -res-, PrimN 27. 7. 1956; LDK 22. 9. 1956; GG 23. 11. 1956; PrimN 23. 11. 1956; A. Budal PDK 24. 11. 1956; PDK 25. 11. 1956; -b-j-, SlovJ 29. 11. 1956; PDK 4. 12. 1956; PDK 11. 12. 1956; F. N[ovšak], LdP 15.

12. 1956; SPor 16. 12. 1956; SPor 16. 12. 1956; F. Bevk, SPor 16. 12. 1956; Matajur 16-31. 12. 1956; J. Bogataj, v: Tolminski zbornik, Tolmin 1956, 99-106; F. Ceklin, Tolminski zbornik, Tolmin 1956, 107-112; J. Logar, KolKK 1956, 37-9; K. Leban, Tov 1956, 1260; OrgVCMD 1956, 177-91; C. Munihi, OrgVCMD 1956 300-1; J. Mahnič, Jis 1956/57, 70-1; PrimN 25. 1. 1957; c. k., SPor 9. 2. 1957; S. C., PrimN 29. 3. 1957; -č., SPor 22. 4. 1957; T. Brejc, PrimN 14. 6. 1957; F. Kurinčič, SlovK 1957, 48-51; A. Kacin, KolGMD 1957, 126-7; J. Vodopivec, OrgVCMD 1957, 128-9; BrBferičič, Knjiga 58, 268; J. Kragelj-Bibič, Jis 1958-9, 102-7; PDK 14. 5. 1959; Delo 20. 5. 1959; D. Ferjančič, PrimN 21. 5. 1959; PDK 26. 5. 1959; Soča 30. 5. 1959; Matajur 1-15. 6. 1959; F. Bevk, Najdihojca 7. 6. 1959; PrimN 16. 9. 1959; A. Gradnik, TT 13. 1. 1960; F. Koblar, uvod v knjigi: S. G., Izbrane poezije, Celje 1961, 7-24; Sl. Rlupel, PDK 19. 7. 1962; F. Koblar, S. G., njegov čas, življenje in delo, Lj. 1962; J. Gregorič, NPot 1962, 420-2; F. Koblar, Knjiga 62, 191-2; -ar, Gosp (Trst) 23. 1. 1963; J. Pogačnik, NRazgl 27. 4. 1963, 164; A. Stakul, Delo 13. 9. 1963; D. Kralj, TT 22. 10. 1963; PDK 15. 12. 1963; J. Sifrer, Sdb 1963, 355-9; J. Gregorič, NPot 1963, 332-4; J. Dolenc, Književni glasnik MD 1963, 22-5; J. Zupančič, PDK 17. 5. 1964; M. Benedejčič, PrimN 11. 9. 1964; TT 15. 9. 1964; J. Snoj, Delo 16. 9. 1964; M. Benedejčič, PrimN 18. 9. 1964; D. K., Tov 18. 9. 1964, 10-11; F. Bevk, NRazgl 3. 10. 1964, 378; S. Skočir, Delo 6. 10. 1964; A. Pagon, PDK 15. 10. 1964; T. Pavšič, PDK 15. 10. 1964; B. Pahor, PDK 15. 10. 1964; B. Teply, NO 1964, 138-40; B. Pahor, Galeb 1964, 65, 1, 2-3; (mir) [Mirko Cenčič], PrimN 29. 1. 1965; L. [ojzel] B. [ercel], Gosp 22. 10. 1965; LDK 16. 12. 1965; DL 6. 1. 1966; L. Kante, Delo 16. 2. 1966; D. Željeznov, LDK 4. 3. 1966; Večer 23. 3. 1966; PDK 27. 3. 1966; DL 7. 4. 1966; D. Željeznov, LDK 4. 9. 1966; A. Pagon-Ogarev, PDK 8. 9. 1966; L. Kante, Delo 9. 9. 1966; (jl) [= Jože Jelerčič], PrimN 10. 9. 1966; T. Munihi, PrimN 10. 9. 1966; D. Željeznov, LDK 10. 9. 1966; D. L., PDK 11. 9. 1966; L. Kante, Delo 12. 9. 1966; PDK 13. 9. 1966; L. Kante, Delo 14. 9. 1966; Matajur 15. 9. 1966; S. Skočir, DL 15. 9. 1966; T. Munihi, PrimN 17. 9. 1966; V. Samide, Mladina 17. 9. 1966; D. Šturm, Delo 24. 9. 1966; C. Zorec, Glas 5. 10. 1966; Gregorčičeva rojstna hiša na Vrsnem, ur. Marijan Breclj, 1969; vsebuje: F. Bevk, 1-3; B. Marušič, 4-10; M. Breclj, 20-9; S. Gregorčič, Delo 16. 12. 1967; A. Reisman, Večer 20. 1. 1968; Sl. Rlupel, PDK 3. 3. 1968; [F. Novšak], Delo 9. 11. 1968; J. Sifrer, F. Koblar: Literarna mnenja, Mrb. 1968, 153-8; J. Logar, v knjigi: S. G., Mojo srčno kri škropite, Lj. 1968, str. 3-11; Glas izza Soče [= Marijan Breclj], M(Trst) 1968, 146-7; K. Bačar, DL 2. 10. 1969; Matajur 15. 11. 1969; Iz. Cankar: Iz komentarja h Gregorčičevim pismom, Leposlovje-Eseji-Kritika, 2, Lj. 1969, 152-9; A. Pagon-Ogarev, PDK 15. 2. 1970; Matajur 29. 2. 1972; PDK 2. 8. 1972; KolMD 1975, 202-3; NL 1976, št. 1109, 5; M. Zorn, KolGMD 1977, 73; E. Pertl, ZdrV 1977, št. 2, 121-3; M. Premrou, JKol 1974, 159-65; isti, PDK 20. 10. 1974. (Podrobnejši pregled člankov o G-u v tujih jezikih in revijah gl. v Bibliografiji Franceta Dobrovoljca v

LPJ II, 196-9. Tu so tudi zbrani prevodi G-evih pesmi v tuje jezike. Prim. še: Peter Kersche, S. G. v nemških prevodih, SR 1970, 289-298). Brj. **GREGORČIČ Simon**, prevajalec, r. 10. sept. 1856 na Libušnjem, u. 2. okt. 1917 v Lj. Oče Matija, kmet, mati Uršula Juvančič. Gimn. je opravil v Gor. (1868-76), ordiniran kot tretjeletnik (1879). Prvo kpl mesto je dobil v Kobaridu (1880-83), ko je postal vikar in učitelj v Trenti (1883-85), vikar in učitelj na Logu (1885-93). Tu je bilo njegovo š. delo naravnost usodno za ohranitev narodne zavesti; Nemci so namreč že poskušali ustanoviti na Predelu ali celo v samem Logu nemško š. Nevarnost pa je preprečil prav G., ki se je skupaj z občinskimi možmi odločno postavil v bran proti nem. prodiranju čez Predel. Naslednje mesto je dobil v Sedlu pri Kobaridu, od 1909 pa je bil v Avčah. Tu je bil tudi preds. krajevnega š. sveta. Med prvo svet. vojno je doživel mnogo hudega; umakniti se je moral zaradi obstreljevanja v Bukovce (Kal nad Kanalom), od koder je kljub največji nevarnosti oskrboval Avče. Med prvo svet. vojno je živel v velikem pomanjkanju in strahu, zaradi česar se mu je omračil um. Umr. je v lj. deželni bolnišnici. G. je pripadal eni izmed tistih generacij slov. dijakov in kasneje visokošolcev ali bogoslovcev, ki so se iz plemenitega nagiba, da bi spoznavali bratske slovanske jezike in književnosti, sami izven š. začeli učiti posameznih slovanskih jezikov. To poznamo že od pesnika Gregorčiča in drugih takratnih navdušenih za slovansko stvar. Tako se ni čuditi, če je G., kakor prevodi kažejo, znal češko, poljsko, lužiško-srbsko, srbsko in hrvaško in morda še kateri slovanski jezik. Ko je Gabršček v začetku 90-tih let začel izdajati Slovansko knjižnico (SK) in kmalu zatem še Knjižnico za mladino (KMI) ter nekaj drugih zbirk, je potreboval večje število prevajalcev, večših prav slovanskih jezikov. Tudi G. je v teh zbirkah prispeval svoj delež. Objavil je prev. del naslednjih čeških avtorjev: E. Krasnohorská (Dedov srd, Marjetica in kopriva; KHI 6-7); K. Zakoucky (Plemenita srca; KMI 9); J. Ehrenberger (Tatarji na Moravskem ali Bog ne zapusti svojih služabnikov; KMI 17-18); B. Klimšová (Tri rože, Dediči, Mlinar; MKI 4-7); X. Čekal (Preskušnja in rešitev; izv. nasl. Jan Krátky v Kalifornii; SK); Fr. Pravda-V. Hlinka (Ne bodimo lipov les! [izv. nasl. Držislavy a Kazimory]). Iz lužiške srbščine je prevedel troje anonimnih del: Cesarja je bil šel gledat, Pravda, Prevžitkar (SK 5). Dodal pa je prevodom lep zapis *O baltuških Slovenih in Lužičanih*. Il poljščine je prevedel

Stanislava Grudzinskega Punčiko (SK 64). Iz hrvaščine oz. srbščine pa: Vjenceslav Novak, Lotarijka, Izgubljeni sin, Mrtvaška srajca (teksta vzeta iz Putnika 1862; vsi trije v SK 26); Jemeršičev pedagoško-narodnovzgojni spis Materino delo za Boga in domovino (1896) ter Despotovićevo delo Hudoben tovariš (KMI 12). Njegove so po vsej verjetnosti tudi *Trentarske pripovedke*, ki jih je objavil v Soči 1884, št. 36, 41, 42 in 44 pod psevdonimom Podkljukar (ponatisnjene v zborniku Bovško berilo, Nova Gorica 1971, str. 83-93). Po podatkih SBL, naj bi bil hranil G-eve neobjavljene prevode Andrej Gabršček (PSBL 5, 404-7). Poleg pravega imena je uporabljal še psevdonime in šifre: Simon Pomolov, Simon Gregorčič ml.; S. G., S. P-ov. Rutarju je pomagal pri knjigi o Beneški Sloveniji.

Prim.: krstna knjiga Libušnje; ŠematGor; Simonič 137, 216, 219-221; SBL I, 257; Gabršček I, 221; Branko Marušič, Iz zgodovine Trente, JKol 1977, 186 (in ponatis v separatnem odtisu). Brj.

GREGOREC Srečko (Fellks), nabožni pisatelj in pesnik, verski organizator, duhovnik, r. 6. apr. 1894 v Mengšu, u. 6. okt. 1972 v Gor. Oče Ivan, stavbenik in lastnik opkarne, mati Marija Benda. V družini je bilo tri najst otrok, od katerih jih je več študiralo. Ljud.

š. in drž. gimn. obiskoval v Lj., stanoval pri teti po materini strani, ki je imela na stanovanju študente, od katerih jih je nekaj postalo duhovnikov. Po končani srednji š. je kljub očetovi želji, da bi prevzel očetovo podjetje, stopil v semenišče. Že kot dijak je rad zahajal k jezuitom in tam postal tudi član Marijine kongregacije. Bogoslovje je opravil v letih 1913 do 1917 in bil posvečen 8. jun. 1917. Kot kpl je služboval v Senožečah 1917 do 1920, nato v Trnovem pri Ilirski Bistrici 1920 do 1922. V Košani je bil žpk upravitelj febr.-okt. 1922, nato kurat v Matenji vasi 1922-1927 in na Prestranku. Tu je postal z dekretom trž. prefektore it. državljan (6. nov. 1925). V tem času je opravljal še Orehek (1925-1927) in bil katehet v Postojni (1923-1924). Za žpk v Šturje na Vipavsko je prišel 1. apr. 1927 in bil šturski žpk pravno do 14. jan. 1946, ko se je tej župniji odpovedal. Iz Šturij je upravljal Sv. Križ (danes Vipavski križ) od febr. do avg. 1932 ter vmes dvakrat po eno leto Ajdovščino. Apost. admini-

strator Sirotti je namreč na fašistični pritisk umaknil G-u že izdani dekret za upravitelja v Ajdovščini po prisilnem odhodu Josipa Fona (PSBL 5, 379). Iz Šturij se je med zadnjo vojno dvakrat umaknil: prvič konec 1944 in drugič, dokončno, 30. apr. 1945, ko je odšel v notranjost Italije, kjer je bival v raznih taboriščih za begunce in od koder se je vrnil sept. 1945 ter nastanil v Gor. Tu je bil 15. jan. 1946 imenovan za kanonika gor. stolnega kapitlja in prevzel službo penitenciarja. S prihodom v Gor. se začne G-eva »katehetska« doba. Najprej je bil katehet na slov. srednji š. (1945-1947), nato na slov. učiteljsko Simon Gregorčič (1947-1960), istočasno pa od 1947 do 1957 tudi na gimn.-liceju Primož Trubar. Tri leta je bil tudi katehet na Plešivem. 1960 je stopil v pokoj. G. je opravljal vrsto funkcij in dolžnosti: bil je tajnik škofij, katehetskega urada (od 1946), tajnik škofij, gospodarskega sveta, prosinodalni izpraševalec, duhovni vodja semeniščnikov v slov. Alojzijevešču (1949), spovednik Slov. šolskih sester in Sester čudodelne svetinje, škofij, voditelj Apostolstva molitve, bil v osrednjem odboru Zbora svečnikov sv. Pavla (od 1927), bil njegov tajnik in sodelavec v glasilu ZbvsP, bil je član odbora za graditev Katoliškega doma, prav tako član KTD, voditelj Skalnice, društva za delavce in delavke. Na rednem občnem zboru GMD (1963) je bil izvoljen v osrednji odbor in istočasno v književni odsek. Bil je tudi član društva vzajemne pomoči Pio Sovvegno. - G-ovo slovstveno, uredniško, organizacijsko in duhovniško delo je obsežno. Po dokončnem zatrtju slov. revijalnega tiska na Primorskem, potem ko so bila razpuščena vsa društva in krožki in ko se je fašistični bes komajda ustavil pred slov. Cerkvijo na Primorskem, je G. spoznal, da mu za uspešno delovanje predvsem v Marijinih družbah, ki jih je ustanovil ali obnovil v Šturjah (ženska, dekliška in fantovska) ter v Apostolstvu molitve za može primanjkuje primerne gradiva, kar so seveda občutili tudi ostali G-evi sobratje. Zato je prva njegova misel veljala prav tem verskim združenjem. Že 1929 je poskrbel za ponovno izdajo *Pravilnika mladeniških kongregacij*. Kmalu zatem je sestavil *Marijine rožice* (1930), trideset kratkih premišljevanj za družbenice, in večje delo z naslovom *Per Mariam ad Jesum* (1934), osnutki za govore na shodih Marijinih družb. To leto je tudi izdal *Mala pota sv. Terezije*. Prvenstveno za notranjo vzgojo, včasih pa tudi za zunanje oblikovanje in lepo moralno vedenje deklet

je nastalo še katero podobno drobno delce, ki je bilo največkrat kar ciklostilirano ali celo na pisalni stroj razmnoženo, npr. *Doma in povsod*, nekaj navodil in opozoril za dekleta (pred 1945), *Ni za vsakogar to pisanje* (1960), *Med cvetjem in trnjem* (193.), *Dekliške gredice* in *Rosa mystica*, osnutki za govore, oboje je avtor ponudil v začetku 1945 Vodstvu Marijinih kongregacij v Lj v natis (hrani Skofijska knjižnica v Lj.), a do izdaje ni prišlo. Prav tako tudi ne izbor njegovih dramskih besedil (prizorčkov), ki jih je ponudil po vsej verjetnosti Slovenčevi knjižnici. - Velikovnemu je G. pokazal tudi pri katehezi osnovnošolcev. Zanje je v dopolnilno pomoč pri poučevanju krščanskega nauka in kot »Dodatek h "Krščanskemu nauku za prvence"« upesnil najznačilnejše prizore iz stare in nove zaveze z naslovom *Zgodbice* (Stari zakon; Jezusova mladost; Jezusovo javno življenje; Jozusovo trpljenje; Jezusovo poveljčanje) vse 1933 (?). 56 tekstov iz teh knjižic so uglasbili L. Bratuž, M. Tomc in V. Vodopivec in so izšli v Lj. kot *Zgodbice pri pouku za prvence*, zal. Kongregacija bogoslovcev Lj. semenišča 1937. Istemu namenu so služile *Mašne pesmice* (1933). Sam je zbral in založil *Enoglasne in dvoglasne mašne pesmi* (1933). Več pesmi mu je uglasbil Vinko Vodopivec, npr.: *Zakaj, zakaj je ranjeno; O Marija milostljiva I, II; Sv. Jožef; Marijino rojstvo; S. Andrej; Sv. Mihael; Sv. Jurij; Lilija in vrtnica; Hlevček tihi; Prečisto Srce Marijino; Prihod Sv. Duha; Sv. Janez Krstnik; Sv. Kancij in Kancijan, itd.* Pripravil in redigiral je tekst *Zgodb sv. pisma*, ki jih je 1956 izdalo KTD. Za fante je pripravil primeren spis *Oj ta vojaški bohen* (1940), ki ga pa gor. prefektura ni odobrila za natis, ker je bil pisan v slov. V njem podaja avtor mladeničem moralni pouk o sv. spovedi. Homilistične vsebine je zbirka nedeljskih pridig *Nebo in zemlja* (1938). Sem grede še *Vrtnice* (1955), kratki nagovori za mesec junij, predvsem pa evharistične šmarnice *Naša ljuba Gospa Najsvetejšega zakramenta* (1953) in šmarnice *Brezmadežna*. Napisal je tudi krajšo razpravo *Gotova in prava pot* (IzvGor 1955, 49-52). - G. je bil neutrujen sestavljalec učbenikov za verouk na srednj. š. Zanje je pripravil: *Evangelij*, učbenik za 1. razr. učiteljišča (razmn. 1950, ponat. 1955), *Fundamentalke*, učbenik za 2. razr. 1951, v tisku 1960), *Dogmatika*, za 3. razr. (razmn. 1951, v tisku 1960), in *Moralke*, za 4. razr. (1949, cikl. ponat. 1953). Tisk Fundamentalke in Dogmatike je omogočil duh. Anton

Mrkun iz Clevelanda. G. je bil sodelavec KolGMD (od 1934; tu ima prvo objavo: *Materi bodočega duhovnika*), ZbsvP, KatG, Pčk. Pretežno je sodeloval z literarnim gradivom, pesmicami in črticami, dramskimi prizorčki, redkeje s proznimi prispevki nabožne vsebine. Njegovo ime je tesno povezano z listom Pčk v desetletju 1951-1960, ko mu je bil urednik in glavni pisec. V njem je objavljaval dolgo vrsto pesmic-zgodb o *Ivčku Nagajivčku* in *Vančku Modrijančku* (od 1955 dalje), ki so se otrokom močno priljubile. - Poleg vsega tega ustvarjalnega dela na polju literarnega snovanja je bil G. tudi zmožen in požrtvovalen verski organizator. Posvetil se je predvsem Marijinim družbam, ki so bile na Primorskem med obema vojnama zelo cvetoče. V Šturjah je imel vse tri veje: dekleško, žensko in fantovsko. Te so mu pomagale, da je v župniji gojil ne le versko, temveč tudi kulturno delo ves čas fašizma brez prekinitve. Zraven c. v Šturjah je leta 1933 zgradil dvorano-Marijin dom kljub vsomu it. nasprotovanju. Okt. 1933 je gor. prefekt protestiral zaradi tega na škofiji in G-u so grozili s konfincijo, ko je imel v župnišču preiskavo ob aretaciji duhovnika in prosvetnega organizatorja Filipa Terčelja. Ta dvorana je služila za srečanja izven cerkve in za krščanski nauk. V njej je prirejal slov. verske prireditve in akademije kot edini v vsej tedanji Primorski. Za te nastope je povečini sam sestavljal igrice, pesmi, deklamacije (nekatero je kasneje objavil v Pčk). Pretežna večina njegovih del, ki so izšla v tisku, je bila direktno ali indirektno namenjena ravno Marijinim družbam. Zato so po teh tekstih navdušeno segali tudi voditelji Marijinih družb v drugih župnijah. Prav tako so njegovi dramski prizori potovali po različnih odrih (Ajdovščina, Velike Žablje, Gorica, itd.). Podobno so bile pri pouku krščanskega nauka zelo dobrodošle njegove parafrazе svetopisemskih zgodb in tudi mašne pesmice. - G. je pisal za potrebe svojega časa sredi posebnih, težkih prilik, ko se slov. beseda ni smela in mogla v javnosti gojiti izven cerkve in verouka. Tako je G. s svojim delom krepko pomagal ohranjati živo narodno zavest. - G. je bil izrazita duhovniška osebnost. Kot neuklonljiv, goreč in narodno zaveden duhovnik je imel težave s fašistično oblastjo. Med zadnjo vojno je ljudem veliko pomagal, reševal posameznike in skupine pred it. in nemškimi okupatorji in tudi preprečil večji požig Šturij in Ajdovščine. Po svojem umiku v Gor. je pod zaveznicami kot član mednarodne organizacije za begunce IRO (1946) pomagal

beguncem gmotno (s hrano, obleko, denarjem), pa tudi z intervencijami na kvesturi (prošnje za izselitev, reševanje iz taborišč). G. je bil mož notranjega življenja, vesten katehet, jasen moralist, odločen nasprotnik komunizma in v dolgotelni bolezní občudovanja vreden junak trpljenja. Na veliko soboto 1964 zvečer ga je med spovedovanjem v stolnici zadela kap, za posledicami katere je potem ležal v bolnišnici Usmiljenih bratov (ul. Diaz) nad osem let. Pokopan je v duhovniški grobnici Pio Sovvegno na gor. pokopališču. Na bolniški postelji ga je portretiral F. Gorše (objava v KolGMD 1973, 173), Ljubka Šorli pa mu je posvetila sonet Ob svežem grobu (pt. str. 173 in KatG 12. 10. 1972). Svoje prispevke je pretežno podpisoval s polnim imenom ali zelo pogosto s kraticama: S. G.

Prim.: ŠematLj 1918, 60; 1928, 148; Cerkv. priročnik za kat. Jugosl. 1922, 147; ŠematGor 1923, 158; 1926, 171; 1929, 124, 180; 1931, 128, 183; 1965, 86, 100, 119; Koleričeva enote 766, 808-812, 823; Klinec, GMD 95, 108, 113, 117, 120, 205, 213; IzvGor 1950; 1965; 1975; FoliumGor 1972; KatG 1964; 1967; VoceI 1967; 1972; M(Trst) 1968, 142; CG 1934, 29; Katoliški glas 1964, 14, 4; 23, 2 s sl.; VoceI 15. 10. 1972 s sl.; K. Humar, † msgr. S. G., KatG 12. 10. 1972, št. 40; r. b. I = Rado Bednarikl, Slovo od msgr. G., NL 12. 10. 1972, št. 911; Pisma uredništvu: Ob nekem pogrebu, pt.; Družina 29. 10. 1972; E' morto mons. G., canonico del Capitolo, Picc. 7. 10. 1972 s sl.; Bibliogr. GMD enote 10, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 44; Dr. R. Klinec, Msgr. S. G., KolGMD 1973, 165-175 s sl.; Klinec, Duhovščina; GorLtk 6(1979). Z uporabo gradiva, ki ga je zbral dr. R. Klinec (v arhivu PSBL), geslo pripravil Hum.

GREGORIČ Florijan, finančni strokovnjak, r. 18. febr. 1883 v Kostanjevici na Dolenjskem v gradu Dobe, u. 1. okt. 1963 v Berkeleyu pri San Franciscu (ZDA). Oče Franc (potomec kmečkega upornika Ilije Gregoriča) je bil davčni uradnik v Trstu in se tu poročil z Giuseppino Boara, hčerjo znanega trž. arh. Francesca Boara. Ker je mati umrla ob porodu, je vzel G. stari oče Boara v Trst in v tej it. patrijski družini je ostal 20 let. V Trstu je dovršil gimn. (1901), v Gradcu pravno fak. (doktorat 1906). Še isto leto je dobil službo pri finančnem ravnanstvu v Trstu. 1908 se je poročil z Emo Gorjupovo, hčerjo Ivana Gorjupa, preds. E, politika in gospodarstvenika (PSBL 5, 453). Iz Trsta so ga prestavili v finančno ministrstvo na Dunaju in tu je med prvo svet. vojno napredoval do finančnega svetnika. Po razsulu je v pozni jeseni 1918 nastopil službo pri poverjeništvu za finance pri slov. narodni vladi v Lj. Skupaj z dr. Šavnikom

sta sestavila prvi proračun, kar je bilo tehnično-upravno veliko pionirsko delo. Proračun sta nelsa v Bgd, kjer so obema ponudili službo. G. je postal nadzornik v fin. ministrstvu, čez leto in pol je prestopil v soc. ministrstvo in postal načelnik prvega oddelka. Leto pozneje je zapustil drž. službo in postal glavni tajnik na novo ustanovljene Zveze industrijcev v Bgdu (1922-41). Ker je bila ustanova nova, je moral G. organizirati njeno upravo. Njegove gospodarske in organizacijske sposobnosti so uživale tak ugled, da ga je 14 industrijskih družb imenovalo za člana svojih uprav. Istočasno je bil član raznih vladnih poverjeništev in je sodeloval pri zakonskem osnutku za neposredne davke, za carine, za regulacijo cen, za izrabo vodne sile, za industrijska vprašanja idr. Jug. vlado je zastopal na konferencah mednarodne trgov. zbornice v Parizu, bil zastopnik jsle. industrije pri Mednarodnem uradu za delo v Ženevi, sodeloval pri raznih trgovinskih pogajanjih ter bil član in preds. na kongresih Zveze za balkansko sodelovanje v Atenah, Carigradu in Bukarešti. Po vladnem naročilu je sestavil poročilo o jsli. industriji, ki ga je potreboval Stojadinović, ko se je v ZDA pogajal za posojilo. Sestavil je še več drugih poročil in v njih poudarjal potrebo po industrializaciji. Napisal je več člankov v jsl. in tuje časopise ter revije o gosp. in indust. problemih države. Ko so Nemci zasedli Bgd, je G. ostal tam kot strokovnjak za finančne zadeve. 1944 je odšel z ženo na Dunaj, kjer so ga operirali na levem očesu. V začetku 1945 se je umaknil v Zahodno Nemčijo, 1950 pa se je preselil v ZDA. Tu je zbiral snov, da bi napisal zgodovinski pregled slov. naselbin po Ameriki in Kanadi, a ga je prehitela smrt. G. ima zasluge tudi za ustanovitev lj. U. S Šavnikom sta namreč vnesla v proračun slov. vlade tudi postavko za novo U, ne da bi koga vprašala, in proračun tako spretno zagovarjala v Bgdu, da ni naletel na odpor, čeprav min. svet še ni sprejel sklepa o ustanovitvi lj. U. Sodeloval je tudi pri drž. proračunu za lj. U. G. je bil »Slovenec velikih gospodarskih in organizacijskih sposobnosti, človek znanja in izrednih izkušenj, pri vsem tem pa človek dovršenega nastopa. Dasi je večino svojega življenja preživel izven Slovenije, je ostal zaveden Slovenec do smrti« (Grum).

Prim.: Zgod. slov. U v Lj. do leta 1929, Lj. 1929, 169; londonska International Encyclopedia pod geslom Who is Dr. C. F. Gregorič; J. Grum, Dr. F. G., KolGMD 1966, 89-92. Jem.

GREGORIČ Vinko, publicist in urednik, pesnik, posestnik, r. 6. jan. 1847 v Prvačini in tu u. 29. dec. 1908. Po osn. š. ga je poučeval domači kpl Marko Vales. Kasneje je postal urednik Jurija s pušo, korektor Goriškega vestnika. Sodeloval je v *E* (1886, 43), v *Jadranski zarji* (1896, 8), v *Pomladanskem cvetju* (1871), v *Primorcu* (1871, 2-3) in *Rogaču* (1888, 22-23). Izdal je *Pesmi* (Gor. 1884), ki jih označuje kot 1. zv., iz česar je moč sklepati, da je imel pripravljene nadaljnje zvezke, a ga je od tega po vsej verjetnosti odvrnila kritika, ki je prvo zbirko odklonila. *Pesmi* so v resnici okorne, a kažejo, da je vsaj v nekaterih pesniških oblikah želel posnemati celo Prešerna (ima namreč 7 gazel, 14 sonetov in 3 glose). Avtor sam je v zbirki označil, katere pesmi so nastale pred 1872 in katere v »zadnjem času«, se pravi v letih neposredno pred objavo knjižice. Pod psevdonimom Podkraškogorski (ki ga je že v prvi zbirki dodal ob pravo ime) je 1892 izdal še eno zbirčico pesmi *Zalostinke* (18 str.), ki v podvojenih oblikah Jenkovih Obujenjk obravnavajo politične razmere, predvsem na Goriškem, v dobi Taatejeve vlade. G. je bil med soustanovitelji Čitalnice in Sokola v domačem kraju.

Prim.: krstna knjiga v Prvačini; Kres 1884, 477; LZ 1884, 511; Gabršček II, 267; SBL I, 259; ne SBL ne Simonič in ne Plesničar ne poznajo *Zalostink* (v lasti pisca tega članka); Bibl. rasprava, članka i knjiž. radova, 5, 1960, 565. Brij.

GREGORIČ-STEPANČIČ

Marica, pisateljica, publicistka, r. 2. dec. 1874 v Škednju pri Trstu, u. 16. febr. 1954 v Trstu, pokopana v Škednju. Oče Michael, po domače »Črešnjar«, je bil kmet in mesar, mati Marija Hrovatič, perica. V družini je bilo šest otrok, med nji-

mi poleg Marice kar tri v pedagoškem poklicu, od katerih ena uršulinka v Gor. Lj. šolo obiskovala v Škednju 1882-86, nemško lj. in mešč. š. v Trstu 1886-91, slov. učitelj. v Gor. 1891-95. Učiteljvala je najprej na Katinari, nato v trž. okolici, nazadnje pa v Škednju (od 1906) do 1917, ko je učitelj. poklic opustila in se poročila z Gracijanom Stepančičem. G-eva je začela pisateljvati že na učitelj. Tu jo je literarno spodbujal V. Bežek (PSBL II, 79). Najprej se je začela javljati kot leposlovka: pesmice in drugo leposlovno gradivo (igrice, članki, črtice, potopisi, prevodi, pri-

redbe in strokovni spisi) v *E*, *Rdečem praporu*, *J*, *UT*, *LZ*, *Ska*, *SkaGosp*, *DP*, *Sn*, amer. *Glasu svobode*, *DS*, *Naši bodočnosti*, *Miru*, *Dnevu*, *Zarji* in seveda največ v *Jadranci*, ki ji je bila vse: izdajateljica, urednica in glavna sodelavka. Iz vsega tega lit. zelo raznolikega gradiva kaže posebej omeniti le nekatere lepo in zanimivo napisane potopise (npr. *Uppsalaska katedrala*, *Lundska kript*a, oboje v *DS* 1912), saj je G-eva prepotovala velik del Evrope in prišla tudi v Azijo in Afriko. Bila je v Dalmaciji, Italiji, Nemčiji, Holandski, Norveški, Švedski in Finski; bila je tudi v Hammerfestu in v Nordkapu, potovala preko Severnega Ledenega morja mimo Narvika in norveške obale, obiskala Laponsko in Lofote. Med leti 1910-14 je bila na Balkanu, v Angliji, Franciji, Spaniji in Portugalski. Dalje je prišla do Carigrada in v Malo Azijo. Dobra je prepotovala Italijo. Vse te poučne izlete je opravila vedno med šolskimi počitnicami, da je tako izkoristila prijetno s koristnim. Na vsak način pa so ji ta potovanja, srečavanja s številnimi prebivalci tujih in močno oddaljenih narodov dajali mnogovrstno netivo, da si je tako bogatila svojo pisateljsko domišljijo in izredno širila obzorje, k čemur je prispevalo tudi njeno aktivno poznavanje vrste večjih evropskih jezikov. - V prvem obdobju njenega ustvarjanja je pesnenje v ospredju. Objavila je kakih 25 pesmi pod različnimi psevdonimi (Mira, Ksenija, Vanda, Mara, Mara Gr., Gracijanova, Kraševka), objavljala pa v *DS*, *E*, *Ski*, *Zk*, *LZ*, *Sn*, *Jadranci*. So to predvsem razmišljujoče pesmi, večkrat z narodno poanto. Tovrstne so se, pretežno neobjavljene, ohranile še v rkp. zvezku, ki obsega pesmi od 1894 do 1909, med njimi je tudi vrsta ljubezenskih. Poleg poezije pa je G. pisala od vsega početka tudi prozo, predvsem seveda novičarsko. Med proznimi teksti prednjačijo potopisi, nekaj pa je strokovnih člankov z različnih področij (npr. *O značaju in dobrem čitvu*, *Spalnica za otroke in njihovo spanje*, *O narodnosti in tujem duhu*). Posebno mesto v njenem literarnem snovanju zavzema zgodovinska drama v petih dejanjih *Veronika Deseniška*, ki jo je G-eva ponudila Slovenski Matici pod naslovom *Zagorski biser*, vendar je ta ni sprejela. Avtorica jo je ponudila tržaškemu gledališču, ki jo je odigralo 30. aprila 1911 že pod naslovom *Veronika Deseniška*. Kasneje (1922) jo je objavila v *Jadranci*. Literarno-zgodovinsko je drama brez posebne vrednosti, vendar je vsaj zanimiv slovenski literarni doku-

ment o slovstvenih in političnih vplivih hrvaške književnosti na slovensko ter o nekaterih motivnih inovacijah v literarni zasnovi o Celjskih (po B. Hartmanu). Poleg tega teksta je G-eva napisala celo vrsto krajših dramskih tekstov za otroke. Pobudo zanje je dobila v delovanju sestre Drage Gregorič, ki je od 1898 do 1900 vodila otroški vrtec v Škednju, na lastnem domu. Tako je izdala *Otroški oder*, ki je izšel v dveh izdajah: 1910 in 1920, drugič pomnožen. Vsebuje igrice: *Darežljivi otroci*, *Bratovska ljubezen*, *Zapeljivec*, *Sneguljčica*, *Kaznovani šaljivec*, *Lepota slepi*, *Jagode*, *Čista vest*, *Pepelka*, *Lažniva Milena*, *Človeški poklic*, *Jankovo življenje*, *Kosec in ženjica*, *Tri ženskice*. V samostojni knjigi so izšle tudi nekatere pravljice, ki jih je pod psevdonimom Mira izdala skupaj v eni knjigi s Ksenijo Prunkovo-Utvo (Clc 1913). - Kot urednica si je V-eva pridobila posebno priznanje z izdajanjem (in urejevanjem) lista *Jadranka*, vendar z njim ni imela sreče. S prispevki ga je morala sama polniti in kasneje tudi ustaviti, ko se je na obzorju pokazala namera za izdajanje ženskega sveta. Po prenehanju *Jadranske* je objavila le še kaj malega, tako članek v jubilejni številki E ter *Spominne tržaške Slovenke na Ptuj 1908* (objava v J 1938, št. 210). Po zadnji vojni je po izjavi Makse Samsa objavila še kaj v PDK. - G-eva je pripravila tudi več izdaj slovenske slovnice za Italijane in obratno. Izšle so naslednje: *Lingua e grammatica slovena* (Trst 1916), *Corso di lingua slovena ad uso degli italiani* (Trieste 1922), *Grammatica slovena*, 4^a ed. (Trieste 1936); *Slovensko-italijanska slovnica* (Trst 1919), *Slovensko italijanska slovnica* (Clc 1922), *Italijanska slovnica*, 3. ponat. (Lj. 1941). V rkp je ostala Slovensko-francoska slovnica (po SBL). G-eva je tudi nekaj prevajala iz ruščine (Puškin, Tolstoj), iz it., francoščine, nemščine. Zbirala je gradivo in pisala zgodovino trž. Slovencev. Uporabljala je še šifre G. Stpč., S., M. Stpč., M. in psevdonime: Skedenjka, Primorka, Mihajlova, Rodoljubka, Tržačanka, Vzgojiteljica, Marja Mihajlovna, Italska Slovenka. Po njej je bila 1978 poimenovana osnovna šola pri Sv. Ani v Trstu. - Njena sestra **Draga Gregorič** poročena Rosenberg (rojena 2. marca 1879, umrla 28. marca 1965) je dala pobudo za odprtje prvega slov. otroškega vrtca v Škednju, ki ga je potem, od 1898 do 1900, vodila na lastnem domu, nakar ga je prevzela Družba sv. Cirila in Metoda in ga preselila na kraj, kjer je zdaj igrišče športnega društva Servolana.

Prim.: SBL I, 260; Slovenska žena, Lj. 1926, 99; Luč III, 1928, str. 42-4; jt [= Janko Traven], Pozabljeni »Veronika Deseniška«, GLJD 1950-51, 15-8; Mara Samsa; Pri M. G.-S., JKol 1954, 50-1 s sl.; Dr. Rudolf Molč, M. G-eva in »Naša Bodočnost«, PDK, št. 173-177, 179-180; Smrt M. G.-S-eve, SPOR 1954, št. 40, str. 2; Mara Samsa, M. G.-S-eva, PDK 1954, št. 41, str. 2; Bibl JLZ 2, 68-9; Koleričeva; Repertoar, enota 3051, str. 336; Lino Legiša, Sena Veronika Deseniška, JiS 13 (1968), 130-1; Pavla Hočevnar, Pot se vije, Trst 1969, 82, 84, 131; Zbornik za historijo školstva i prosvjete, 5, Zgb 1969-70, 160; ZSS VI, 21; SDL I, 139-40; SGL III, 139-40; Bruno Hartman, Celjski grofje v slovenski dramatik, Lj. 1977, str. 66-9, 144; Marica Gregorič-Stepančič, Ob poimenovanju osn. š. pri Sv. Ani v Trstu, Trst 1978 (vsebuje: Milena Lavrenčič-Lapajna, M. G.-S., str. 7-28; Minka Pahor Bibliografija M. G.-S., str. 31-9). Ilustr. Prva objava v PDK 21. 5. 1978; 28. 5. 1978.

Brj.

GREGORIN Gustav, politik in gospodarstvenik, r. 10. apr. 1860 v Sežani, u. 30. maja 1942 v Lj. Oče Jakob, gostilničar, mati Frančiška Scherer. Gimn. obiskoval v Trstu (1870-78), pravo na Dunaju (1878-82), promoviral v Gradcu (1887). Odvetniško prakso je opravljal v Sežani (od 1882 pri J. Ostertagu) in v Postojni (od 1888); 1890 je odprl v Sežani samostojno odvetniško pisarno. 1891 je odklonil Gabrščkovovo vabilo, naj pride v Gorico, ter se je raje odločil za Trst, z utemeljitvijo, da je tam večja potreba po narodnih delavcih. G. je bil prvi slovenski odvetnik v Trstu in z vso gorečnostjo se je predal narodnemu poslanstvu. Ob dr. Otokarju Rybaru, dr. Josipu Wilfanu in dr. Edvardu Slaviku je bil v času Avstrije vodilen odbornik političnega društva Edinost. Takoj po svojem prihodu v Trst se je začel zavzemati za uveljavljanje slovenščine na sodišču in v javnih uradih; vneto se je boril za slov. š., bil je preds. kuratorija zasebne tržaške slov. trgovske š. Veliko je žrtvoval za strankino glasilo E, ki je največ po njegovi zaslugi 1895 postalo dnevnik. Bil je duša narodnih gospodarskih podjetij: eden pobudnikov Jadranske banke in njen prvi podpreds. (1905-15), soustanovitelj Tržaške posojilnice in hranilnice; sprožil je misel za graditev Narodnega doma v Trstu in za nakup Grljana, da se tam uredita lepo kopališče in hotel. Organiziral je volivni aparat polit. društva Edinost, da so si

tržaški Slov. kmalu priporili vseh 6 okoliških volivnih mandatov za mestni oz. deželni zbor in da so prvič nastopili s svojimi kandidati v samem središču mesta. Dve mandatni dobi je zastopal tržaške Slov. v mestnem svetu. 1908 so ga v sežanskem okraju izvolili za poslanca v goriški dež. zbor, za kar je bil potrjen tudi na volitvah 1909 in 1910. Leta 1908 je sežanska občina izvolila svojega rojaka G. za častnega občana. 1911 je kandidiral in bil izvoljen na Krasu za državnozborskega poslanca, nakar je na Dunaju vstopil v Hrvatsko-slovenski klub, iz katerega sta se z dr. Otokarjem Rybarem naknadno umaknila. 1914 se je zavzemal za ustanovitev slov. U v Trstu (tako tudi 26. apr. 1914 na dijaškem zborovanju v Trgovskem domu v Gor.). Na sestanku, ki so ga maja 1915 sklicali v Trstu hrv. in slov. polit. voditelji, je bilo sklenjeno, da gre G. v inozemstvo, da bo tam, skupno s predstavniki jugoslov. narodov Avstro-Ogrske zastopal težnje za združitev južnih Slovanov v lastno in neodvisno državo. G. je bil nato vse vojno obdobje in prve povojne mesece član Jugoslovanskega odbora v Londonu. S propagandnimi članki in vestmi je sodeloval pri njegovih publikacijah in pri pripravljanju političnih izjav. Ob majniški deklaraciji je v posebni spomenici (*Memorandum to refute the assertion that the Slovenes would be satisfied with mere autonomy under the rule of the Habsburgs*) dokazoval angl. zunanjemu ministrstvu, da se Slovenci ne zadovoljujejo z avtonomijo pod habsburškim žezlom, temveč se hočejo združiti s Hrvati in Srbi v skupno državo. Od 6. do 9. nov. 1918 je v sestavu delegacije Jugosl. odbora sodeloval na ženevski konferenci predstavnikov srbske vlade, srbske narodne skupščine, Narodnega sveta iz Zgiba in Jugosl. odbora iz Londona, na kateri so bili sprejeti temeljni sklepi za ustanovitev skupne države in prvih skupnih ministrstev. 1919 je bil član jsl. delegacije na mirovnih pogajanjih v Parizu. Ob tej priložnosti je napisal brošuro *La question de l'Adriatique* (Pariz 1919), v kateri je zavračal ital. zahteve glede Trsta. Pomagal je dr. B. Vošnjaku in T. Šorliju pri pripravi brošure *Le comté de Goritz et de Gradisca* (1919), ki je utemeljevala jsl. pravico za priključitev Goriške, Istre, Reke in Trsta, dopuščajoč za slednjega kvocjemu avtonomijo. V poslanici predstavnikom tedanjih »štirih velikih« (ZDA, Anglija, Francija, Italija) je G. protestiral proti kakršni koli rešitvi jsl.-it. spora, ki ne bi

temeljila na priznanju pravice narodov do samoodločbe. Pri tem se je skliceval na rimsko izjavo iz leta 1918, ki so jo sprejeli predstavniki podjarmljenih narodov Avstro-Ogrske in predstavniki Italije. Po mirovni konferenci je G. 1920 zapustil Pariz ter se stalno naselil v Lj. V medvojnem obdobju se je v glavnem ukvarjal z gospodarsko publicistiko. S članki o narodnem gospodarstvu, še posebej o valutnem vprašanju je sodeloval pri SN, pri zagrebškem gospodarskem dnevniku Jugoslovanski Lloyd, pri jsl. informativni gospodarski reviji za tujino *Revue économique et financière* in od 1924 bil tudi lj. urednik vodilne jsl. gospodarske revije Bankarstvo. Ko je bil po šestojanuarski diktaturi v predvojni Jugoslaviji uveden dvodomni predstavniški sistem, je bil G. 1932 imenovan za senatorja.

Prim: žpk arhiv v Sežani; SBL I; EJ, Lončar; Gabršček; H. Tuma; Ivan Hribar, Moji spomini; E 1925, št. 65 in 19. marca; E 1926, št. 15 s sl.; Soča 10. apr. 1910; Milan Marjanović, Londonski ugovor iz god. 1915, Zgb 1960, str. 407, 411; Jugoslovanski odbor u Londonu u povodu 50-godišnjice osnivanja, Zgb 1966, pass.

B. S.

GREIF Martin, partizanski komandant, ljudski poslanec, preds. skupščine občine Ajdovščina, r. 6. nov. 1918 v Zgornjem Dupleku pri Mrbu, u. 16. jan. 1975 v Ajdovščini. Bil je iz delavske družine, oče je bil kovač. Po osn. š. se je izučil za kovinostrugarja in se že 18-leten pridružil delavskemu gibanju ter postal član KPJ. Do 1941 je bil preganjan in večkrat zaprt. Avg. 1941 stopil v partizane in postal vodnik Pohorske čete; v boju z Nemci ranjen. Konec 1941 ga je vodstvo NOB poslalo na Primorsko; skupaj z Matevžem Veluškom sta prišla najprej v Brkine. Tu je G. postal komandir Brkinske čete. Spomladi 1942 je na Nanosu sodeloval v bitki z Italijani, kasneje je bil poslan organizirat OF na Koroško, v Trbiž. Sept. 1943 se je kot komisar severnoprimskega odreda udeležil bojev na goriški fronti. 10. sept. 1943 je govoril na protifašističnem zborovanju v Gor., sodeloval pri izpustitvi zapornikov iz goriških zaporov, v akciji za uničenje letal na mirenškem letališču. Ob združitvi čet, bataljonov in odredov (ukaz operativnega štaba za zahodno Sjo 23. sept. 1943) v šest brigad, je G. postal komandant Goriške slovenske narodnoosvobodilne brigade, nastale iz severnoprimskega in južnoprimskega odreda, po združitvi enot pa komandant SNOUB »Ivan Gradnik« (od nov. 1943 do jan. 1944). Avg. 1944 je postal komandant

Komande mesta Trst in od tedaj ves čas ilegalno živel v Trstu ter pripravljaj vstajo tržaškega ljudstva v zadnjih dneh aprila in prve dni maja 1945. Po vojni je bil izvoljen za sekretarja okr. komiteja v Novi Gorici, za člana CK KPS, preds. republiških sindikatov in ljudskega poslanca. Bil je tudi minister za delo, direktor tovarne aluminija in glinice v Kidričevem, kartonažnih tovarn in poslovnega združenja Papir-Les. Od 1969 do smrti je bil preds. skupščine občine Ajdovščina ter preds. medobčinskega sveta severnoprimorskih občin (od 1973). V vojski je dosegel čin polkovnika, bil nosilec spomenice 1941 in vrste drugih odlikovanj. Ilegalno ime Rudi. - Po vojni je napisal več spominskih sestavkov o svojem delovanju v NOG na Primorskem, tako: *Obletnica osvoboditve Trsta* (DEn 1946, št. 19), *Čez Karnske alpe na Koroško* (Spomini na partizanska leta, 2. knj., Lj. 1948, str. 129-36), *Spomini na narodnega heroja Janka Premrla-Vojka* (LdP 1949, št. 251), *Narodni heroj Šibelj Anton-Stjenka* (LdP 1949, št. 302), *Narodni heroj Šibelj-Stjenka, prvi izdelovalec bomb za 1. bataljon S. Gregorčiča* (PDK 1949, št. 297 (1387), *Prva pohorska četa* (DEn 1951, št. 14), *Osvoboditev Trsta* (Borec 1951, str. 232-3), *Za svobodno Primorsko* (Borec 1951, str. 267-9), *Razvoj narodne zaščite v Trstu* (Ljudski miličnik 1951, št. 40), *Aktivnost mariborskih šegrta* (v: *Četrdeset godina*, knj. 4, Bgd 1960, str. 85-6), *Začetek partizanskega gibanja* (skupaj s Pavlom Ježem in Ivanom Renkom, v *Dvajset let v svobodi 1945-1965, Ajdovščina 1965*, str. 28-33). S priložnostnimi članki pa je sodeloval v PrimN in drugod.

Prim.: Spomini na partizanska leta 2, 129 s sl.; Stanko Petelin, Gradnikova brigada, N. Gorica 1966, pass.; Tone Ferenc, Kapitulacija Italije in narodnoosvobodilna borba v Sloveniji jeseni 1943, pass.; Lojze Bizjak, Gornja Vipavska dolina v narodnoosvobodilni vojni, Ajdovščina 1967, str. 16, 22, 90, 92, 96, 100, 108; Silvo Teršak, Portret revolucionarja, TV 15 1974, 14, 5 s sl.; Komunist 1976, teoretična priloga okt. dec. št. 9 (Od Goričan do Čebin); PrimN 1975, 4, 1, 3; PDK 1975, 13, 1 s sl.; P.V., V spomin M.G.-Rudiju, TV 15 1975, 3, 3 s sl.; M.G.-Rudi, Delo 1975, 13, 2 s sl.; Škerl, 15 let bibl. NOB, Lj. 1960, str. 103-104; *Četrdeset godina*, knj. 3, Bgd 1960, str. 38; knj. 6, Bgd 1961 str. 102; Dokumenti ljudske revolucije v Sji, knj. 3, str. 102; knj. 5, str. 211.

Brij.

GRGIČ Svetko, glasbenik, r. 9. maja 1931 pri Sv. Ivanu v Trstu. Oče Rafael, pek, mati Marija Grgič. Osn. š. dovršil v Gropadi (1937-41), nižjo trg. š. (Avviamento commerciale - 1941-44) v Trstu

v ul. Rismondo. Nato je študiral glasbo (klavir in glasb. teorijo) pri prof. Ubaldu Vrabcu do 1947. 1948 je odšel v Lj., kjer je obiskoval Srednjo glasb. š. s klavirjem in rogom kot glavnima predmetoma. Diplomiral je 1955. V sezoni 1954-55 je bil zaposlen v orkestru Slov. filharmonije. Jeseni 1955 je na š. Glasb. matice prevzel poučevanje trobil in teorije. Na Akademiji za glasbo v Lj. so odderek za trobila uvedli po 1960. G. se je vpisal vanj 1972 in diplomiral 1976. Končal je drugo stopnjo in dosegel naslov »akademski glasbenik«. V trž. občinskem gledališču G. Verdi je igral od 1972 do 1976, ko je postal ravnatelj na š. GlasbM. Kot zborovodja je G. začel delovati 1955, ko je prevzel vodstvo mešanega in nato moškega zbora na Padričah (do 1975). Po eno leto je vodil zbora »Valentin Vodnik« v Dolini (1955-56) in »Lipa« v Bazovici (1956-57). Od 1957 do 1969 je vodil zbor »Slovenec« v Borštu. 1969 je ustanovil moški zbor »Tabor« na Opčinah. V Trebčah je v letih 1965-70 vodil godbeno društvo »Viktor Parma«. 1968 je bil pri SPZ referent za godbe in pihala in je z rednimi obiski reorganiziral godbe na Tržaškem (Nabrežina, Prosek, Dolina). Z izbranimi godbeniki je sodeloval 1969 na republiški reviji v Kopru. Od 1970 do 1972 je bil podpreds. SPZ.

Prim.: Osebn. podatki; NSKT, odsek za zgod.; časopisna poročila o glasilnih prireditvah.

Har.

GRGIČ Željko (Adolf), tigrovec, r. 1. febr. 1907 v Bazovici. Oče Andrej, obrtnik, mati Marija Gombač. Osn. š. obiskoval na Bazovici, pripravnico in 1. razr. srednje š. v Trstu. Ker ga niso mogli poslati na šolanje v Jslo, je bil štiri leta trgovski pripravnik pri stricu pri Sv. Jakobu, nato trg. pomočnik pri Francu Renku v ulici Istria. Po očetovi smrti (1925) je dve leti pomagal bratu v proizvodnji sodavice, po odsluženju vojaškega roka v Brescii, se je zaposlil pri trgovcu Tomažu Sancinu v Skednju. 17. aprila 1930 je v naglici zbežal v Jslo skupaj s Fr. Zadnikom, Iv. Škerjancem, Vinkom Glažarjem, zadnja dva iz Bazovice. Ker je it. policija zahtevala njegovo izročitev, so jih jsl. oblasti napotile v Avstrijo, od tu so z mnogimi ovirami prišli v Francijo. G. se je po treh mesecih vrnil v Lj., a je moral iz Sje, ker so jsl. oblasti javile it. policiji, da ga ni ne v Sji ne v Jsli. V Zgbu mu je društvo »Istra« priskrbelo lažno osebno izkaznico in zaposlitev. Povabljen, da gre z oboroženo trojko najprej v Kranj, nato na Primorsko, je odpovedal zaposlitev, a do nameravanih akcij

ni prišlo in je bil do 1934 brez zaposlitve. Po vrnitvi v Zgb je it. konzul šestkrat pozval G-a na it. konzulat. G. je odgovoril, da mu it. konzul nima kaj povedati ter da je pogovor možen le v kavarni. Odtlej ni bilo več pozivov. G. pa je živel v Zgbu pod pravim imenom. V letih 1934-40 je bil zaposlen pri občini Zgb, med vojno pa pri trgovcu Radoslavu Petriču, čigar žena je bila iz Bazovice. Med vojno je sodeloval v NOB, po vojni odlikovan z Redom dela s srebrnim vencem, po vojni zaposlen pri občini Zgb. Sodeloval je v družbeno političnih organizacijah. - G. je bil med bivanjem v Jslji član društva »Istra«, član Sokola, Jugoslovanske Matice. Med bivanjem v Trstu (do 1927) je bil tajnik SD Adria pri Sv. Jakobu, soustanovitelj SD Merkur pri Sv. Jakobu, tajnik MD Zarja v Bazovici. Sodeloval je v pevskem in tamburaškem zboru, v dramskem in telovadnem odseku. Po vrnitvi iz it. vojske se je vključil v ilegalno dejavnost Tigra, tesno sodeloval z Z. Milošem, D. Marušičem, F. Bidovcem (PSBL 2, 80-1), od njih dobil nalog, da nabavi bencin za požig otroškega vrtea v Lokvi, katerega so zažgali 6. jan. 1930, za požig š. v Padričah skupaj z I. Škerjancem in V. Glažarjem iz Bazovice, a so jih pregnali, ter za požig š. v Bazovici s F. Zadnikom od Sv. Ivana, pa je akcija bila onemogočena. G. je prejemal znatne količine antifašističnega tiska, ga delil sodelavcem v Trstu in po brkinskih vaseh tja do Zagorja. G. je na sestanku 20 tigrovcv v jami blizu Bazovice (1929) z geslom ugotavljal istovetnost udeležencev, ki so bili maskirani in so morali spreminjati glas. Ko je bil še v Trstu, je dopisoval v SN in Novice.

Rut.

GRILAN(E)C Josip, ljudski pisatelj in skladatelj, duhovnik, r. 6. mar. 1866 v Saležu (Zgonik), u. v Fojani v Brdih 27. dec. 1935. Gimn. je dovršil v Gor. (1880-88) kot gojenec malega semenišča. Stopil je v gor. bogoslovje in bil posvečen v duhovnika 28. okt. 1891 v četrtem letniku študija. Bil je kpl. na Štjaku (od 22. sept. do 25. sept. 1894), v Komnu (do 17. okt. 1895), kurat v Levpi (do 16. sept. 1907), v Kobjeglavi (do 1. sept. 1910), žpk v N. Rutu (do 13. marca 1924), v Šmartnem v Brdih (do 1. maja 1934), upokojen žpk v Fojani do smrti. Že kot bogoslovec in kasneje mlad duhovnik je objavljajl v DS črtice o otroških doživetjih in spominih; običajno se je podpisoval: Borodin, Anonymus, Krasjanin, Vaziljev, Grilanc. Znani spisi so: *Moj prijatelj Henrik* (DS 1888), *Nevesta* (DS 1889), *Črnošolec* (DS 1889), *Človeška*

srca (DS 1891), *Moja sestra* (DS 1891), *Hudi jeziki* (DS 1891), *Zle moči* (DS 1892 - po noveli dramat. za RAITrsta Tončka Curk), *Spomini* (KolGorM 1920), *Iz vic je prišla* (KolGorM 1922). Idejno je sledil A. Mahničju in njegovi normativni estetiki. V članku *Kaj je lepo* (RK 1892) je ponovil M. triado: resnica-lepota-dobrota in te tri prvine oklical za bistvo čeznaravne ideje. Zato je pravi umetnik le, kdor ustvarja iz »višje ideje« in »višje realnosti«, tj. iz krščanskega nazora o svetu in človeku, prav tako v RK je objavil *O zlogu kot umetnosti* (1892) in *Kaj je smešno?* (1893). Menil je tudi, da instrumentalna glasba ni glasba v pravem pomenu besede (J. Bernik, Vesna 1894, Nekaj o lepem). Kot skladatelj je komponiral v smislu cecilijanskih reform in se je skušal prilagoditi smernicam cecilijanskega gibanja. Spada v vrsto glasbenikov druge polovice 19. stol., ki so mnogo prispevali za dvig. c. glasbe in c. petja in so pospeševali c. ter svetno glasbo. Sodeloval je tudi pri CG. Izstopa njegova skladba-nagrobница *Jaz sem vstajenje* (CG 1898, 37). Kot žpk v N. Rutu je 1911 sestavil kroniko *Memorabilia parochiae Nemški Rut* na podlagi originalnih dokumentov in Rutarjeve Zgodovine Tolminskega.

Prim.: Podatki iz NadškAgor.; SematGor 1929, 180; Jahresbericht des k. k. Staaatgymnasiums in Görz 1800-1888; Glaser IV, 245; FolGor 1892, 288; Cvetko 244, 252, 434 op. 321; ZSS III., 269, 326; Pogačnik-Zadravec V, 32, RK 1892, 279-87, 343-53; Trobina 99, 133; žpk arhiv Nemški Rut.

Kralj

GRILC Ludvik, slikar, r. v Idriji 25. julija 1851, u. 12. februarja 1910 v Lj.; oče Ivan, trgovec, umrl ko je bil G star 12 let; mati Antonija Lapajne. Slikarstva se je najprej učil pri idrijskem Jurtju Tavčarju do 1872, nato pa je dobro leto študiral na dunajski akademiji, vendar je zaradi pomanjkanja moral študij opustiti in je do leta 1875 portretiral na Reki in potem v Gor. 1877 je pomagal J. Wolfu pri freskiranju župnijske cerkve v Vipavi, nato je dve leti študiral pri istem mojstru. S podporo kranjskega deželnega odbora je od 1880 do 1884 spet bil na dunajski in potem še dve leti na beneški akademiji. 1886 se je stalno naselil v Lj. in kljub Wolfovemu odsvetovanju odprl lasten atelje, a

sreče ni imel. Med drugim je izdelal križev pot za Novo Stifto (1887), tudi zastavo sv. Florijana za Postojno, 1898 je v naravni velikosti portretiral nadškofa Missio. G. se ni mogel rešiti akad. realizma. Viktor Steska sodi o njem: »Njegove slike se odlikujejo po lepem koloritu, v risbi pa kažejo premalo energije.« Cevc pa s simpatijo poudarja, da je bil G. »žrtev duhovne revščine svojega časa«. Za portret prof. Bezenška na razstavi v Plovdivu je 1892 bil deležen laskave pohvale bolg. kralja Ferdinanda, žirija pa mu je naklonila veliko srebrno svetinjo. Njegove slike in reprodukcije hrani NarG v Lj. V Idriji so mu na rojstni hiši odkrili spominsko ploščo jul. 1951.

Prim.: E. Cevc, IdrR 1957, 66-67; Cevc, Slov. um., 167; LZ 1894, 379; 1910, 293-297 (nekrolog, Podkrajšek); S 1897, št. 81 (10. 4.) (Steska); V. Steska, Slov. umetnost, I. Slikarstvo, Prevalje 1927; DS 1896, 153 (reprodukcija); Sn 1903-04; Laibacher Zeitung 1891, št. 231; V. Steska, Slikar J. Wolf, Lj. 1910, 59-60; SBL I, 260-261 (Mesesnel); ELU; GorLtk 6 (1979).

S. P.

GRIMANI Marino, oglejski patriarh v letih 1517 do 1547 in kardinal. Po rodu iz Benetk. Ko se je 19. jan. 1517 kardinal Domenico Grimani odpovedal patriarhiji v korist nečaka Marina, si je pri tem pridržal pravico, da patriarhovo mesto ponovno zasede, če bi se izkazalo za prazno (sede vacante). Toda Domenico G. je umrl 1523 in tako je Marino G. postal nosilec vseh patriarhijskih pravic. Po kratkem bivanju v Vidmu (Oglej so imeli takrat Avstrijci v rokah), kjer je razglasil nekaj *Konstitucij za obnovo življenja duhovnikov*, ga v Furlanijo ni bilo več na spregled, razen za krajša letovanja. Ko je 1527 postal kardinal, se je odpovedal patriarhiji v korist rodnega brata Marca Grimanija. Ta je bil vdovec in po vsej verjetnosti (tako meni zgodovinar Pio Paschini) ni niti prejel svetih redov; patriarhijo je vodil do 1538, ko jo je ponovno prevzel Marino G., ki si je bil predhodno pridržal pravice, med drugim tudi pravico do naslova patriarh. Marino G. je pokopan v Benetkah v cerkvi s. Francesco alla Vigna. Sedem let kasneje je bila patriarhija zaupana tretjemu bratu, Giovanniju Grimaniju, škofu v Cenedi. Tudi ta jo je vodil do svoje smrti. Marino G. je romarski cerkvi na Sv. gori pri Gor. 1544 iz svoje bogate zbirke umetnin, med katerimi je imel vsaj nekaj olj Palme Starejšega, poklonil milostno Marijino podobo, ki se še danes časti v svetogorskem svetišču. Podoba v olju na cedrovem lesu prikazuje Mater božjo z Jezuškom v naročju, s prerokom Izaijo (Jere-

mijo? - prvotno mislili celo na Joahima ali Hieronima) na levi strani in Janezom Krstnikom na desni. Umetnostni zgodovinarji pripisujejo sliko Palmi Starejšemu ali njegovi šoli, učencem Belinija ali šoli Veroneseja.

Prim.: G. de Renaldi, *Memorie storiche del... patriarcato d'Aquileia*, Udine 1888; Ivan Kenda, *Podoba Matere božje na Sveti gori pri Gorici*, 2. izd., Gor. 1956; isti, *La Sacra effigie della Vergine del Monte Santo presso Gorizia*, 1940; *La Madonna di Monte Santo*, Gorizia 1939, pp. 5, 22, 31-2, 45-6 (sl. G-ja); vse knjige, ki popisujejo zgodovino Sv. gore (Pasconi, Červ, itd.); Martin Perc, *Svetogorske šmarnice*, Lj. 1967, 10, 12; *Svetogorska sl. Matere božje in starinar Gyra*, Lj. 1914; *Il Quadro della Madonna di Monte Santo e l'antiquario Gyra*, Gor. 1914; *Svetogorska Kraljica* 1/1938, št. 4, 4 (s sl. M. G-ja); 9, str. 3.

Brij.

GRMEK Alfonz, politični delavec, r. 8. jul. 1907 v Avberju pri Sežani. Oče Alfonz, kmet, mati Viktorija Žvokelj. Osn. š. je dovršil v Avberju, gimn. je obiskoval v Celju in Lj. (matura 1927). Po vojaškem roku se je vpisal na medicinsko fak. padovanske U, a jo je po dveh letih zapustil, ker so ga že po maturi v Trstu zaprli, 6. sept. 1930 pa spet za pol leta in mu dali opomin. Oče, brat Ciril in on so sodelovali v organizaciji TIGR in k njim so pogosto zahajali Bidovec, Marušič in Miloš, Jan. 1931 sta z očetom pobegnili v Lj., oče je prevzel gostilno, za njima sta prišli še mati in obe sestri, brat je bil konfiniran v Basilicati. V Lj. je G. deloval v emigrant-skem društvu Tabor, ko pa so se kmalu preselili v Mrb, pri Nanosu. Po napadu na Jslo. se je družina preselila v Lj. in tu so G.-a maja 1941 zaprli, prepeljali jun. v Trst, od tod pa jul. v koncentracijsko taborišče Città Sant'Angelo (Pescara). Ob it. premirju se je vrnil domov in se pridružil OF, bil tajnik tomajškega rajonskega odbora OF, potem finančni referent okr. NOO za kraško okrožje, končno tajnik ONOO za južno Prim. V KPS je bil sprejet mar. 1944 in febr. 1946 so ga izvolili za tajnika okr. komiteja KP za trž. okrožje. Nekaj časa je bil šef tiskovnega urada in personalni referent pri VUJA v Kopru. Sept. 1948 so ga prestavili v Lj. na IO OF Slov., kjer je bil član oddelka za zamejstvo, 1953 je odšel v Sežano za preds. okr. odb. SZDL, za člana okr. komit. KP in odb. okr. ljud. odb. Po odpravi sežanskega okr. je bil izvoljen za preds. obč. skupščine v Sežani in za odb. okr. ljud. odb. v Kopru. Dve mandatni dobi je bil poslanec v Lj., član upr. odb. sklada za izgradnjo študentskih stanovanj pri U v Lj., član sveta za šolstvo

pri OLO Koper ter preds. sveta za šolstvo in prosveto pri OLO Sežana. Ves čas je bil tajnik obč. komit. ZSK sežanske obč. in tudi po upokojitvi je obdržal več funkcij. Ilegalno ime Izidor.

Prim.: NŠKT, Ods. za zgod., Vpr. pola 280; Dr. Fr. Juriševič, Partizansko gospodarstvo na Primorskem, Koper 1975, 270, 274; V. Vremec-M. Guček, Slov. Istra v boju za svobodo, Koper 1976, 573-5, 578, 580, 593, 638.

Jem.

GRMEK (GERMEK) Anton, učitelj, r. 11. febr. 1868 pri Sv. Ivanu v Trstu, u. 12. avg. 1937 v Lj. in bil tam pokopan. Oče Ivan je kot krošnar prišel iz Beneške Slovenije v Velike Žabljce na Vipavskem, se pozneje preselil k Sv. Ivanu v Trst, kjer je obdeloval najeto zemljo;

umrl je kot trgovec z železnino; mati Marija Rener, gospodinja. Grmek je opravil učiteljske v Kopru (1883-87); maturiral je z odliko. Služboval je eno leto v Rojanu (1887-88) in nato do leta 1922 pri Sv. Ivanu v Trstu, ko so ga prisilno upokojili. Kot zaveden Slovenec je sodeloval pri vseh slovenskih kulturnih in narodnih organizacijah. Bil je predsednik Gospodarskega društva, ki je zgradilo Narodni dom pri Sv. Ivanu, več let preds. Učiteljskega društva v Trstu in okolico, pozneje preds. Zveze slovanskih učiteljskih društev v Julijski krajini, deloval tudi pri Ciril-Metodovi družbi. V njenem okviru je uvedel organizacijski in šolskopolitični odsek. Zveza UD je izdajala štirinajstdnevnik Učiteljski list (1920-26), Novi rod, mesečnik za mladino (1921-26) in Ročni zapisnik (1922, 1923). Hrvatje so izdajali Mladega Istranina. Zveza je uvedla soc. tečaje in organizirala pevski zbor s približno 60 člani, ki je ponesel slov. pesem do Benetk in Bologne. G. je ustanovil bralno društvo in pozneje dramski odsek. Bil je član upravnega odbora Slov. hranilnice in dolga leta starosta telovadnega društva Sokol. Imel je stasito, krepko postavo, fin in odločen nastop ter taktno vedenje, da je bil povsod priljubljen. Bil je dober organizator in vztrajen bорец za kmečki in delavski sloj. Prepričan je bil, da je ljudska izobrazba nespravljiv nasprotnik izkoriščanja in tlačjenja množic. Kot dober človek je pomagal, kjer je mogel. Pod fašistično oblastjo se je zatekel na Vogrsko na Gor., kjer je vzel v najem večje posestvo in se

bavil s sadjarstvom in vrtnarstvom, dokler ga ni bolezen priklenila na bolniško posteljo. Nekaj mesecev pred smrtjo se je zatekel v Lj. k hčerki Stani Pečenko. Njegovo osebnost je literarno upodobil Jože Pahor v romanu Matija Gorjan (v liku upornega kneta Punčuha).

Prim.: Agis, V Lj. je umrl A. Grmek, Istra, 20. avg. 1937, št. 33; J. P., Antonu Germeku v spomin, Istra, 27. avg. 1937, št. 34; Srečko Vilhar, Slov. učiteljske v Kopru 1875-1909, Koper 1976, 81; Spominu tržaškega pionirja, J 13. avg. 1937; Albert Širok, A. G., UT 1937, št. 5; Albert Širok, Spomin na delo A. G.-a, J 14. avg. 1937; Andrej Šavli, Vrsta skozi čas, PDK 20. okt. 1977; 12. febr. 1978 (s sl.); JKol 1980, 216-221 s sl.

Har.

GRMEK Karla por. Ponikvar, narodna in prosvetna delavka, publicistka, r. 28. okt. 1864 pri Sv. Ivanu v Trstu, u. 6. okt. 1924 v Trstu. Oče Ivan, mati Marijana Renner. Lj. š. v Trstu, 1879 učiteljska pripravnica Kobariid, 1880 vstopila v slov. žensko učiteljske v Gor. Od 1883 do 1884 je učiteljvala v Skriljah na Vipavskem, od leta 1884 na Katinari pri Trstu, nato v Rojanu in pri Sv. Ivanu do 1892, ko se je poročila s Franom Ponikvarjem in je po tedanjem učiteljskem zakonu morala opustiti učiteljevanje. S tem večjo vne- mo pa se je tedaj G-ova posvetila družbenemu in prosvetnemu delu. Zelo rada je nastopala na odrih, in sicer že od 1884 (v Mlinar in njegova hči). Bila je med najvnetejšimi in prvimi člani Stalnega dramatičnega društva, ki mu je predsedoval njen mož, in tu odigrala skoraj vse večje in pomembnejše vloge v glavnih ali najbolj priznanih delih, ki jih je to društvo uprizorilo. Pomembno je bilo tudi njeno delovanje v okviru ženske podružnice CMD v Trstu. Ob ustanovitvi 1887 je bila med njegovimi prvimi članicami, 1892 je postala podpredsednica in to funkcijo obdržala do 1914, ko se je tej časti odpovedala. G-ova je bila tudi predsednica Zavoda sv. Nikolaja v Trstu (ki ga je 1889 ustanovila Marica Skrinjarjeva kot zavetišče za brezposelne slov. služkinje v Trstu) in sicer od 1910 do 1918, ko je zavod moral opustiti svoje delovanje. V času njenega vodstva je zavod najlepše uspeval in res opravil veliko človekoljubno dela za brezposelna dekleta. G-ova je delovala tudi v svetoivanskem odseku ženskega dobrotelne društva v Trstu. - Kot publicistka se je pogosto javljala v E; sodelovala pa je tudi pri SN. Tu je 20.-21. avg. 1900 objavila pod psevdonimom Marija Ana strogo ocenjene knjige Zofke Kvedrove Misterij žene, ki je izšla 1900 v Pragi.

Prim.: D-n, K. G. Ponikvarjeva, ZS 1924, 241-3 s. sl.; ZS 1925, 48, 51, 144; P. Hočevnar, Pot se vije, Trst 1969, 74, krst. knj. Sv. Just (TS), kot Germek. Brj.

GROEBMING Adolf, glasbeni pedagog in skladatelj, rojen 6. jan. 1891 v Trstu, umrl 26. nov. 1969 v Lj. Glasbene študije je opravil na konservatoriju v Trstu in v Lj. Nato je bil prof. na š. GM (1922-23) in na učiteljsišču (1923-39). Zatem je postal upravni direktor Glasbene

akademije v Ljubljani in ravnatelj njene srednje glasbene šole. Groebmingovo delo je zelo obsežno; sega na razna področja. Bil je odličen dirigent raznih pevskih zborov, med njimi pevskega zbora Lj. Grafike. Bil je ur. Tamburaša ter ustanovitelj (1946) in urednik revije NZb. Sodeloval je tudi pri CG, v katerem je objavil pomembne razprave iz fiziologije in fonetike. Nekaj je tudi skladal in prirejal za pevski zbor, za tamburaški zbor, za glas in kitaro. Pisal je šolske učbenike in pedagoške razprave. Z I. Lisico je sestavil *Slovensko-srbo-hrvatski slovar*. Pripravil je *Zborovodja I-III* (Lj. 1946-1950, str. 184). V njej obravnava snov, ki jo mora poznati, kdor uči in vadi pevske zборе. Pripravljala je tudi gradivo za *Slovenski glasbeni slovar*; to gradivo se hrani zdaj v terminološki sekciji pri SAZU.

Prim.: Naši skladatelji, Zbori 1931, 6, 45; Dragotin Cvetko, Umrl je A. G., Delo 1969, 327, 6 (2. decembra; B. Glerlanc), Ob gomili rojaka prof. A. G., Pdk 1969, št. 282. Ur

GROM Bogdan, slikar, grafik in kipar, r. v Devinščini-Proseku pri Trstu 26. avg. 1918. Osn. š. obiskoval v Trstu, nato šel za očetom, ravnateljem Živnostenske banke v Trstu, v Zgb in Subotico. Tu opravil 5 razr. gimn., zadnje tri pa v Lj., kjer je študiral pravo. 1941 so ga it. oblasti zaprle najprej v Lj., nato v trž. Coroneo, nato pa odvedle v Umbrijo. V Perugia študiral na ak. likovnih um. Po kapitulaciji It. nadaljeval študije v Rimu in nato v Benetkah, kjer je diplomiral 1944. V lj. letih mu je bil mentor M. Sternens, med šolanjem na akademijah pa so mu bili učitelji G. Dottori (Perugia), G. Cadorin in A. Pizzinato (Benetke). V kiparstvo sta ga uvajala R. Melli (Rim) in A. Martini (Benetke), v grafiko pa A. Pascucci (Perugia). Od 1945-47 je poučeval risanje na realni gimnaziji v Ptuj, nato pa na

slov. učiteljsišču v Trstu. 1957 obiskoval tečaj za barvna stekla na Münchenski akademiji in se še isto leto preselil v ZDA. 1960 poučeval na Pratt Institute v Brooklynu in N. Y., nato pa na City Community College of applied Arts and Sciences v N. Y. Od 1962 je svoboden umetnik. Živi in dela v New Jersey. G. je član raznih društev lik. um. v Sji, Italiji in ZDA. V tržaških letih se je zanimal tudi za študij slov. folklorne in tu izdal delo *Slovenski ornament I* (1949). Razstavno dejavnost je začel v Lj. (1945) in jo razvijal nato v Trstu in v Italiji od 1949 do 1957. V prvem desetletju svojega snovanja je preizkušal razne tehnike, bil motivno navezan na figuro in pokrajino z realističnim prijemom, a kmalu nato pozoren na fovistično poenostavljanje predmeta (pri tem si je prevzel tkim. batik tehniko). Iz teh let so pomembne njegove ilustracije k raznim povestim. 1957 je izdal v Trstu mapo grafik na kraško temo. Po preselitvi v ZDA se je G. posvetil predvsem kiparstvu in tapiseriji. V kiparstvo spaja slikarske in arhitektonske prvine. Oblikuje pretežno v bronu, jeklu, steklu, hydrocalu in akrilu. Prodrl je posebno s kiparskimi izdelki, namenjenimi v nakupovalna in gospodarska središča ter otroška zabavišča, goji pa tudi nabožno motiviko (steklena okna v armenski cerkvi v N. Y.). V abstraktno razgibane in monumentalne zasnove vnaša pogosto motive manj znanih ali pozabljenih narodnih kulturnih izročil in jih prilagaja človeškemu okolju. Pomembnejša dela v ZDA: skupina del v kompleksu East Thomas Mall, Phoenix (Arizona) iz 1962 (na temo indijanskih mitov); *Nimfa* (1964), pozlačen poliester, Moorstown Mall, Moorstown, N. J.; *Družina* (1969), bron v Ledgewood Mall, Ledgewood Circle, N. J.; *Ples* (1967), bron, N. Y.; velikanska brona (*Feniks*, *Radost*) v The Mallu, New Rochelle, N. Y. (1968); *Bralci* (1973), bron v biblioteki v New Dorp Staten Island, N. Y.; *Indijansko drevo* (1976), večbarvna jeklena struktura; *Slovensko drevo* (1976), jeklena struktura, kovano železo in les, oboje v Riverside Mall, North Riverside (Chicago), Ill.; *Tri gracije* (1975), bron, The Golden Ring Mall, Baltimore, Maryland; *Slap* (1973), akrilna struktura, Exton Square, Exton, Pennsylvania. - G. je ilustriral vrsto knjig, najpomembnejše so ilustracije M. Twainovih *Pustolovčin Toma Sawyera* (1947), *Huckleberryja Finna* (1948), *Jeroma K. Jeroma Trije možje v čolnu* (1952), istega avtorja *Trije možje se klatijo* (1959), *Twainovega Toma Sawyera detektiva* (1957), *Be-*

ljaeva Na desetem planetu (1947), češko Pravljico o vetru (1954), Toneta Pavčka Mačka na dopustu (1957), Bevkove knjige Obnašaj se spodobno (1953); revijo Razgl (1955), Zgodbe Barona Müncha, podlistek v PDK 1952. Z ilustr. je sodeloval v Cicibanu in Pionirju. Na Tržaškem je opremil in ilustriral Koledar OF za TO (1951) in JKol (1952). - Pomembnejše samostojne razstave: Trst (1949, 1951, 1954, 1956, 1957, 1979), Milan (1955), New York (1959), Fort Lee, N. J. (1977); skupinske: Ljubljana (1950), Celovec (1950), Cincinnati, ZDA (1954), Munchen (Mednarodna razstava mladinske knjige, 1955), Rim (1956), Ljubljana (1956), New York (Mednarodna razstava serigrafije, 1959), v skupini Sculptors Association of New Jersey (SANJ) 1975 v New Yorku, 1976 v Tenaflyju (N. J.), 1976 v Fort Leeu (N. J.), 1977 v Tenaflyju, 1979 v Newarku (N. J.).

Prim.: Šijanec; 26. 3. 1954, št. 13; PDK 21. 2. 1954; katalog samostojne razstave v Rimu, 1956 (besedilo A. Gruber-Benco); S. Fare, Good Art Belongs Everywhere, The Arizona Republic, sept. 1963; P. Singer, Versatile Artist B.G., Westchester Business Journal, marca 1974; A pictorial guide to St. Vartan Cathedral (1970); Work of Art Ends as Labor Begins, The New York Times, sept. 1968; Mall Sculptures Bring Esthetics, Contract, magazine for Interior Architecture; B. G., Creator of Sculpture at Square, 1973 Exton, Penna; B. G., Major Works in U.S.A. since 1960, 1974, Englewood, N. J.; J. Koren, Maksiskulpture tržškega Slovence, okras nakupovalnih centrov v ZDA, PDK 31. 12. 1978 s sl.; M. Bambič, Umetnost sredi konsumizma, PDK 20. 5. 1979; Vesna Marinčič, Kraševci v New Yorku, Delo 22. 11. 1975, št. 273, str. 23 s sl.; PDK 22. 8. 1961; B. G. - šestdesetletnik PDK 19. 9. 1978 str. 3 s sl.; Dnevnik 11. junija 1977; B. G., Il Piccolo, 6. 10. 1979; M. Blambič, G. še danes in jutri v repenski Kraški hiši, PDK 2. 6. 1979; M. Košuta, Razgovor s slikarjem in kiparjem B. G., Dan 1975, št. 11, str. 10-12 s sl.; KatG 1949, št. 16; Tov 1954, 280; PDK 1954, št. 45; 27. 8. 1978 s sl. Ren.

GROM Maša (Marija), narodna delavka, r. 27. februarja 1872 v Sežani, u. 2. maja 1949. Oče Jakob, Dolenc, kavarnar, mati Frančiška Kariž. Lj. Š. je obiskovala v Sežani. Leta 1898 je kot žena carinskega uradnika Anteja Groma prišla v Trst kot že odlična in izvežbana sodelavka CMD — v Sežani je namreč z vso vnemo delala pri ženski podružnici CMD, ki je bila tu ustanovljena 1892. Od 1895 do 1900 je bila G-ova

v Sežani tajnica te Družbe, zato je tudi v Trstu takoj poprijela za delo in tajnikovala ali vodila blagajno ter postala končno podpredsednica CMD v Trstu do 1915. G-ova je bila tudi med ustanoviteljicami Zavoda sv. Nikolaja v Trstu, ki je po zamisli Marije Skrinjarjeve začel delovati 1898. Za ta zavod je delovala G-ova z vsem ognjem. Kakor mati se je zavzemala za služkinje, najemala učiteljice, prirejala učne tečaje za brezposelne, ki so jih obiskovale tudi zaposlene služkinje. G-ova je bila delavka, kakršnih je malo; v Trstu je bila splošno znana, saj je delovala kot tajnica ali blagajničarka pri celi vrsti slovenskih društev. Med prvo svetovno vojno se je morala umakniti v Lj., in tudi tu je nadaljevala s svojim narodnim, prosvetnim in socialnim delom. Bila je soustanoviteljica Kluba Primork, v katerem je bila vsa leta odbornica, kasneje blagajničarka in konec dvajsetih let je prevzela mesto predsednice. Bila je odbornica pri Kolu Jugoslovanskih sester, pri Splošnem ženskem društvu in pri CMD. Za svoje delo je bila odlikovana z redom sv. Save IV. stopnje. Veliko se je zanimala za akademsko mladino; podpirala jo je duhovno in gmotno in marsikoga napotila na nadaljevanje študija (npr. Maro Husovo), čeprav sama ni imela višje izobrazbe, si je vendar z neprestanim in poglobljenim samoizobraževanjem pridobila lepo izobrazbo. Obvladala je italijanščino, nemščino in srbohrvaščino, dobro poznala svetovno literaturo. Bila je človeško izredno dobra, blaga, plemenita, pomagala v vsaki stiski in vsakomur, ki se je k njej zatekel v še tako nenavadni stiski. Kar legendarna je bila njena ljubezen do sirot in do nezakonskih otrok. Imela je izredno močno voljo, neizčrpno energijo in jeklen značaj, vse to pa pretkano s svetlim žarom velike ljubezni do bližnjega.

Prim.: Krstna knj. v Sežani; Marija Lamutova. M. G-ova, ZS 1929, 225-8 s sl.; ista, Odprto pismo gospe M-i G-ovi, ZS 1932, 97-9 s sl.; Pavla Hočevar, Pot se vije, Trst 1969, 47, 65-67 s sl., 74; GorLtk 6 (1979), 84

Brj.

GROM Srečko, botanik, r. 14. maja 1887 v Rojanu pri Trstu, u. 14. febr. 1971 v Ljubljani. Po maturi na klasični gimnaziji v Trstu in diplomu na vojaški šoli v Mrbu 1908 je bil do 1918 aktiven častnik, ki je na bojiščih doživel strahote prve svetovne vojne. 1919 se je vpisal v abiturientski tečaj trgovske akademije v Trstu in se po diplomu posvetil trgovskemu poklicu. Od 1929 do 1945 je vodil lastno mednarodno špedicijsko podjetje

v Lj. Od 1945 je bil direktor in kasneje do upokojitve 1964 komercialni svetnik pri transportnem podjetju Intertrans v Sežani. Zadnja leta je živel v Lj. Bil je navdušen planinec, eden naših prvih smučarjev in priznan umetniški fotograf. Kot velik ljubitelj narave se je v prostem času posvečal nabiranju, določanju in proučevanju mahovne flore v Julijskih Alpah, Trnovskem gozdu in Pokljuki, zlasti pa še na našem Krasu. Bil je zaupnik Referata za varstvo prirode v takratnem sežanskem okraju, kot aktiven član Društva za raziskovanje jam Sje, predsednik njegovega kluba v Sežani in več let društveni blagajnik ter od 1964 stalen zunanji sodelavec Inštituta za biologijo SAZU. Poslej je redno sodeloval na ekskurzijah geobotaničnega oddelka tega inštituta. Vzdrževal je stike s priznanimi biologi in specialisti za mahovno floro in določil na tisoče ekskatov mahov, ki so mu jih botaniki pošiljali iz raznih krajev. Omislil si je zbirko mahovne flore z nad 4000 primerki, med katerimi so bili nekateri dotlej še neznani. Bila je najpopolnejša zbirka v Jsli in je dragocen vir za nadaljnje raziskave mahov v Sji. Z referati je sodeloval na simpozijih Vzhodnodinarsko-alpske sekcije mednarodne zveze za fitocenologijo v Zgbu 1964, Münchnu 1965 in Trstu 1966. Pisal je v domače in tuje strokovne revije. V *Acta carsologica* sta izšli: Prispevek k poznavanju flore v sistemu Škocjanskih jam I/1959 in Draga pri Ponikvah III/1963; v *Varstvu narave*: Mahovna flora Triglavskega narodnega parka 5/1966 in Mahovna flora Trnovskega gozda 6/1969; v *Naših jamah*: Mahovna flora naših jam I/1959, Jamsko rastlinstvo II/1961 in Vegetacija kot pomožni činitelj pri ocenjevanju njih starosti; v *Acta botanica* (Zagreb): Die Verbreitung der Moosflora auf dinarischem Gebiet Sloweniens 23/1964 in Neue Beiträge zur Moosflora Jugoslawiens 26-27/1967-1968; v *Mitteilungen der Ostalpinen-dinarischen pflanzensoziologischen Sektion der Internationalen Vereinigung für Vegetationskunde* (Wien): Die pflanzengeographische Bedeutung einer Moostaxone im slowenischen Küstenland 7/1967 in Die Moosschicht des Fichtenwaldes 6/1969; v *Nova Hedwigia* (Lehre): Bryophytische Neufunde in Slowenien 2/1960 in *Scorpiorum spelaeorum* (Latzel): Grom sp. n. 15/1968; v *Revue bryologique et lichenneologique* (Paris): Quelques autres bryophytes nouveaux en Yougoslavie et en Slovénie 27/1959 in *Eurinchium zetterstedtii* St. decouvert aussi en Slovénie 31/1962. V *Proteusu* je

spregovoril o cvetju jeseni na Vremščici XXVI/1953 in o bogastvu flore na Ljubljanskem gradu XXIX/1966. Za prvo knjigo Krajevnega leksikona Slovenije (Zahodni del Slovenije) je prispeval pri vseh splošnih opisih občin sestavke o tamkajšnji flori.

Prim.: V. Bohinec, Srečku Gromu v spomin (s sliko), Naše jame XIII/1971; T. Wraber, V spomin Srečku Gromu, *Proteus* XXXIV/1971 s sl.; Biografije in bibliografije znanstvenih in strokovnih sodelavcev SAZU 1976, 388-389.

Svk.

GRUDEN Adi (Adolf), društveni delavec, r. 9. maja 1905 v Idriji, u. 28. dec. 1976 v Karlovcu na Hrvaškem. Oče Janez, rudniški paznik, mati Marija Pavšič. Lj. š. in 5 razr. realke obiskoval v Idriji, vendar je zaradi novonastalih razmer (uvajanje it. šolstva) ni dokončal in se je 1923 (ali 1924) zaposlil v Goriški banki v Gor., kjer je delal do 1928, ko je odšel v Jslo in se zaposlil v Ljubljanski banki v Zgbu. Bil je tudi v službi v topilnici v Topuskem. 1947 se je z družino nastanil v Karlovcu in bil do upokojitve uradnik v Narodni banki. G. je že v svojih gor. letih aktivno sodeloval v društvu Mladika. To svoje delovanje je kasneje nadaljeval v Jsli in v Karlovcu 1948 obnovil slov. prosvetno društvo »Slovenski dom Triglav«, ki je štel od 150 do 200 članov in imelo pevski zbor, harmonikaški orkester in folklorno skupino ter je nastopalo po Hrvaškem, Sji, v zamejstvu in tujini. G. je bil dolgoletni društveni predsednik vse do začetka dec. 1976, ko so ga te funkcije razrešili, mu pa podelili naziv častnega predsednika in ga predlagali za red bratstva in enotnosti, saj je s svojim delom prispeval velik delež utrjevanju kulturnih vezi med prebivalci Sje, Hrvatske in zahodne Bosne. Dolga leta je namreč predsedoval tudi medobčinski kulturno-prosvetni zvezi Bratstvo in enotnost med prebivalci v obkolpskem in širšem prostoru. G-ovo društvo je 1969 gostovalo tudi v Gor. v Katoliškem domu, in ponovno 1976. Obakrat ga je vodil G.

Prim.: Krstne matice, Idrija; KatG 4. mar. 1976; ab [= Andrej Bratuž], KatG 11. mar. 1976; K. H. I [= Kazimir Humar], KatG 12. maj 1977; Slavko Dokl, A. G., Delo 31. 12. 1976; podatki Neže Gnezda, Idrija.

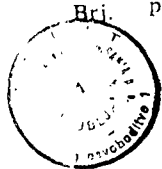
Brj.

GRUDEN Albert, narodni heroj, r. 6. nov. 1923 v Šempolaju. Oče Anton, delavec. Po osn. š. v domači vasi se je zaposlil v tržiških ladjedelnih in tu opravil tudi 2 razr. strokovne srednjeteht-

nične š. Že 1938 je bil obsojen zaradi ilegalnega nošenja orožja, spet so ga zaprli 1941, zaradi česar je potem izgubil zaposlitev. Od konca 1941 do marca 1942 je delal v Trstu pri tvrdki Sromek, po ponovnem krajšem zaporu se je spet zaposlil v ladjedelnici in postal mehanik. Že 1942 je bil povezan s Kraško četo in organiziral sabotažno skupino, v kateri so bili Slov. in It. Nov. 1942 je moral v it. vojsko; poslali so ga v Pulj v mornariško enoto. Po mesecu dni je pobegnil, a so ga ujeli na nabrežinski postaji, odkoder so ga prepeljali v vojaške zapore v La Spezia. Pa tudi od tu je pobegnil 9. marca 1943. Priključil se je Kraški četi, ki je tedaj taborila na Zajčevem hribu pri Komnu in tu postal desetar. Udeležil se je Goriške fronte kot namestnik komandanta bataljona, potem se je umaknil v Veliki Dol, kjer se je udeležil ustanovitve brigade Srečka Kosovega, v njej je postal namestnik komandanta 1. bataljona. Po ukazu Pokrajinskega komiteja VOS je prešel v Slovensko Istro in tu organiziral bataljon VOS ter postal komandant VOS za Slov. Istro. Apr. 1944 je postal namestnik komandanta 5. bataljona 1. brigade 2. divizije VDV v Brkinih. Razen krajše dobe, ko je vodil borbe proti Črni toki v Beli in Suhi krajini, se je zadrževal v Slovenskem primorju. Dec. 1943 je s skupino napadel nemško postojanko v Dragi pri Trstu, nato enako v Prešnici, febr. 1944 je izvedel splošno mobilizacijo v tržaških predmestjih, posebno v Domju (mobiliziral od 200 do 400 ljudi). Avg. 1944 je napadel nemško postojanko pri Plavju, marca 1945 je med naseljema Ribnica in Žagar miniral 120 m ceste. Kmalu zatem so ga v Suhorju, ko se je zadrževal v bunkerju, po večurnem boju zajeli četniki in ga 20 dni mučili v zaporu, pa je iz njega zbežal skupaj s 15 tovariši. Sodeloval je tudi v boju za Trst in se 2. maja bojeval v samem Trstu. Po vojni je delal v UDBI, vodil skupino, ki je ilegalno delala v Trstu. 1947 ga je it. policija zajela in ga 7 mesecev imela v zaporu. 1952 pa so ga It. v odsotnosti obsodili na dosmrtno ječo. Potem je bil v Sežani višji referent na odseku za notranje zadeve do 1960, ko je bil upokojen kot 90 % invalid. Za zasluge je prejel več odlikovanj in priznanj in bil še vedno aktiven v družbeno-političnih organizacijah. Za narodnega heroja je bil proglašen 21. jul. 1953. Ilegalno ime Blisk.

Prim.: SPor 1953, št. 171; Borec 1953, 325; Narodni heroji Jsls, knj. 1, Bgd 1975, 257-8 s sl.; SlovJ 1952, 47; Koječko 2, 328; Rad. Isaković, Kosovčeva brigada, Lj. 1973, 76, 761.

GRUDEN Dora (Teodora Danila), pesnica, r. 19. apr. 1900 v Nabrežini pri Trstu. Oče Franc, trgovec, mati Justina Košuta iz Sv. Križa pri Trstu. G-ova je sestra pesnika Iga Grudna (gl. čl.) in Mirke Gruden (gl. čl.) (Za razmere v družini Franca Grudna, dokler se njeni člani ob koncu dvajsetih in v začetku tridesetih let niso prisiljeni izselili iz Nabrežine, gl. geslo GRUDEN Igo). Po očetovi smrti (1926) se je G-ova preselila z materjo najprej v Lj., nato v Bgd, pa še v Dalmacijo, na Dunaj in spet v Lj., potem pa gospodinjala bratu zdravniku. Začela je sodelovati v E (1926) s pesmijo *V spomin Fanči Jurca*. Še isto leto jo že najdemo v ZS, kjer je ostala vrsto let (1926 do 1933), vmes pa je objavljala še v MP (1930-33), kasneje v koledarju Vardar (1933-34), v GN (1936), v Razorih (1937-39). Po vojni je sodelovala v listih: Ciciban (1946-49, 1963-65), NZ (1946-50, 1963), v Tov (1947), KmZ (1948), ADK (1949), LDt, Obzornik (1949), Pionir, Mladi svet, PionL (1948-49), KolOF TO (1950), Pdk (1952), LD (1952) in drugih. Po 1945 je tudi veliko prevajala, pretežno za mladino. Nastopila je tudi na lit. večerih (npr. na IV. literarnem večeru slovenskih žena (Trst in drugi kraji na Primorskem). Osnovna nota njenih pesmi je erotična in domovinska. Njena zgodnja pesem je odraz pesničinega nemira, ki se ne more in ne more poleči, zakaj kakor iztrgani kriki prihajajo pesnici iz srca pesmi, porojene na številnih življenjskih postajah. Priserčna ženska izpoved in čustvovanje se je sicer napajalo ob raznih virih slovenske ljubezenske lirike (Prešeren, Župančič, Gradnik, brat Igo), vendar veje tudi čisto samosvoja poteza primorske ženske s Krasa, neka posebna zaupljivost ali prostodušnost. Slejkoprej pa ostaja njena teža tako v ljubezenski liriki kakor tudi v izpovednih pesmih, največkrat povezanih s spominom na rojstno pokrajino in Nabrežino s Krasom. V okviru Belo-modre knjižnice je 1933 izdala svojo edino pesniško zbirko *Rdeče kamelije*, v kateri je zbrala kakih 30 pesmi v treh ciklih. Oblikovno ji je pri srcu sonet, čeprav ima več pesmi tudi v prostih verzih in nekitični obliki. Omembe vredna sta dva cikla pesmi: *Beograjska pisma* (1945; 8 enot) in *Ljubljanska pisma* (1947; 7 enot). G-ova je po zadnji vojni tudi prevajala, predvsem za mladino in iz srbohrv. V nemščino je prevedena ena njena pesem (*Hörst du?*, prev. Alfred von Buttlar Moscon; Morgenblatt 1940, 160, str. 7). V ZS je nekajkrat sodelovala tudi s prozo, tako: *Dina ima svojo prijateljico* (1926,

308-11), *Nona* (1925, 252-5), *Drobtine* (1926, 218), *Pismo* (1928, 197).

Prim.: L. Mrzel, D. G., Rdeče kamelije, ZS 1933, 21-3 s sl. (ocena); Mara Samsa, Pesnica D. G-ova, PDK 1952, 279 (24. sept.), 3; ZSS VI, 321; Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova... 5, Zgb 1960, 71; Vladimir Bartol, Šestdeset let D-e G-ove, PDK 1960, 93 (17. apr.), 3 s sl.

Brj.

GRUDEN Igo (Ignacij), pesnik in prevajalec, pravnik, r. 18. apr. 1893 v Nabrežini, u. 29. nov. 1948 v Lj. Oče Franc, trgovec in posestnik, dolgoletni župan, mati Justina Košuta. Družina je bila številna, imeli so deset otrok. Lj. š. je obiskoval v Nabrežini, pripravnico

za srednjo š. v Trstu, gimn. v Gor. 1904-12, nakar se je vpisal na pravo na Dunaju, a je že 1914 bil vpoklican in poslan v Galicijo in na soško fronto, kjer je bil ranjen v komolec leve roke in se zdravil na kliniki v Gradcu. Po ozdravljenju se je mladi oficir ne udeleži več vojnih operacij, pač pa po vojni nadaljuje prekinjeni študij na U v Gradcu in Pragi, kjer je v oktobru 1918 dosegel absolutorij in leta 1921 tu promoviral. V to dobo spadajo tudi G-ova potovanja po Češkem in Slovaškem ter po Nemčiji. Po vrnitvi v Lj. postane avskultant pri deželnem sodišču, nato kancipient v odvetniški pisarni, pozneje samostojen advokat. V tem času se G. druží s penati, ki se stalno shajajo v gostilni pri Kolovratu in v živahnih ter dolgih, pretežno nočnih debatah razmišljajo o svetu in umetnosti. V to dobo spada tudi G-ova prva življenjska zveza z Adelo Haynejevo (1930-34) in malo pred 2. svet. vojno s Pepco Zajčevco (od 1940). Od 1933, ko so disidenti LZ ustanovili svojo revijo *Sodobnost*, se je G. v glavnem javljal v tej reviji in tako je tudi proti koncu tega desetletja sodeloval z naprednimi kulturnimi delavci v Fronti delovnega ljudstva. Po ustanovitvi OF se povezuje s kulturnimi in političnimi delavci v OF in na sodišču zagovarja pred italijanskimi sodniki obtožene antifašiste. Od božiča 1942 do marca 1943 je bil zaprt najprej v šempetrski, nato v belgijski vojašnici v Lj., potem so ga It. odpeljali v taborišče Visco v Furlaniji. Kmalu pa je moral tudi od tu kazensko zaradi ovadbe v taborišče Chiesa Nuova pri Padovi (še vedno 1943),

dalje v taborišče na otok Rab, kjer je dočakal kapitulacijo It. Tudi ko so se interniranci umaknili z ladjami v nove brigade čez Kvarner v Sjo, je G. ostal na Rabu in upravljal bolnišnico bivših internirancev. Šele jan. 1944 se je s partizani umaknil preko Dugega otoka na Vis. Od tu je odpotoval z dalmatinskimi begunci in ranjenci najprej v Italijo, potem v razna taborišča severne Afrike: Tolumbatu, Abukir, El Sat. Spočetka je bil skupaj s pristaši kralja Petra II., kasneje pa prešel v partizansko taborišče El Sat. Jan. 1945 se je vrnil s štabom Prve afriške mešane brigade v jsl. bazo Gravina pri Bariju, odkoder je odšel z letalom v osvobojeni Beograd. Tu je skupaj z M. Borom (PSBL II-III, 104-5) in Antonom Ingoličem skrbel za slovenske oddaje Radia Beograd. Po vrnitvi v Lj. je postal pravni referent na ministrstvu za prosveto. Vneto se je spet udeleževal kulturnega snovanja, obnavljal svoja poznanstva in navezoval stike s kulturnimi, predvsem književnimi delavci drugih republik in slovanskih dežel, predvsem Bolgari. V tem času je pisal nove pesmi in pripravljaval dopolnjeni ponatis mladinske zbirke Miška osedlana, pa ga je nenadoma napadla zahrbtna bolezen (izredno nagla skleroza ožilja), pri kateri je v nekaj tednih nastopila smrt. Pokopali so ga pri Sv. Križu; v slovo sta mu govorila France Bevk in Venceslav Winkler. - Na rojstni hiši so mu odkrili spominsko ploščo (1949), po njem imenovali š. (1967) in prosv. društvo. - G. spada v rod naših devetdesetletnikov, ki je dal slov. poeziji močan priliv in vzgon. Prvi G-ovi literarni začetki segajo v gimnazijska leta. Kot tretješolec je še 1907 objavil svojo prvo pesem v Zk (*Zimski večer*) pod psevdonimom Zorislav, kasneje tudi Zlatko, leta 1910 že kot Ognjeslav in tudi Ignacij Gruden. Prvo literarno potrditev pa dobi G., ko postane sodelavec LZ (od 1912) in Sn (1912), objavlja pa istočasno v NZ in E ter nekaterih drugih revijah; omeniti velja zaradi sodelovanja z južnoslovanskimi pesniki revijo *Književni jug* (od 1918). Politično pomembno je bilo, da je kot Primorec, ki se ni smel vrniti v rodno deželo prav zaradi svojih protitalijanskih in narodnoobrambnih pesmi, objavljal tudi v glasilih primorskih emigrantov, v Istri in Jadranskem koledarju. Veliko priložnostne in druge poezije mu je prinašalo tudi J. - Za G-ov pesniški vstop v areno slovenske poezije je izredno in nadvse zanimivo dejstvo, ki nam je že takoj ob vstopu odkrilo nekaj dvojni pesnikov obrač.

Prvi svoji zbirki je izdal istega leta. Najprej je izšel *Narcis* (1920), zbirka ljubezenske, erotične poezije, in kmalu zatem *Primorske pesmi* (1920), obe zbirki pri istem založniku, v enaki tipografski opremi, ki hočeta že na zunaj pokazati na isto očetovstvo, ki pa se v notranjosti tudi krepko ločita. Seveda je ta razlika predvsem v vsebini, v motiviki in v pesnikovem odnosu do tem, ki so pesmi navdihnile. Če pomislimo, da se je pesnik vrnil iz morije 1. svet. vojne kot njen direktni udeleženec; če pomislimo, da jo je tudi na lastni koži občutil kot težki ranjenec, potem le s težavo najdemo odgovor, od kod pesniku moč ali tako svojevrstna poteza značaja, da je znal v ljubezenskih pesmih tega časa vojno z vsemi njenimi krutostmi tako temeljito odmisli. Rahel odgovor nam daje samo naslov zbirke (*Narcis*), ki nam kaže, kako nadvse egocentrično in samovšečno je spesnena ta knjiga. V nekaterih pesmih je čutiti Zupančičevo pesnenje. Živo nasprotje *Narcisu* predstavljajo besedila Primorskih pesmi. Vanje je ujeta najprej vsa toplota in navezanost na Primorsko, ki je ostala onkraj in nove meje in pesniku odtrgana. Čutiti je, da se s posameznimi pesmimi pesnik živo in prizadeto vrača v rodni kraj, na Kras in Tržaško obalo, da še enkrat, tokrat človeško, nacionalno in pesniško prizadeto doživi kraje svoje mladosti, opravila, navade, skratka vse, kar ima posebnega povedati njegova dežela. In obenem se ti spomini in čustvovanja tudi razrastejo v svojevrsten upor, poziv na boj. Vendar je prevelika in preveč poudarjena zanesenost in prevelika aktualnost pesnika zanesla, da je napisal, razen nekaterih prizadetih in uspelih pesmi, vrsto agitk, ki so sicer v času izida imele velik, naravnost izreden politično aktivizirajoči pomen in zato tudi odigrale pomembno narodnoobrambno vlogo, ki pa danes v odmaknjenih razmerah, pesniško komaj da učinkujejo. Dve leti kasneje, 1922, je zagledala beli dan G-ova mladinska pesniška zbirka *Miška osedlana*, ki s svojo etnografsko podobo korenin, vsa v kraških tleh, pa je po oblikovni pesniški plati v marsičem dolžnica tedanji Zupančičevi mladinski poeziji. Čeprav je G. redno objavljala svoje pesmi v obeh desetletjih po 1. svet. vojni, vendar vse do 1939. leta pesmi ni zbral v zbirko. Šele tega leta izide pri Slovenski Matici *Dvanajsta tina* (zbirka je prejela banovinsko nagrado [1939] in nagrado mestne občine ljubljanske [1940]). Pesmi v tej knjigi so razvrščene v dva cikla (*Odsevi z brega*, *V vrtincih*),

ki ju oklepata uvodna in zaključna pesem (*Dvanajsta ura*, *Silvestrova zdravica*). S to pesniško zbirko je G. dosegel svoj pesniški vrh. V njej v veliki prizadetosti resničnega pesnika najde odmev takratni slovenski trenutek, tako rekoč zadnji meseci pred nastopom vojne tragedije na Slovenskem. Pesmi v zbirki, izpete na elegično noto, se vendar povzpnejo do obsodbe prihajajoče tragedije, vzbujajo vero v prihodnost, ne samo slovensko, ampak sveta in še enkrat podčrtujejo G-ovo veliko, neuničljivo človekoljubnost, saj je vedno verjel v vse ljudi na svetu ter iskreno želel, da bi zavladovalo bratstvo med narodi. V zbirki je tudi prisotna ljubezenska poezija, ki je sedaj umirjena in resignirana, človeško izredno topla in vse odpuščajoča. Tudi socialna nota, predvsem v prvem razdelku, je bolj prikaz socialne bede in zapostavljanja, in ne klic k upor. Preveva pa te pesmi globoko čustvo pesnikove solidarnosti z najbolj bednimi in rahlo nakazane želje po izboljšanju socialnega stanja. Nekatere priložnostne pesmi (*V spomin Tomaža Bizilja*, *Simonu Gregorčiču*, *Dr. Ivanu Prijateljju* in dr.) razkrivajo G-ovo življenjsko filozofijo in njegov pogled na pomen kulture za narod. - G-ovo liriko od 1939-1941 vsebuje zbirka *Pesnikovo srce*, ki pa je mogla — čeprav pripravljena za tisk že 1941 — zaradi vmesne druge svetovne vojne iziti šele leta 1946 in sicer tako, da je še pred njo izšla že G-ova zbirka s pesmimi iz vojni let (*V pregnanstvo*). Za razliko od *Dvanajste ure* je *Pesnikovo srce* bolj lirična zbirka; posvečena je pesnikovemu ljubezenskemu čustvovanju med slovesom od prve, z leti nesrečne ljubezni, in svetlobo novega srečanja. V zbirki pa se močno javlja 2. svet. vojna in cela vrsta pesmi obravnava problem ubijanja, sovraštva in bojev med narodi. Pesnik — morda pod vplivom svoje udeležbe na fronti v prvi vojni? — se večkrat vrača k ubitim vojakom, vdovam in sirotam v zaledju. Posebno toplo se spominja umrle matere kakor tudi prijateljcev-kulturnih delavcev (Jožeta in Janeza Plečnika, Frana Albrehta), zaključuje pa zbirko s pesmijo *Hčerki*, kjer izredno toplo riše zavest svojega pesniškega poslanstva. - Zadnja izvirna pesniška zbirka, ki jo je pesnik izdal še za življenja, je *V pregnanstvo* (1945, 1946²), ki je v bistvu pesniški dnevnik njegovega potovanja skozi okupatorjeve ječe (*Celica številka pet*), poti v pregnanstvo, medtem ko je posameznim večjim taboriščnim postojankam posvetil kar cele cikle (*Visko*, *Padova*, *Rab*, *Afrika*).

Zadnje tri pesmi, ki zaključujejo zbirko, pa pojejo o vrnitvi v domovino in o zmagovitem boju (*Slovenska zemlja*). Zbirko je zaradi takratne povojne slovenske aktualnosti, še posebej pa zaradi humanizma in človekoljubnosti, ki jo preveva kljub strahotam, ki jih je doživel, dosegla izreden uspeh in v nekaj mesecih izšla v drugi izdaji. - Že kmalu po pesnikovi nenadni smrti je leta 1950 (na ovitku 1949) izšel zajeten izbor G-ove lirike. Pripravil ga je pesnikov prijatelj Fran Albreht, spremno besedo (*Življenje in delo Iga Grudna*) pa je prispeval Filip Kalan (Kumbatovič). Izbor obsega okoli 200 pesmi, se pravi približno eno petino tega, kar je G. napisal (okoli 1000 pesmi). Istega leta (1949) je izšla tudi drobna knjižica otroških pesmi *Na Krasu*, ki je nekaka 2. izdaja Miške osedlane iz 1922. Izbor je pripravil že sam G., dokončal pa ga je F. Albreht. Iz zbirke je čutiti, da so bile izločene pesmi, v katerih je bilo kaj nabožne motivike in da je ta še drugje zabrisana. Izbor je doživel več ponatisov (1958, 1967, 1972). Tu je treba omeniti še, da je bil G. urednik pesniške rubrike v *Cicibanu*, da je priredil skromno zbirko *Župančičevih Ugank* (1947) in da se je čisto do smrti vneto posvečal prevajanju tujih pesnikov (Branko Čopić, Ježeva hiša, 1949; Josip Pavičič, *Pesem o življenju in svetu*, 1949), predvsem pa je v celoti prevedel pesmi Bolgara Hrista Boteva (dolej v rkp.). Izbor G-ove lirike je pripravil Igor Gedrih (*Mladinska knjiga*, 1966) z naslovom *Pesnikovo srce*, v katerem je v treh ciklih (Primorska zemlja, Ljubezenska lirika, Odsevi časa) zbral 40 naslovov (pesmi) in jih opremil s pregledno besedo in opombami. Drug droben izbor je *Jožek ima hiško* (1966). - Posamezne G-ove pesmi so prinašale tudi vidnejše in obsežnejše slovenske antologije, tako: Slovenska sodobna lirika (1933), Slovensko berilo (1942), *Kri v plamenih* (1951, 1961²), *Pesmi o morju* (1955), *Za celo leto* (1960), *Pesmi za otroke* (1963), *Iz roda v rod duh išče pot* (1969), *Živi Orleij* (1970), *Socialna lirika* (1972), *Sončnica na rami* (1975) in še katera. G-ove pesmi so prevedene v albanščino, angleščino, bolgarščino, češčino, francoščino, italijanščino, madžarščino, makedonščino, nemščino, poljščino, ruščino, slovaščino. Poleg tiskanih, so v rkp še nekateri prevodi v it. (F. Dakskobler). G-ove pesmi so tudi na nekaterih govornih ploščah (1970). Doprsni kip, delo Zdenka Kalina, je bil odkrit v Nabrežini 1978; ob tej priložnosti tudi spominska značka. Od nov. 1976 plošča z G-ovimi verzji, vzidana nad nabrežinskim portičem.

Prim.: krstne matice v Nabrežini; spomini sestre Polde Gruden por. Brazdil; M. Jarc, LZ 1921, 180-2, 185; SN 12. 4. 1922; Z. Kveder-Demetrovič, Jugoslavenska njiva 1922, II, 30-2; A. Debeljak, SN 29. 4. 1923; Danton Francevič [= A. Debeljak], Jutranje novosti (Lj.) 29. 4. 1923; IS 22. 2. 1925; SBL I, 269; ASK 130, VIII; F. Koblar, v: Slovenci v desetletju 1918-1928, Lj. 1928, 651; Slodnjak, Pregled; A. Ocvirk, LZ 1938; -o l = B. Borko J 20. 4. 1939; J 7. 11. 1939; V. Pavšič, LZ 1939, 299-303; L. Legiša, Dejanje 1939, 295-300; Slovenski dom 9. 2. 1940; SN 2. 3. 1940; D. Šega, Sdb 1940, 178-81; V. Blartoll, LdT 24. 5. 1946; 1. 2. 1946; SPor 1. 12. 1948; DEN 3. 12. 1948; Tov 3. 12. 1948; M. Ravbar, PDK 4. 12. 1948; C Zagorski, NO 1949, 1-2; F. Albreht, v knjigi: I. G., Na Krasu, Lj. 1949, 43-4; F. Kumbatovič, v knjigi: I. G.: Pesmi, Lj. 1949 (1950), 267-327; isti, NS 1949, 345-63; L. Legiša, NS 1949, 1002-7; B. Borko, SPor 25. 4. 1949; A. Budal, PDK 29. 11. 1949; K., Vestnik (Mrb) 28. 1. 1950; B. Borko, NS 1950, 374-5; F. Albreht, NS 1950, 160-3; in, Vestnik 20. 5. 1950; F. Filipič, NO 1950, 121-2; M. Breclj, Nova pota 1950-51, št. 6; isti, SlovJ 26. 11. 1954; isti, p. t. št. 50; PDK 4. 8. 1955; P. Brazdil-Gruden, SPor 24. 11. 1958; EJ 3, 628; Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova 5, 1960, 71-4; J. Furlan, PDK 18. 4. 1965; PDK 30. 11. 1965; D. Šega, v knjigi: Drago Šega, Eseji in kritike, Lj. 1966, 38-47; Dokumenti slovenskega gledališkega muzeja št. 8-9, str. 186; PDK 26. mar. 1967; Slodnjak, Slovestvo; Matajur 15. 1. 1970; ZSS VIII, 20-1 in pass.; Pogačnik-Zadravec, knj. 5-8; Slodnjak, Obrazi; LPJ 2, 314-6 (z bogato bibliografijo in seznamom prevodov v tuje jezike; avtorja S. Bunc, F. Dobrovoljic); J. Vidmar, Obrazi, Lj. 1979, pass.; Postavitve spomenika ob 30-letnici smrti I. G., Nabrežina 1978.

Brj.

GRUDEN Ivan, pisatelj, esejist in prevajalec, profesor, rojen 30. januarja 1887 v Mrzli rupi pri Vojškem nad Idrijo, umrl 9. januarja 1930 v Ljubljani. Oče Urban je bil kmet, mati Marjana Šinkovec. Gimnazijo je dovršil v Lj. 1908), romanistiko je študiral na Dunaju, v v Grenoblu in Florenci. Od 1913 do smrti je poučeval it., franc., stenogr. in petje na drž. trg. š. v Lj., le eno leto je bil na Trg. akad. Med prvo svet. vojno je bil v It. kurir in je to svoje potovanje šaljivo popisal v S in Večernem listu. Po vojni je bil dodeljen plebiscitni komisiji na Koroškem za tolmača, ker je bil zelo izobražen in je obvladal shr., it., franc. in špan. Pod psevd. Peter Klemen je pisal satire in groteske v razne liste ter podlistke v S, Večerni list in Novi čas.

V DS je priobčil eseja: *Italia futurista* (1913) in *Madame de Stael*. Ob stoletnici njene smrti 14. jul. 1817 (1918); kritično je ocenil slovnico Marc Gregorič *Istruzione pratica di lingua e grammatica slovena* (1916). Za Dantejevo št. Mladike ob njegovi 600-letnici smrti je prispeval temeljito razpravo *Dante, njega življenje in delo* (M 1921, 260-66). Za isto revijo je prevedel novelo Matilde Serao *Cvetličarka* (M 1921) in igro *Učiteljica*. Komedija v treh dejanjih. Spisal Dario Niccodemi. Po it. izvirniku poslovenil Ivan Gruden (M 1925 in v knjigi MK 11, MD 1925). G. je bil rojen prof., prijatelj mladine, nadarjen humorist in temeljit esejist.

Prim.: žpk arh. Vojsko nad Idrijo; SBL I, 269; Fr. Gaberšek, Prof. I. G., KMD 1931, 111-12 s. sl.; MohBibl. pass.

Jem.

GRUDEN Janez Kapištran

(John Capistran), bogoslovni profesor, teološki pisatelj, r. 21. okt. 1884 v Idriji, u. 28. okt. 1962 v Orlando (Florida), pokopan v St. Paulu (Minnesota). Oče Andrej, krojač, mati Antonija Orel. G. je starejši brat zgodovinarja Josipa Grudna,

znanega pisca Zgodovine slov. naroda; oba brata sta torej postala duhovnika in oba znanstvenika, vsak na svojem polju. Janez G. je gimn. študiral v Lj., od 1895-96 do 1900-01 (1.-6. razr.). Med njegovimi sošolci so bili glasbenik Marko Bajuk, šahovski vele mojster Milan Vidmar ter kasnejši minister Franc Kušovec. Sept. 1901 ga je slov. duhovnik Fr. K. Bajec ob obisku stare domovine odpeljal s seboj v Ameriko. Tu se je G. pridružil skupini slov. bogoslovcev, ki so študirali v St. Paulu (Minn.). Prišli so na povabilo nadškofa Johna Irekanda. 12. jun. 1907 je bil G. posvečen za nadškofijo St. Paul. Potem ko je bil manj ko leto dni za pomočnika v župniji St. Agnes v St. Paulu, je od 1908 do 1910 nadaljeval s študijem bogoslovnih ved na The Catholic University of America v Washingtonu, kjer si je pridobil naslov Sanctae Theologiae Lector (S.T. L.). Nato je 26 let opravljal službo bogoslovnega profesorja v St. Paulu. Kot upokojeni profesor je bil od 1937 do 1955 žpk v St. Agnes Church, kjer je bil že kot kpl. Ko so mu odpovedale moči, je odšel v pokoj v Centerville v Kalifornijo, od koder se je iz zdravstvenih razlogov preselil

v Orlando na Florido in tu umrl. G. se je v Ameriki razvil v enega vodilnih katoliških teologov. Napisal je več člankov o duhovni zgradbi Cerkve in družbeni vlogi zakramentov. Kot žpk je veliko pridigal o liturgičnem življenju in bil v tem pravi pionir. Njegova najbolj znana dela so: *The Doctrine of the Mystical Body of Christ, the Basis of the Seminarian's Spiritual Life and Spiritual Training* (izšlo v National Catholic Education Association Bulletin 33 (1937), 502-525, *The Holy Eucharist and the Mystical Body of Christ* (v: Emmanuel 43 [1937], 221-229). Njegova knjiga *The Mystical Christ, Introduction to the Study of Supernatural Character of the Church*, (St. Louis-London, Herder (1936) z nad 350 stranmi in bogato literaturo, je bila nekaj predhodnik enciklike Pija XII. *Mystici Corporis*. Uporabljali so jo kot učno knjigo na ameriških bogoslovnih semeniščih. Uvod v knjigo je napisal nadškof iz St. Paula John G. Murray; v njem omenja, da G. že 26 let uči filozofijo in teologijo v njegovem semenišču ter da zna mnogo jezikov. G. je v svojih spisih upošteval tudi slov. bogoslovno literaturo, zlasti razprave dr. F. Grivca o Cerkvi. Da G. ni bil odmaknjen slov. sredini v Ameriki, kaže že to, da je do smrti naveden v Ave Maria koledarjih.

Prim.: Krstne matice v Idriji; Jber. k. k. Staat-Obergymnasium Lb.; Fr. Grivec, Skrivnost svete Cerkve in Katoliška akcija, v: Revija Katoliške akcije 1941, 212; KolAM 1958, 151; Janez Sever, Rev. John C. G., Ave Maria, febr. 1963, 62-3; J. E. Krause, G. J. C., v: The New Catholic Encyclopedia, vol. 6, p. 817 s. sl.; Coleman-LaBud-Masinaigans, The little book biography of. Mons. Joseph F. Buh, St. Paul (Minn.) 1972, 287; J. Filipič, Idrija in njeni sakralni spomeniki, Idrija 1979, 103.

E.A.K.

GRUDEN Josip, odvetnik, narodni delavec, r. 3. marca 1901 v Nabrežini pri Trstu, u. 15. nov. 1952 v Gor. Osn. š. obiskoval doma, nem. gimn. v Trstu, 7.-8. razr. v Kranju. Po maturi (1918) je eno leto študiral slavistiko na lju, nato pravo v Padovi, dipl. 1924. Sodeloval je v dij. društvu »Prosveta«, pel v zboru GM in se živo zanimal za slov. družb. življenje v Trstu. Kot odvetniški koncipient je služboval v Gor. pri odv. dr. Mirku Koršiču (do 1928), nato odprl v Ajdovščini samostojno pisarno. Kot mlad odvetnik je v najhujših letih laš. stal svojemu narodu zvesto ob strani. Faš. oblast ga je začela preganjati in mu onemogočila opravljanje poklica, zato je 1935 odšel v Jslo in odprl samostojno pisarno v Trziču.

Med drugo svet. vojno so ga nem. oblasti za 2 meseca zaprle v Begunje. Nato je bil od 1941-45 v Lj. na banovini kot tolmač za it. in nem., leta 1945 se je vrnil v Gorico in pomaagl obnoviti slov. politično in kulturno življenje, ki ga je faš. zatrl. G. je bil 1947 med ustanovitelji DFS in član izvršnega odbora. Zanimal se je zlasti za polit.-upravna vprašanja gor. občine ter okoliških slov. krajev. O tem tudi pisal v članku *O skupnih pogodbah kmetijskih zemljišč* (Soča 1947, 14. avg. 29. avg., 11. nov.).

Prim.: Soča 1947, 14. avg., 1; 1952, 22. nov., 3 s. sl.; PDK 1947, 12 avg., 1; 1952, 16. nov., 2; 18. nov., 2; dr. J. Kosovel, Ob slovesu dr. J. G., PDK 19. nov. 1952, 3 s. sl.; PDK, št. 271, 4 s. sl.

Češč.

GRUDEN Mirka por. Luznik, sokolska delavka, r. 4. maja 1903 v Nabrežini. Oče Franc, trgovec, mati Justina Košuta. Med prvo svet. vojno je prišla na Celjsko. Med članice Sokola se je vpisala 1921, 1925 že postala društvena načelnica in ker je to delo opravljala z velikim uspehom, je 1930 postala župna načelnica do 1935, načelnica v vaditeljskem zboru 1931/37-8, vodstvu telovadbe se je leta 1935 odpovedala, pač pa še naprej ostala članica prednjaškega zbora do leta 1940, ko se je po poroki z inž. Luznikom odselila v Srbijo. Bila je izredno komunikativna osebnost, ki je posvečala ves svoj prosti čas sokolski organizaciji in v njej dosegla lepe in vidne uspehe ženskih oddelkov v celjskem društvu in celjski župi. Pisala je tudi organizacijske članke (npr. *Sokolstvo in žena*, v: Vestnik Sokolske župe Celje 1939, str. 29).

Prim.: Slovo celjske župne načelnice, Vestnik Sokolske župe Celje 1940, 156-7 s. sl.; Janko Orožen, Zgodovina celjskega Sokola 1890-1940, Celje 1940, 134-5 s. sl.

Brj.

GRUDEN Stanko (Karel) - Strela, delavec, partizan, r. 5. maja 1926 v Trstu železničarju Antonu in Ivani (Johanci) Šušteršič, ki je bila prej vdova po Henriku Kerševanu iz Praprota, u. 10. jan. 1945 v Borštu pri Dolini v spopadu z esesovci. Družina je vedno živela v Sempolaju, kjer je Stanko opravil osn. š., nižjo sr. š. v Nabrežini. Leta 1940 je kot mehaniški vajenec delal v ladjedelnici (CRDA) v Trziču. V juliju 1943 odpeljan v »Battaglione speciale« v L'Aquila (Abruci). Sept. istega leta zbežal iz vojske in se pridružil partizanom Kosovelove brigade NOVJ, nato s partizanskim imenom Strela bil v tržaškem bataljonu varnostnikov. Poleti 1944 ga je SS-policija aretirala v Trstu, Gestapo ga je po zasliševanjih

in mučenjih odpeljala v Rižarno, odkoder je ob zavezniškem bombardiranju Trsta zbežal k partizanom. Po njem je dobila ime osn. š. v Sempolaju, kakor se je imenovala tudi takoj po osvoboditvi.

Prim.: Krstna knjiga župnije sv. Pelagija; Sempolaj 1979, slovesno poimenovanje šole; Stanko Gruden-Strela simbol kraškega odpora nacifašizmu, PDK 8. 5. 1979.

MJ

GRUDEN Živa por. Krizetič, kulturna delavka, r. 7. sept. 1948 na Opčinah. Oče Bogomir, mehanik pri tramvaju, mati Pavla Seražin iz Smarij pri Sežani. Osn. š. je dovršila na Opčinah, klasičnej Fr. Prešeren v Trstu (1969), filozofsko fak. (slov. in etnografija) na U v Lj. (1. dec. 1977). Nekaj časa je bila suplentka na sred. š. I. Cankar, potem pri PDK, od 1978 je pri SLORI v Trstu. Zanima se predvsem za Beneško Slovenijo in piše o njej članke v JKol, Dan, PDK, Novi Matajur, pripravlja folklorne in š. oddaje na RAITrsta. Večje razprave so: *Poglavje iz govorne jezika tržaških Slovencev: Govorni signali* (Trst-Lj. dec. 1975 cikl., nagrada Prešernovega sklada); *Šola in jezikovna kultura* (referat na posvetu o slov. šolstvu v It. - SLORI, objavljeno v Posvet o slovenskem šolstvu v Italiji, Trst 1976 in v Atti del convegno sulla scuola slovena in Italia, Trst 1978); *Prispevek k spoznavanju jezikovne situacije tržaških Slovencev v Italiji* referat na strokovnem zborovanju slavistov v Trstu 14. okt. 1976, objavljeno v JiS XXII, 1976/77, 72-79); *Informacija o jezikovnem položaju Slovencev v Italiji* (diskusijski prispevek na jsl. kongresu društva za uporabno lingvistiko v Bgdu dec. 1977); *La politica linguistica nella Slavia italiana* skupaj z Marto Ivašič (predavanje na 5. benečanskih kulturnih dnevih v Špetru).

Prim.: NSK, Ods. za zgod. in narodopisje; Vprašalna pola št. 420.

Jem.

GRUNTAR Ignacij, mecen in podpornik dijaštva, narodni delavec, rojen 17. dec. 1844 v Kobaridu, u. 25. marca 1922 v Lj. Oče Ignacij, posestnik in trgovec. Gimnazijo je obiskoval v Gor. (1858-66), pravo na Dunaju (1870-73). Kot notarski kandidat je deloval v Gorici in Tolminu (1874-75) ter postal samostojen notar v

Kobaridu, kjer je dosegel ustanovitev okrajnega sodišča. 1878 se je preselil v Logatec, 1893 v Ribnico, kjer je ostal do 1914, ko se je notariatu odpovedal in se preselil v Ljubljano. Na vseh službenih mestih je G. podpiral razvoj šolstva in posojilnic ter društveno delovanje. V Kobaridu sta skupaj s Simonom Gregorčičem (gl. čl.) na zimo ali spomladi 1871 ustanovila kobariško čitalnico. Kobarid je tudi okrog preloma stoletja bil tisti trg, ki je z G-jevo pomočjo ustanovil prvo javno ljudsko knjižnico »ter s tem prekosil celo napredno Ljubljano, ki take knjižnice še danes nima« (Soča 25. marca 1905). 1876 je bil sopodpisnik oglasa za ustanovitev društva Sloga, potem ko so se »stari« in »mladi« zedinili, da razpustijo društvu »Soča« in »Gorica«. V Logatcu je G. postavil novo šolsko poslopje, 1881 priredil Jurčičevo slavnost in z izkupičkom (ti-sočakom) položil temelj Jurčič-Tomšičevi ustanovi. V tej zvezi se je trudil, da bi izdal Jurčičev almanah, pa do tega ni prišlo, ker Stritar ni hotel prevzeti uredništva. V Logatcu je ustanovil tudi posojilnico (1888). Enako dejanje je storil v Ribnici, kjer je tudi ustanovil posojilnico. Posebnega pomena je G-jeva gmotna in duhovna pomoč ter mentorstvo nepraktičnemu Gregorčiču, s katerim ga je vezalo prijateljstvo vse življenje. G. je bil tisti, ki je založil (in razprodajal) I. zv. Poezij (1882), Obrambo (1882), pobudil je in založil tudi pisanje Bugarjevega življenjepisa »Simon Gregorčič« (Lj. 1907). Poleg tega sta S. Gregorčič in G. tesno sodelovala že v kobariški dobi, se prijateljsko srečevala tudi v Gregorčičevi rihemberški dobi, ko je bil G. v Gor. Prišlo je med njima tudi do nesoglasij, a vse se je poravnalo 1886, ko se je G. postavil v politiki na narodno stran in je pri državnozborskih volitvah delal zoper vladnega kandidata. V tej dobi je G. svetoval Gregorčiču, naj bi izdal Poezije II, za katere mu je posređoval posojilo in pridobil Bambergerjevo založništvo. Pristranske odnose z G-jem kažejo Gregorčičevi nagrobni napis za Gruntarjeve starše (1881), posebno pa Gregorčičeva pesem Slovo in naročilo. Bil je pa tudi G. tisti, ki je poleg Erjavca Gregorčiča spodbujal, »naj moško nastopa in naj skuša napraviti konec krivici in hinavstvu« in zvezi z napadom na Poezije I. 1913 je G. snujočemu se Muzejskemu društvu za Goriško obljubil Gregorčičeve rokopise in pisma, ki so bila kasneje objavljena v DS 1916 in so skupaj z G-jevimi zapiski o Gregorčiču sedaj v NUK (ms. 635). G-jeve meceneke pomoči

je bil deležen tudi skladatelj Jos. Kocijančič, kateremu je založil Čute v napevih (1881) in jih je skladatelj G-ju tudi posvetil. Za delovanje v korist narodu je 1912 Sokol v Kobaridu imenoval G-ja za častnega člana in pripravljaj, da zgradi njemu na čast »Gruntarjev Sokolski dom«, ki bi bil zgrajen največ z njegovo pomočjo.

Prim.: S. Gregorčič, Poezije I, 89; Soča 1893, 44; NA XII, 18; DS 1916; SN 1922, 71; S 1922, 71; Gabršček I, 191, 197, 226, 242, 373, A. Bugar, Simon Gregorčič, 1907 (pass.); Gregorčič, ZbD III, IV; Koblar, Gregorčič, pass. (sl. str. 115). Brj.

GRUNTAR Josip, tigrovec, r. 20. jan. 1901 v Kobaridu. Oče Josip, mati Marija Strgar, obrtnika. G. je napravil osn. š., 1 leto pripravnice, 4 razr. realke in privatno Mahrovo sred. trg. š. v Lj., komercialist. Živel v Lj. 1912-18 in 1922-26, nato kot jsl. državlján doma v Kobaridu, do aretacije jul. 1940, zaprt 2 mes. v Gor. in izgnan v Jsló. Narodno zelo zavedni G. je med bivanjem v Kobaridu bil stalno v stiku s tajn. ZSPDGor Z. Jelinčičem in A. Rejcem v Gor., kateremu je izročal poročila za E. Razdeljeval od njiju prejeta literaturo, po njunem naročilu obveščal osebe, določene za aretacijo ali polic. preiskave, širil ilegalni tigr. tisk, ki ga je prejemal od tigrovcev v Kobaridu, iz Volč. Gor. od Dorčeta Sardocha (po 1931) deloval na tajnih sestankih pod vodstvom Z. Jelinčiča v Kobaridu, na propag. izletih s tigroveci ob Soči, v Zahrastju itd. Po prisilni izselitvi je bil zaposlen pri les. podj. v Gorskem Kotoru (Bosljiva Loka), kjer je doživel razpad Jslé. Pribežal je v Lj., se skrival in spet bežal pred it. faš. policijo v Gorski Kotor, kjer je sodeloval v NOB. Aretiran, je bil zaprt v Čabru, nato na Reki kot »znani slov. terorist«. Tu so ga hudo pretepali in mučili. Internirali so ga v Abruce, Isernio. Po kapitulaciji It. zaposlen na jsl. ladjah na Malti, ki so jih sept. 1945 pripeljali v Šibenik. Tu demobiliziran kot jsl. mornar.

Rut.

GRZINA Anton, posestnik, sadjar in zadrúžnik, r. 30. maja 1892 v Ilirski Bistrici, u. 25. jan. 1965 v bolnišnici Valldoltra (Ankaran), pokopan v Ilirski Bistrici. Oče Jakob, gostilničar, mati Jožefa Penko. Družina je bila številna - 15 otrok. Po osn. š. je obiskoval dveletno kmetijsko š. na Grmu in jo z odliko končal (1910). Zelo zgodaj se je vključil v zadrúžno gibanje; bil je med vodilnimi člani upravnih odborov Kmetijske za druge, Mlekarske zadruge in od 1928 preds. Po-

krajinske zveze kmetijskih zadrug. V letih 1934-35 se je prizadeval za združitev zadrug v Ilirski Bistrici, Trnovem in Hrušici z Mlekarsko zadrugo, po zadnji vojni pa je postal njen preds. ter preds. krajevnega in okrajnega odbora za sadjarstvo v Postojni in Kopru ter zelo ugleden član republiškega sadjarskega odbora. Že 1913 je sodeloval pri organizaciji velike sadne razstave v Ilirski Bistrici, med obema vojnama pa pri številnih sadnih ogledih v Bistrici, na Premu in po manjših krajih. Po zadnji vojni je skupaj z inšpektorjem Franjom Kafolom organiziral sadjarsko razstavo 1955. Njegovo zanimanje je veljalo novim sadnim sortam in modernizaciji sadjarstva v Brkinih, posebej pa še plantažnemu sadovnjaku na Komenščini pri Harijah. Bil je prav tako dober in napreden živinorejec, saj je dosegel zavidljive uspehe in javna priznanja.

Prim.: Dopis žpk urada Sv. Jurija v Ilirski Bistrici 6. jul. 1978; Dr. France Adamič, Zaslužni in znameniti slovenski sadjarji in vrtnarji (21), Moj mali svet III/1971, 2, 91.

Spac.

GUJON Anton, duhovnik, r. 7. jan. 1849 v Marzinu, u. 7. nov. 1917 v Čedadu. Oče Peter, kmet, mati Marjana Cucuvaz. G. je bil najprej za kpl. v Štoblanku približno 10 let, do 1893, ko je postal žpk v Špetru Slovenov. Dve leti je bil že nastavljen kot žpk v Špetru, preden je dobil »placet« od oblasti in to verjetno zaradi slovenstva. Ko je bil žpk v Špetru, je napisal in objavil članek *Gli sloveni del Friuli* v reviji *Pagine Friulane*, VI, št. 8, str. 133, kjer komentira napise, ki se še danes lahko berejo v c. v Briščah in v Landarju (Landarska jama) ter na steni c. sv. Kvirina v Špetru. G. dokazuje, da so bile med furlanskimi in »ilirskimi« Slovinci že od nekdaj tesne medsebojne vezi. Ta razlaga ni bila po godu nekemu nacionalistu, ki je G.-a napadel v časopisu *Il Corriere di Gorizia* in se podpisal »il pretore«, češ da so G.-ove trditve izmišljene in nezgodovinske. G. je napad zavrnil v *Pagine Friulane*, VI, št. 9-10. G. je bil menda školov svetovalec in užival velik ugled ne samo v Beneški Sloveniji, ampak v vsej videmski škofiji. Ko je Avstrija v prvi svetovni vojni po zmagoviti ofenzivi 1917 prodrla do Piave, je bil G. obtožen filoitalijanstva in celo pretepen. Po vojni so njegove posmrtno ostanke prenesli iz Čedadu na špetrsko pokopališče ob izredno veliki udeležbi (1919).

Prim.: *Il Corriere di Gorizia*, 10. okt. 1893, podatki msgr. V. Birtiga, žpk v Dreki.

B. Z.

GUJON Ivan, duhovnik, r. v Bijačah 11. jul. 1877, u. v Ovčji vasi (Kanalska dolina) 18. marca 1966. Oče Jože, mati Marija Melissa. Posvečen 28. jul. 1901, tje imel novo mašo v Landarju 4. avg. 1901. Ob tej priložnosti mu je sovaščan E. Blanchini posvetil tretjo izdajo svoje brošure »La Slavina«. Kaplanoval je v Reziji (1901-04), v Štoblanku (1904-19), v Ažli (1919-35), v San Lorenzo di Solechiano (1935-36), nato žpk v Ovčji vasi do smrti. Pobral je prvega padlega it. vojaka v prvi svet. vojni (Riccardo Di Giusto). Učil v osn. š. v Štoblanku, kjer se je izkazal kot odličen učitelj; 1913 je njegova š. odnesla prvo nagrado (zlati medaljo) na natečaju za najboljšo š. v vsem čedajskem okrožju in to v času, ko je večina beneških duhovnikov vodila tkz. »večerne š.« za odrasle, kjer so učili osnovne predmete (branje, pisanje, računstvo) v it. Deloval je tudi na socialnem in kult. področju: v Ažli je sodeloval pri ustanovitvi »Cooperativa di consumo«, ustanovil »Circolo giovanile«, ki je bil povezan s Sturzo-vim »Partito Popolare«, otroški vrtec, amatersko gledališko skupino, godbo na pihala. Bil je tudi član »Consorzio bozzoli« iz Čedadu, občinski tajnik v Tarčetu. G. je zapustil zelo zanimiv dnevnik, ki ga je pisal v it. redno od 1898 do smrti. Obsega kakih 15 do 20 zvezkov ter prinaša pomembno gradivo za dobo, ki jo opisuje. Dnevnik hrani njegov nečak Paskval Gujon (gl. čl.).

Prim.: Cerkevne matice; A. Cracina, *Il Giubileo Sacerdotale di don Pietro Qualizza*, Gorica 1964.

B. Z.

GUJON Paskval, duhovnik in kulturni delavec, r. 1. apr. 1909 v Bijačah, občina Podbonesec. Oče Jožef, kmet, mati Marija Struchil. Osn. š. obiskoval v Tarčetu, Štoblanku in Ažli, gimn., licej in bogoslovje v Vidmu. Posvečen 12. jul. 1933, je imel novo mašo 25. jul. istega leta v Ažli; pri njej mu je pridigal Anton Banchig SJ, ki je imel tega dne tako zadnjo uradno slov. pridigo v Benečiji po znani faš. uradni prepovedi. Kaplanoval je v Mažerolah (1933-37), od okt. 1937 je žpk v Matajurju. 1974 je dobil od ANPI garibaldinsko kolajno za zasluge v odporiškem gibanju, ker je med vojno pomagal slov. in it. partizanom ter jim posredoval informacije, katere je slišal po radiu. Med vojno je tudi nekaj časa upravljal župnijo Livek. Po znanem spopadu med partizani in Nemci na Matajurju, v katerem je padlo 31 partizanov, je pobral padle ter jim oskrbel dostojen pokop, obenem je zbral tudi podatke o padlih tako podrobno, da so jih svojci lahko

prepoznali in jih po vojni prenesli v domače kraje. Po vojni je sodeloval z ANPI pri postavitvi spomenika padlim partizanom na matajurškem pokopališču (1974). Pozidal je 1964 s pomočjo CAI iz Čedadada novo kapelo Kristusu Odršeniku na vrhu Matajurja, potem ko je bila prejšnja porušena v prvi svet. vojni. Pridigal je v cerkvi in učil verouk po slov. skozi vse obdobje fašizma, ter vodil dva cerkvena zbora (v Matajurju in Mašerah), ki sta pela pretežno slov. nabožne pesmi. V Matajurju je skušal organizirati vočerno š. za odrasle, a oblasti mu tega niso dovolile, ker so se bale njegovega vpliva in njegovih pedagoških metod (1939). V prvih letnikih TKol je objavil vrsto pravljič, ki so mu jih pripovedovali domačini. 1974 je v it. izdal knjigo *La gente delle valli del Natisone*, katere slov. prevod je prinašal PDK 1975 (prevedel Miroslav Košuta). G. se ukvarja predvsem z zgodovino Beneške Slovenije in dokazuje, da so beneški Slov. bili svobodno ljudstvo in da so se avtonomno upravljali skozi 1000 let. S tem hoče G. odpraviti kompleks manjvrednosti, ki je tu in tam značilen za Beneške Slov. 1975 je imel na Kamenici lep govor o avtonomiji Beneške Slov. ob odkritju kamna-spomenika, ki opozarja na naše »sosednje« in »banke«. Polemiziral je s časnikom Friuli Sera in pisal o naših problemih tudi v *La Vita Cattolica*.

Prim.: Novi Matajur 1974, št. 22 (ocena knjige); Zalič št. 56-57, 309; Friuli sera 27. febr. 1975; Il giubileo sacerdotale d'oro del M.R. Don Pietro Cernoja, 18-19; PDK dec. 1974 (o knjigi); KolGMD 1976, 188, 146 s sl.

B. Z.

GULIC Tone, tigrovec, r. 20. jan. 1906 v Kobdilju (Stanjel), u. v tržaški bolnišnici 31. marca 1977, pokopan v Kobdilju. Oče Anton, mati Ana Grbec, kmeta. Kot zaveden Slovenec, aktiven v kulturno-prosvetnem delu, je G. od 1927 prizadevno sodeloval v TIGR na področju Dornberka, Komna, Tomaja, Dobravelj (na Krasu). Sodeloval je z bazoviškimi junaki, se udeleževal sestankov na gmajnah, v Tomaju, na Kuelju, na domu Fr. Marušiča, Fr. Boleta in V. Sonca. Bil je vodja ilegalne celice v Kobdilju, vneto širil antifašistični tisk, tajno delil Prve korake in slov. knjige v sodelovanju z Radom Bednarikom (PSBL 2, 53-4) po vaseh tja do Manč, kar je predstavljalo v Italiji državni zločin. Podpiral je beg antifašistov čez it.-jsl. mejo. Po procesu 1930 dobival protifašistično literaturo na sestankih v Raši in pri Komnu od oboroženih trojk, ki so jo — skupaj z orožjem — prinašale skrivaj iz Sje. G. je imel

pogostne hišne preiskave in bil večkrat zaprt. Zaradi izobešene slov. zastave 6. sept. 1930 v Koprivi v počastitev bazoviških žrtev, so ga aretirali in zaprli v Gor. Obsojen je bil na 2-letni hišni zapor. Ponovno zaprt v Gor. od 27. 3. do 28. maja 1941. Z OF sodeloval od 1941, na svojem domu ustanovil prvi OOF odbor dec. 1942. Aretirali so ga z več domačini 23. febr. 1943 in ga poslali v posebni bataljon v Cuneo, kjer je med slov. vojaki organiziral OF. V Kobdilj se je vrnil 17. sept. 1943. Gestapo ga je aretiral 27. sept. 1943 in interniral v Stabelak (Vzh. Prusija), nato je bil premeščen v Obersalzbergen pri Salzburgu. Od tu je pobegnil in se marca 1944 vrnil v Kobdilj ter se pridružil NOV. Bil je načelnik Narodne zaščite na območju Stanjel-Dobravlje (na Krasu), nato na Opčinah med jsl. zasedbo Trsta. Po 1947 vodil lastno trgovino v Trstu v ulici Zanetti.

Prim.: Tlone! Rlutar!, Zapis o T. G. - tigrovcu iz Kobdilja, PDK 1978, 157 (5. avg.) 4. Rut.

GULIN (GULINI, GULLINI, GULLIN, GULLINO, GULINUS, CULINUS, COLIN) Vid, duhovnik, r. v Gor. 4. marca 1612, u. v Gradcu 7. febr. 1687 (tam tudi pokopan v ž. c. Sv. Krvi); oče Lavrencij, mati Lucija. Poleg Vida izpričana v matičnih knjigar gor. stolnice tudi sestra Ana r. 11. avg. 1596. Ni znano, kdaj se je G. odselil iz Gor. V mašnika posvečen 17. maja 1636 v zasebni kapeli škofa iz Seckaua v Gradcu. Kmalu zatem nameščen kot prefekt škofijske pisarne. Že 1638 prejel naslov apostolskega protonotarija in bil magister teologije. V naslednjih letih so mu bili podeljeni razni beneficiji (ne da bi bil on tam kdaj prisoten): Wurmberg 1642, Vasoldsberg 1647 in, zdi se, tudi drugi. 11. nov. 1663 mu je škof iz Seckaua podelil že tedaj bogato laro Hengsberg (in ne Hensperg kot ponavljajo gor. zgodovinarji) in ga istočasno imenoval za arhidiakona južnega dela svoje škofije. 8. febr. 1685 se je G. odpovedal župniji Hengsberg in arhidiakonatu. G. je pomembna osebnost v zgod. gor. nadškofije. V svoji oporoki 29. okt. 1686 je zapustil skoraj vse svoje imetje za ustanovitev školije v Gor. »sub titulo S. Viti«; če pa bi se za ustanovitev školije pojavile nepremostljive težave, naj se zapuščina spremeni v cerkveni beneficij (»si autem in erigendo episcopatum tales insurgent difficultates, quo minus erigi possit ex nunc pro tunc volo et ordino ut ex praefatis Viti sub perpetuo iure patronatus Gulliniana omnibus mei bonis mobilibus, stabilibus unum

beneficium ecclesiasticum pariter sub titulo S. familiae institutum). Misel na škofijo je tlela že več desetletij, a njeno ustanovitev so onemogočala nasprotstva med avstrijskim cesarstvom, oglejskim patriarhatom in beneško republiko. Zato je G-ova sestra Doroteja s sinom Vidom Vincencijem (njej in njenemu možu Jakobu Spiera je G. zapustil v dosmrtni užitek dva vinograda s hišo v Šempasu in še nekaj njiv, moža pa postavil za upravitelja svoje zapuščine) 1693 zahtevala, naj se izpolni G-ova volja in naj se ustanovi cerkveni beneficij pod pogojem, da se ta ukine in da dobrine spet preidejo v korist škofije, če bi se kdaj ustanovila. Kardinal in apostolski nuncij na Dunaju Sebastijan Anton Tanara je z dekretom 22. okt. 1695 ta beneficij ustanovil (za ž. c. sv. Hilarija in Tacijana). Po apostolskem dekretu dat. 30. julij 1757 je gor. nadškof Karel Mihael Attems 22. avg. 1757 odredil, naj se G-ova zapuščina proda na dražbi.

Prim.: LibBapt. a die 5ta 9bris 1611 usque ad diem 12ma 9bris 1620 v gor. stolnici; Kapiteljski arhiv, Gorica; Škofijski arhiv, Graz-Seckau, F Blažič, Kratka povestnica goriške nadškofije, Celovec 1853, 49; Morelli II, 293, 295, 111, 237, 241; Kociančič, Hist. Archid., 25; L. de Pavissich, Messa d'oro. Il giubileo sacerdotale di don Francesco Zoratti, Gor. 1898, 17; R. Klinec, Zgodovina gor. nadškofije, Gor. 1951, 33; Cossar, Storia, 131, 133, 184, 221; Czoernig 1969, 760.

Vč

GUSTINČIČ Dragotin, publicist in politik, inženir, rojen 5. nov. 1882 v Gornji Košani pri Šempetru na Krasu (Pivki), umrl 2. avgusta 1974 v Lj., pokopan v Dolnji Košani. Oče kmet in kasneje pristaniški delavec. Družina je bila revna. Realno je študiral v Ljubljani in Gorici (1896 do 1903), tehniko na Dunaju (1903-06), kjer je opravil izpit za geometra, nato je študij nadaljeval na dunajski visoki zemljedelski šoli Bodenkultur (1908-09), tehniko na ETH v Zürichu (1916-1917) in naravoslovje v Ženevi (1917-1918). Vmes pa je že služboval kot geometrski asistent pri deželnih agrarnih operacijah v Lj. (1903 do 1908). Kot inženir pri deželnem odboru v Lj. (1910-1913) je sodeloval pri osuševalnih delih na Ljubljanskem barju. Po opravljenem izpitu za pooblaščenega inženirja, je odprl v Trstu tehnično pisarno (1913-15). Pred vstopu

pom Italije v vojno (1915) je emigriral prek Rima v Srbijo ter se v Nišu udeležil več sej Jugoslovanskega odbora. Pozimi 1915-16 se je s srbsko vlado umikal prek Črne gore in Albanije; bil v Rimu in na Sardiniji in nazadnje v Ženevi. Nekaj časa je delal v vladnem (srbskem) uradu za informacije, toda zaradi velesrbskih tendenc je iz tega kroga izstopil ter nadaljeval študije. Poldrugo leto je delal v laboratoriju ETH pri prof. Georgeju Wiegnerju v Zürichu. Februarja 1919 se je vrnil v Lj. in tu odprl samostojno tehnično pisarno (1919-20). Kasneje je prešel v Trst in delal tu pri agrarni sekciji delavskih zadrug (1920-21), nato je postal ravnatelj Splošnega konzumnega društva v Idriji (1922-23). Zaradi fašističnega preganjanja je bil prisiljen emigrirati na Dunaj (1923-24), na Primorsko se ni vrnil, bil v Lj. izvoljen v občinski svet (1928) in tu imel spet biro za gradnje do leta 1929, ko so ga v času šestojanuarske diktature ponovno, že tretjič, zaprli. Bil je poldrugo leto (1929-31) v preiskovalnem zaporu, potem je bil od sodišča za zaščito države oproščen (1931). Tega leta je emigriral v Moskvo, kjer je ostal vse do začetka 1945. Od okt. 1936 do febr. 1939 se je v Albacete kot zastopnik internacionalnih brigad udeležil bojev v Španiji in bil tudi namestnik zastopnika CK KPJ ter vodil cenzurni urad. V ruskih letih je najdlje delal v mednarodnem agrarnem inštitutu ter v zgodovinskem inštitutu Akademije znanosti ZSSR. Tu je leta 1943 branil disertacijo *K istorii nacionalnogo vosprosa na Balkanah*. Februarja leta 1945 je z Ivanom Regentom prišel s tankovsko brigado čez Romunijo in Bolgarijo v Jsl. iz Bgd. z letalom na osvobojeno ozemlje v Črnomelj, nato še pred koncem vojne na Primorsko in v Trst. Po vojni je bil v Lj. prvi dekan ekonomske fakultete in njen profesor (1946-48). 1951 bil upokojen. 1948 se je odločil za Informburo in bil izključen iz KPJ »ker je nasprotoval jsl. povojnemu družbenemu razvoju, zato je potem nosil vse posledice takega delovanja« (Lev Modic). Do marca 1951 bil na Golem otoku, kasneje živel precej odmaknjeno in le od daleč spremljal politični razvoj v Jsl. Šele pol leta pred smrtjo je bil na lastno željo ponovno sprejet v ZKJ. - Publicistična dejavnost G-a je tesno povezana z njegovimi političnimi odločitvami. Te segajo že v samo srednjo š. Že 1901 je moral pustiti Lj. realko, ker se je potegoval za združitev jsl. narodov. Kot študent na Dunaju že nastopa s socialističnimi ide-

jami, 1910 postane član Jugoslovanske socialdemokratske stranke. Z Nikolom Smodlako izdaja v Zürichu list *Yougoslavie*, v katerem se poteguje za federativno ureditev bodoče države. To ga privede v spopad z velesrbskimi tendencami. Ko pride maja 1919 ponovno v Lj., postane eden glavnih nosilcev idej Lenina in oktobrske revolucije. Tega leta je bil zaradi kršitve strankine discipline izključen iz JSDS. 11. apr. 1920 je med ustanovitelji kom. stranke v Sji, še isto poletje se udeleži Vukovarskega kongresa, ko se —proti tkim, centrumašem — zavzema za revolucionarni program partije. V času svoje emigracije na Dunaju je nekaj časa predstavnik jsl. partije; udeleži se II. in III. konference KPJ (1923-24), 1926 je delegat na III. kongresu KPJ. Več let je bil član politbiroja. 1928 in 1929 je dvakrat zaprt, tretjič aretiran 18. okt. 1929 in zaprt do 26. marca 1931. - G. je kot publicist začel objavljati članke agrarno tehnične vsebine; tako je pisal v glasilo Kranjske kmetijske družbe *Kmetovalec* (1905-08), v *NZ* (1911), izdal je brošuro *Agrarne operacije v Avstriji, s posebnim ozirom na Kranjsko* (Zgb 1912), bil je sourednik *Vijesti društva inženjera i arhitekata* (1911-12), prav tako revije *Inženjer* (1914). K problemu Trsta se je dvakrat vračal: *Trst i ostali italijanski zahtevi na našem krajnjem zapadu* (Niš 1915) ter *Trst in problem razmejite med Jugoslavijo in Italijo* (Lj. 1945); tudi it. prevod *Trieste e il problema della delimitazione dei confini fra la Jugoslavia e l'Italia* (Lj. 1946). Na Dunaju je nastala *Enotna fronta proletariata v Sji* (1923; psevd. D. Anin), medtem ko je med bivanjem v Trstu uredil *Komunistični koledar za navadno leto 1922* v okviru Socialne matice Ljudskega odra. Koledar je skoraj v celoti tudi sam napisal; in sicer prispevke: *Pogovor pod lipo* (podpis: G), *Proletarske internacionale* (psevdonim: Anin), poglavje *O zadružništvu in Umetna grojila*. Po vsaj verjetnosti je za isto založbo pripravljala tudi *Zbirko Leninovih govorov* (prim. 4. str. ovitka zgoraj omenjenega koledarja). 1941, po napadu sil Osi na Jslo, je napisal brošuro *Slovenija pod peto Hitlerja in Mussolinija*. Bil je tudi zadnji urednik partijskega glasila *Enotnost*. Več znanstvenih del iz zgodovine delavskega gibanja ter iz svoje stroke je napisal v Rusiji, kjer je dosegel stopnjo docenta (po sovjetskih merilih prvo stopnjo doktorata). Leta 1917 je izdal v Zenevi brošuro *Vivos voco*. Pisal je še v *Rdeči prapor*, *Demokracijo*, v komunistično Delo, Zapiske Delavsko-kmečke Matice

(*Posestne razmere v Sloveniji*; 1925), pa v veliko srbskih, nemških, francoskih, italijanskih in ruskih socialističnih listov, kjer se, razen pod že omenjenimi, skriva še pod psevdonimi Ignotus, Linko Vremškogorski. V rkp pa so ostala dela: *Kritične misli o Ivanu Cankarju in njegovem delu* (2 dela), *Pod tujo zastavo* (1970), *Ilirizem in revolucija 1848*, *Narodno in kmečko gibanje Južnih Slovanov v Avstro-Ogrski*, *O anarhizmu in anarhosindikalizmu* (1971). Dalje je napisal za Kominternu *Nationale Probleme der Slowenen* (1932) in *Agrarno vprašanje v Jugoslaviji po pokrajinah* (239 str.). Med 1953 in 1970 je v ameriški Prosveti objavil vrsto literarnih prispevkov, tako: *Franckine svobode*, *Zavrtnikov sv. večer*, *Dve prijateljici*, *Filozof Luka*, *Čednikov Miha*, *Trije neodpušljivi grehi Jožeta Cestarja*, idr.

Prim.: SBL I, 277-8; EJ 3, 643; MSE I, 601; Seznam predavanj na univerzi v Lj. za zimski semester 1946/47...; isto, za poletni semester 1947; isto za 1947/48; Bili smo v Spaniji, Lj. 1958, 435; Zbornik fotografij iz delavskega gibanja in dejavnost Komunistične partije na Slovenskem 1867-1941, Lj. 1965, 267; F. Filipič, Ing. D. G. - 90-letnik, Delo 5. 11. 1972, str. 7; M. Pavlin, Devetdesetletnik, TV-15, 16. 11. 1972 št. 47, str. 14 s sl.; Ing. D. G. 90-letnik, PDK 10. 11. 1972; S. Renko, V Ljubljani je umrl ing. D. G., PDK 10. 8. 1974; L. Modic, Zapiske o življenju ing. D-a G-a, Delo 17. 8. 1974, str. 20 s sl.; Ploddel Virbovšek, V spomin ing. D-u G-u, TV-15 22. 8. 1974 št. 33 str. 11 s sl.; F. Klopčič, D. G., NRazgl 13. 9. 1974 str. 441; F. Adamič, Umrl je nestor slovenskih inženirjev, NP 1974 št. 4, str. 142; Zgodovinski arhiv KPJ, t. 5, Bgd 1951, 392, EJ 3, 643; MSE I, 601; Golouh, Pol stoletja spominov, Lj. 1966, pass.; A. Vovko, PZDG 1973.

Brj.

GUSTINČIČ France, čebelarški strokovnjak, r. 1908 v Skočjanu pri Divači. Družina je bila siromašna. Leta 1927 je namesto bolnega brata, ki je dobil potni list za izselitev v Argentino, se sam poslužil tega dokumenta in odšel v to državo, kjer je spočetka opravljal vrsto priložnostnih del; bil je najprej v skladišču vina, potem več let v mehanični delavnici. Ker se je že v mladosti posvečal čebelareji in čebelarjenju (prve čebele je dobil od domačega župnika, med pa je prodajal v Ilirsko Bistrico), je v Argentini začel z intenzivnim čebelarjenjem in se povzpел na zavidljivo mesto med čebelarji Argentine in tudi v svetovnem merilu. Njegovo posestvo meri 119 hektarjev. Na njem ima 200 glav živine, nad 50 ovac in 1200 panjev čebel. G. je pravi mojster za pridobivanje matičnega mlečka. To posestvo med Buenos Airesom in La Plato so 1973 obi-

skali zastopniki tridesetih držav sveta, ki so se udeležili XXIV. mednarodnega kongresa čebelarjev v Buenos Airesu. G. se posveča tudi delu v čebelarški organizaciji v Argentini; 1973 je bil predsednik čebelarске zveze širšega področja Argentine-Castelli.

Prim.: Krstne knjige, Skočjan; Anton Kocjan, F. G. iz Skočjana znamenit čebelar v Argentini, PDK 14.-15. 2. 1974 št. 38 in 39 str. 4 s sl. Brj.

GUSTINČIČ Pavel, slikar, r. 28. junija 1891 v Podgradu. Študiral na nižji realki v Gor (1901-1905), nato dve leti na Jakopičevi slik. š. v Lj. 1909 pa je bil v Münchnu na Ažbetovi š., nato na mednarodni akad. v Florenci (prof. Giacometti, 1910-1911) in 1912 na akad. Julien v Parizu. 1922 se je preselil v Bugojno (Bosna). Ostal je zvest impresionizmu in svojemu prvemu učitelju Jakopiču. Posvečal se je predvsem krajini Krasi in Kranjske (olja in akvareli). Razstavljal je z uspehom v Lj. (1910), v Gor. (1911), v Bgdu (1911), na Bledu (1912), v Opatiji (1924).

Prim.: SN 1923, št. 188; SBL II, 1926, 278 (Mes-senel); ELU 2, 387. S. P.

GUSTIN Franc, duhovnik, r. 9. okt. 1869 v Rojanu v Trstu, u. 1. aprila 1937 v Trstu. Oče Anton, čev-ljar, mati Antonija Jelen. Osn. š. in nemško gimn. je dovršil v Trstu, bogoslovje v Gor. Mašniško posvečenje je prejel v Trstu 15. jul. 1894. Služboval je v Rojanu (1894-

1900) najprej kot kpl., nato štiri leta kot žpk upravitelj; nekaj mesecev je oskrboval tudi Bar-kovlje. V jul. 1900 je postal kpl. pri Novem sv. Antonu v Trstu; tam je ostal do smrti. 12. jul 1906 je bil imenovan za voditelja Marijine družbe »Marije Milostljive« v Trstu, kateri je zgradil lasten dom v ul. Risorta; tam ima Marijina družba sevoj sedež še danes. Marijino družbo je vodil do svoje smrti. 1924 je imel krščanski nauk v cerkvi Starega sv. Antona. Bil je cenjen ozna-njevalec božje besede in neutrudljiv ter iskan spovednik. Za svoje zasluge je bil 1919 imenovan za častnega škotljskega svetnika in v aprilu 1932 za častnega kanonika trž. stolnega kapitlja. V času fašizma je kljub pritiskom in težavam neu-trudno delal za božjo čast in za blagor slov-vernikov v osrednji tržaški cerkvi. V tej dobi je veliko trpel, bil nadzorovan in preganjan. V ne-deljo 20. sept. 1920 so med njegovo popoldansko

pridigo fašisti vdrli v cerkev Novega sv. Antona, začeli kričati in slednjič v cerkvi proti njemu na prižnici nekajkrat ustrelili. G. se je sicer umaknil. Vsa zadeva pa se je končala tako, da so njega in njegovega strežnika dijaka Leopolda Miklavčiča (sedaj že pok. duhovnika) peljali na policijo. Na posredovanje predstojnikov so ju izpustili, a za slov. pridige je to imelo slabe po-sledice. Zgodovina Marijine družbe Marije milost-ljive prča, kaj je G. v 30 letih napravil za druž-bo in za družbenice, ki so prav v družbi in pri njem iskale pomoči, znanja in razvedrila. V času, ko je bil on voditelj, je bilo v družbo sprejetih 760 deklet in žena. Marsikatera mati in dekle se mora njemu zahvaliti za zdravo krščansko in narodno mišljenje ter zavednost. V teh hudih časih se je hodil posvetovat k Ivanu Trinku v Videm, kako naj vodi Marijin dom in Marijino družbo, da bi ta slov. barčica v Trstu ne uto-nila. Posrečilo se mu je, da je oboje ohranil pri življenju. V začetku 1937 je dosegel, da so prišle v Marijin dom slov. šolske sestre in prevzele vodstvo zavoda sv. Marte, ki ga danes ni več. G. ie deloval v težkih razmerah; umrl je kot za-slужen mož. V uradnem škofijskem listu se ga je v latinskem jeziku spomnil prijatelj dr. Jakob Ukmar.

Prim.: ŠkATršt arhivalije; FoliumTerg 1937, 84; Soklč, Istra 19; Sedemdeset let družbe Marije milostljive v Trstu, KolMD Celje 1970; Jože Preše-ren, Marijina družba »Marije milostljive« v Trstu, Trst 1975.

Škerl

GUSTIN Julij, igralec, r. 28. jan. 1930 v Trstu; oče Vladimir, delavec; mati Roza Kobol. Osn. š. je dovršil v Trstu (ul. Scuole Nuove), nižjo ind. strokovno š. na Katinari. Najprej je bil trgovski vajenec; 1948 je prišel k tržaškemu SNG, kjer je študiral dramatik in začel nastopati v epizod-nih vlogah. V Trstu je ostal do jeseni 1962, ko je pristopil k Mestn. gled. v Lj. Igral je med dru-gimi naslednje vloge: Tine (Goldoni, Primorske zdrahe), Serajnikov Mirko (Sket, Miklova Zala), Popotnik (Ivan Cankar, Pohujšanje), Van Daan (Dnevnik Ane Frank), Martin (Javoršek, Manevri), Mario (Lukeš, Prgišče zemlje), Fortinbras (Sha-kespeare, Hamlet), Boris (Tavčar, Zeh pred smr-tjo), Lipatin (Camus, Obsedenci), Mrgud (Djukič, Bog je umrl zaman), Garrison (Kipphardt, V za-devi J. R. Oppenheimerja), Pater Diego (Frisch, Don Juan), Japelj (B. Kreft, Kranjski komedi-janti), Schaffroth (Durrenmatt, Meteor) in dr.

Prim.: SDL I, 117; SGL I, 204; podatki matere Roze Kobol. Har.

GUŠTIN Rudolf, gostilničar in javni delavec, r. 20. sept. 1919 v Velikem Repnu, u. 15. jan. 1979 v bolnišnici v Trstu. Oče Anton je bil kamnosek v družinskem kamnolomu, ki leži ob cesti Veliki Repen-Opčine, mati Marija Guštin, gospodinja in mlekarica. Osem razr. osn. š. je dovršil na Repentabru. 1939 so ga poklicali k vojakom, kjer je ostal do sept. 1943. Ko so južno It. osvobodili zavezniki in so Jugoslovani začeli tam organizirati NOV, se je G. pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju in stopil v 1. bataljon 3. prekomorske brigade. Po treh mesecih je postal komandir 2. čete 4. bataljona in odšel na otok Vis. Tu je dovršil oficirsko š. in postal poročnik. Udeležil se je bojev za otok Korčulo in polotok Pelješac, od okt. 1944 za dalmatinska mesta. Zaradi hrabrosti v borbah za Knin je bil odlikovan z Redom za hrabrost. Ob preureditvi enot JA je bil vključen v novo ustanovljeno 4. armado in z njo se je udeleževal bojev do konca. Konec vojne je doživel v Tržiču (Monfalcone). Po vojni je bil v sklopu 3. prekomorske udarne brigade v Tržiču, nato v Bujah, Vižinadi in Piranu, kjer so ga demobilizirali. Domov se je vrnil aprila 1946 in se julija istega leta poročil z Olgo Križman iz Velikega Repna, ki mu je prinesla za doto trgovino in znano gostilno »Pri Križmanu«. Hitro se je vživel v nove razmere in začel gostilno prezdavati in večati. 1957 je zgradil veliko dvorano, ki je postala središče družbenih in kulturnih prireditev v vasi; več let je v njej zastoj pripravljaval kosilo za »Kraško ohceto«. 1968 je dozidal hotel z 19 sobami. Vključil se je v javno življenje in bil v Zvezi borcev-ANPI preds. sekcije, član zadruga Naš Kras, član Društva slov. lovcev v Doberdobi, podpiral je PD Kraški dom na Repentabru in športno delovanje

Prim.: Podatki vdove Olge; Alb. Klun, Rudolfa Guština ni več, PDK 21. 1. 1979, 7 s. sl.; B. Butorović, 3. prekomorska brigada. N. Gor 1967, 372-3. Jem.

GUYON Bruno (na obč. v Špetru Slovenov je vpisan kot Gujon, a je "j" prečrtan in nadomeščen z "v", mrliški list iz Neaplja piše Guion, sam se je podpisoval Guyon), jezikoslovec, r. 14. avgusta 1868 v Brnasu (Vernasso) pri Špetru Slovenov v Beneški Sloveniji, umrl 31. oktobra 1943 v Neaplju. Oče

Alojzij je bil kmet, mati Virginija Podrecca. Osnovno šolo je dovršil v Čedadu, gimnazijo v Vidmu, U (lettere) v Bologni (1894). Znamo jezikoslovec Graziadio Isaia Ascoli (PSBL I, 20) ga je že tedaj navdušil za jezikoslovje, predvsem za toponomastiko. Poučeval je na gimn. in licejih: Parini v Milanu (1895-1906), kjer je po natečaju dobil stalnost na višjih gimn. (1907) ter bil leto dni pov. ravn. (1906-07), v Castrovillari (1907-09), v Cosenzi (1909-13), v Maddaloni (1913-29); vmes je bil dodeljen licejema v Neaplju: Genovesi (1915-21) in Umberto (1921-23), v Arpino (1929-35), ko je stopil v pokoj. V resnici je bil že od 1915 na razpolago (comandato) neapeljskega Istituto Orientale, da je poučeval srbohrv. in slov., pri izpitih pa izpraševal slov., srbohrv., bolg., češč. in slovašč. Le za kako leto se je vrnil na svojo š., večkrat je imel dopust za znanstveno delo, 1919 so mu »brez pogrška in brez utemeljenega vzroka nezakonito vzeli službo na Istit. Orientale« (Ribezzo). V Neaplju je vodil več let tečaje srbohrv. jezika za častnike in karabinjerje neapeljskega okrožja. Bil je tudi prvi lektor it. jezika na U v Bgdu, toda na tem mestu je ostal le malo časa, ker se je napovedovala prva svet. vojna. 13. apr. 1898 se je poročil z Albo Orsola Zujani iz Čedadu, ki mu je kmalu umrla, 1. okt. 1904 se je drugič poročil z Marijo Jožefo Faletig iz Dol. Merse (Merso di Sotto) pri Sv. Lenartu. G. je spadal med beneškoslov. izobražence, kot sta bila njegova prijatelja dr. Carlo Podrecca in prof. Francesco Musoni, ki »so se vključili v it. kulturno življenje, vendar so se zavedali problema Beneške Slovenije in menili, da mora it. država... izpolniti pričakovanja, ki jih je v Beneški Sloveniji vzbudil risorgimento« (Petricig). Po drugi strani je po lastni izjavi »prvi ne samo v It., ampak v Evropi odkril in začel študirati sredozemsko prearijsko toponomastiko, ostanke pravevropskih sredozemskih krajevnih imen, brez znanja teh namreč ni mogoče spoznati podobe predromanskega sveta« (rkp. poročilo Istituto Orientale za leto 1933-34). S tem študijem je hotel priti do etruščine in odkriti njene zveze z ostalimi italjskimi govori. Najprej je zbral v Furlaniji ljudska izročila o Atili in našel nove podrobnosti, zlasti v Nadiški dolini in v Čedadu, in napisal razpravo *Aquileia e la genesi della leggenda di Attila* (Pagine Friulane, Udine 1896, v knjigi, Udine 1896). Sledile so krajše razprave v listu Patria del Friuli: *Ciro di Pers e la sua poesia* (1897, v knjigi, Udine 1897), *Millenario di*

veniji, umrl 31. oktobra 1943 v Neaplju. Oče

Paolo Diacono in Friuli (1899), napisan za zasedanje zgod. kongresa ob 1100-letnici Pavla Diacona v Čedadu od 3. do 10. sept. 1899, *Paolino d'Aquileia, Studi toponomastici, Le colonie slave d'Italia* (1906), *Graziadio Isaia Ascoli* (1907), *Della Calabria desolata, Varia fortuna degli studi toponomastici* (1909), *I canti di donne serbi* (1912), *Monumento alla Ristori* (1913) idr. Važnejše so razprave v reviji Studi glottologici italiani: *Le colonie slave d'Italia, Sull'elemento slavo nella toponomastica della Venezia Giulia* (1907), *L'elemento slavo nell'albanese della Calabria Citeriore*, con Saggio lessicale comparativo (1910); v Almanacco Italiano 1916 je priobčil *Il risveglio della Slavia*; v Rivista Indo-Greco-Italica: *Note di toponomastica Giulia* (1924), *Toponimi etrusco-mediterranei della Venezia Giulia* (1928-29); najvažnejše razprave so izšle v Analih neapeljskega Istituto Orientale od 1930 do 1937: *L'elemento etrusco-mediterraneo nei toponimi della Venezia Giulia, Il filone toponomastico Kar nella Venezia Giulia, Andes e Mantova virgiliani nei riflessi della toponomastica della Venezia Giulia, Il filone onomastico paleoveneto di Antenore - Troia - Patavium - Padus, Analogie toponomastiche fra la zona dei Tauern e quelle intorno ai frammenti dei Tauri scomparsi nella Venezia Giulia, Fisionomia etno-linguistica dei Salassi delle Alpi, Fra il Torre e l'Isonzo, La spiritualità mediterranea dei toponimi Stresa e Sabatino, Il Carducci e la cultura italiana nei Balcani*; z manjšimi prispevki je sodeloval v *Il Mattino di Napoli* (1927-30). 1902 je G. izdal v zbirki Manuali Hoepli v Milanu *Grammatica, esercizi e vocabolario della lingua slovena* (313 str.). V uvodu naglašja potrebo, da Italijani spoznajo slov. jezik, ker »govori tostran Julijcev v Furlaniji še kakih štiri-deset tisoč prebivalcev slovenščino..., ker so raztresena slovenska krajevna imena po Furlaniji in deloma po Benečiji«, ker je slov. najbolj harmonično razvila fonetični sistem in ker z znanjem slov. najlažje študiramo ostale slovanske jezike. Slovnica ima praktičen namen in pravi, da je za-jemal iz uvoda v Pleteršnikov slovar, iz Miklošiča, Murka, Sketa, Janežiča, Šumana in iz Skrabčevih spisov. Slovnica je mestoma preveč podrobna za tujca in zastarela. Vsakdanji razgovori, ki jih je sam sestavil, pa dokazujejo, da je G. slabo obvladal knjižno slov. Zelo skromna je antologija slov. poezije in proze na koncu (17 str.). 1916 je pripravil novo izdajo, a je izšla dve leti pozneje, in ji dal naslov *Grammatica teorico-*

pratica della lingua slovena. Druga, popravljena in razširjena izdaja (Milan 1918, str. 343). Razširil je pravzaprav samo praktični del, češ da ga je zahteval »sedanji trenutke«. Tedaj so namreč it. čete že zasedle nekaj slov. krajev, zato je pri-pravil G. slovnico tudi za vojake in karabinjer-je, ki so prišli v stik s Slov. 1919 je izdal pri isti založbi *Grammatica teorico-pratica della lingua serba*, ki je obširnejša od slov. in ima enake vrline in napake (XL+584 str.). Največ Srbom je posvetil tudi knjigo *Balkanica* (Milan 1916, 346 str.), kjer govori o slovanski duši, o srbski ženski poeziji, o Kosovem, o trojanski legendi pri Južnih Slovanih, o črnogorskih pesmih, o imenih na obeh straneh Jadrana ipd. V že omenjenem rkp. poročilu Istit. Orientale poroča, da je pri-pravil za nemško revijo Zeitschrift für Ortsnamen-Forschung (München-Berlin, leta 1933 in 1934) na-slednje razprave: *Die Slovenische Echtheit der Resianer aus den Ortsnamen in Resiathal, Der Name Resia ist eine älteste ureuropäische mediterrani-sche toponomastische Spur, Die mediterrani-schen toponomastischen Elemente in Resiathal, Die Materialien der Slaven von Torre von Prof. Baudouin de Courtenay und die topon. Elemente*. Vendar te razprave v omenjeni reviji niso izšle. V rkp. je ostala razprava *La fisionomia etnica dei Sudeti e i relitti mediterranei* (Istit. Orient., napisana 1938, 23 str.). Zaradi jezikoslovnih raziskovanj je bil v pismenih stikih s prof. B. de Courtenayem in prof. K. Štrekljem (pismo z dne 16.6.1911 je v Pokraj. arh. Mrb). Prevedel je tudi 1. knj. poučno-moralnega epa *Der walsche Gast* Tommasina dei Cerchiai (rkp. v Biblioteca civica »Joppi« v Vidmu).

Prim.: Arh. obč. Špeter Slovenov; arh. Istituto Orientale v Neaplju (preskrbel prof. Sr. Renko); Pokrajinski arh. Mrb; ž. arh. Sv. Lenart, *Liber matrimoniorum*, tomus X, 68; mrlški list Uff. di stato civile, Comune di Napoli, 30. dec. 1976 (tu piše, da je umrl »celib« - samski, čeprav je bil dvakrat poročen!); Fr. Ribezzo, B. Guyon, *La Grammatica teorico-pratica della lingua serba*, Rivista Indo-Greco-Italica, 1919, 158-59; Slavko Slavec [= A. Budal], *Nekaj it. glasov o Južnih Slovanih*, Luč I, 29; B. G. - kritik, zgodovinar in učenjak Beneške Slovenije, *Matajur* 1953, št. 58, 2 s. sl.; A. Cronia, *La conoscenza del mondo slavo in It.*, Venezia 1958, 528; Prof. B. G., *TKol* 1957, 61; 1972, 105-08; M. Jevnikar, *Le grammatiche della lingua slovena per gli italiani attraverso i secoli*, *Il mondo slavo* III, Padova 1971, 102-04; isti, *Slov. slovnica za It.* B. G.-a, SR 1972, 251-53; isti, uvodnik k delu: dr. A. Kacin, *Grammatica della lingua slovena*, Lj.-Trst 1972, 8-9; G. B. Pellegrini, *Saggi sul ladino dolomitico e sul*

friulano, Bari 1972, 426; Momčilo D. Savić, Cenni per la storia del Dipartimento di lingua e lett. it. della Facoltà di lettere di Belgrado, Italica Belgradensis I, Bgd 1975, 9; P. Petricig, Carlo Podrecca Biografska študija, v knjigi: Avv. C. Podrecca, Slavia italiana, ponatis, Trst 1977, 35, 37-8, 60, 63.

Jem.

GVAJC (GVAIZ) Anton, slikar, rojen 21. avgusta 1865 v Lj., umrl 3. avgusta 1935 v Brežicah. Bil je sin stavbenika, zbiratelja starin in arheologa. Po šolanju v Ljubljani si je izbral oficirsko kariero, a že kot mlad poročnik zapustil vojaško službo, šel v Zagreb, nato pa na

Dunaj študirat najprej arhitekturo, od leta 1887 do 1891 pa slikarstvo na akademiji (J.M. Trenkwald). V Gor. je bil preds. 2. občnega zbora Muzejskega društva za Goriško. Nato je bil prof. risanja v Gor. (od 1895). 1901 je bil član izpraševalne komisije za ljudske in mešč. š. Pred fronto se je umaknil k bratu v Pliberk, ostal na Koroškem ves čas vojne in 1919 prišel za kratek čas v Trst, pa se kmalu preselil v Mrb, živel tudi nekaj časa v Slovenj Gradcu. V tem obdobju je bil strokovni inšpektor risanja za srednje š. v Sji. G. je vseskozi pripadnik realistične š. Tak, kakršen je prišel z akademije, je ostal celih štirideset let. Osnovni koncept njegove vizije slikarstva in njene izvršitve je koreninil v strogem realizmu in akademizmu. Tako so se mimo njega vrstile šole in umetnostni tokovi; bil je priča impresionizmu, ki pa se ga ni dotaknil (od slov. impresionistov je upošteval le Groharja zaradi njegove Pomladi). Bil je velik občudovalec Marka in Feuerbacha. Svoje privatno življenje je živel z materjo in sestro, ki mu je gospodinjila. V Gor. je npr. imel sedem sob, negoval cvetlični vrt, imel veliko živali, nad 200 ptic v stanovanju... V mladih letih je poučeval člane aristokratskih družin. S posebnim škofovim dovoljenjem je hodil v uršulinski samostan poučevat slikanja neko uršulinko. Bil je vseskozi strpen in korekten. Gojil ribolov, bil numizmatik, filatelista. Kot odraz tega mirnega in urejenega življenja so tudi njegove slike polne neke romantike in težnje po idiličnem prikazovanju motivov, zato so polne cvetlic in živali (zajčkov, jelenov, srn). Ljubil je barvne efekte. Pokrajino je slikal v zgodnjih jutranjih urah, z meglicami v daljni perspektivi,

predmetov ni podajal nikoli od blizu. Barve so pri njem strogo harmonične, nobena ne izstopa preveč v ospredje. Z leti je postajal barvitejši in toplejši v koloritu. V dobi, ko je bival na jugu, je slikal marine (jadrnice in parnike z rdeče ali črno pobarvanimi dimniki. V svoji koroški dobi je upodobil veliko motivov s Svinjskih planin, okoli Pliberka, Pohorsko Podravino, Gorenjsko, Logarsko dolino, Solčavski predel, ni pa ljubil mariborske okolice. Slikal pa je tudi portrete in se ukvarjal z ilustracijo. Ustvarjal je v oljni, kakor tudi akvarelni ali pastelni tehniki. Med njegovimi deli so: *Zapuščena pevka*, *Molitev v sili*, *Gradba in bramba jeruzalemskega mesta*, *Srečanje*, *Pastirčka*, *Moje kokoši*, *Gozd*, *Cešnje in smokve*, *Pomlad*, *V gozdu*, *Počitek*, *Mesečina*. Razstavljal je večkrat, tako na: I. slov. umetniški razstavi v Lj. (1900); I. umetniški razstavi v Gor. v hiši dr. Antona Dermote (jul. 1912); I. razstavi v Jakopičevem paviljonu; 1924 se je udeležil razstave slov. umetn. v Hodoninu. Razstavljal pa je še v Trstu, Zgbu, Bgdu, Lj., Mrbu, Sofiji. Bil je vodja kluba *Brazda*, preds. umetniškega kluba »Ivan Grohar« v Mrbu. 1900 je prejel posebno odlikovanje. Bil je tudi zastopan na razstavi slov. slikarstva v dobi realizma (1950).

Prim.: DS 1893, 1894, 1898 (reprodukcije G-čevih slik); 1924 (poročilo o razstavi v Hodoninu); LZ 1900, 625-30, 673-80, 716; 1934, 730; 1909, 496-501, 524-28; Soča 1912, jul.; NE I, 804; Gabršček II, 7, 390, 420; Razstava slov. slik. v dobi realizma, Lj. 1950 (katalog, z reprodukcijami); Boris Kranjc, A.G. - slikar brez problematike, NO 1951, 479-481 z reprodukcijami; Sijanez 67; Stele, Umetnost v Primorju, Lj. 1960, 108 (z reprodukcijami), 167; ELU 2, 489; Cece, Slov. um. 167, 176; Rad. Rehar, Obisk pri slikarju G-u, Jslu 1.2.1931 s sl.

Brj.

GVARDIJANČIĆ Božidar, arhitekt, r. 25. sept. 1909 na Slapu pri Vipavi, u. 15. apr. 1972 v Lj. Oče Vladimir Gvardiančić !!!, jetniški paznik, mati Marija Ema Malik. Še ne tri leta staremu je umrl oče, mati-vdova se je kasneje preselila z otrokoma v Mrb. G. je študiral na tehniški fakulteti, arhitekturni oddelku (v Plečnikovi š.). Preživel se je z inštrukcijami in s pomožnim delom v gostinstvu. Diplomiral je 1938. Sodeloval je pri Inštitutu za urbanizem, pri postopku za načrtovanje naselij »Temeljne postavke generalnega urbanističnega plana« (objava v Lokalnem gospodarstvu 1950, št. 5/I). Pri tem delu mu je bilo najljubše področje Primorska: Postojna, Vipava, Ajdovščina, Cerkno. Pozneje mu je bila

zaupana naloga načrtovanja razvoja Lj. (urbani-
stični program Lj.; s sodelavci), dom »Partizana«.
Vzorne so njegove zazidave: npr. osrednji del
Savskega naselja, središče Šiške (brez vozil na
malem trgu); njegovo je tudi delavsko naselje v
Videm-Krško, hotel v Postojni. Pri svojem na-
črtovanju je dosledno vztrajal pri najgospodar-
nejših, funkcionalnih (npr. poglobitev železnice)
in človeka vrednih rešitvah posameznih vpra-
šanj. V petdesetih letih je presenetil z vrsto
uporabnih in skladnih stavb; višek je dosegel s
kinom »Šiška«, ki je prava objektivna arhitektu-
ra. Razstavljal je 1973 v NSU. Njegov je tudi spo-
menik NOB na Slapu pri Vipavi (1965).

Prim: Krstne matice na Slapu; ELU 4, 675 (na-
pačen rojstni kraj!); Marjan Sorli, Arhitekt B.
G., NRazgl 1972, 342; V. Strmecki, In memoriam
B.G., Bilten Urbanističnega društva Sje 1972 št.
13, str. 3-4; Slovenska likovna umetnost 1945-1978,
Lj. 1979, knj. 1, str. 196.

Brj.

GVERIN (GUERIN) Franc, slikar, r. v Kopru
1824 (datum neugotovljen), u. neznano kje in kdaj
(po letu 1853). Najmlajša leta je preživel v Kopru
in Piranu (tu bil tudi krščen) in je nekaj časa
obiskoval gimn. v Kopru (1834-36), nato pa risar-
sko š. pri Accademia di Commercio e Nautica v
Trstu (1836-37). Na priporočilo Petra Kandlerja
je dobil štipendijo trž. občine za študij slikarstva
na umetniški akademiji v Benetkah (1837-40). Tu
so mu bili učitelji Odorico Politi, Lodovico Lip-
parini in neoklasicist Michelangelo Grigoletti, ki
so močno vplivali nanj, sošolca pa in prijatelja
slikarja Franjo Colombo (1819-43) in Ivan Simo-
netti (1817-70) z Reke. Po končanem študiju je od-
šel s podporo trž. občine v Rim študirat dela
starih mojstrov (1840-43) in je tam nekaj časa
(1842) delal s prijateljem Franjom Colombom,
ki pa je zbolel, se vrnil na Reko in tam kmalu
umrl (12. febr. 1843), kar je G-a zelo prizadelo.
Iz Rima je poslal v Trst več svojih slik, ki so
potem bile razstavljene (1843) in pozele lep uspeh.
Njegovi pokrajinski prizori so vzbudili posebno
pozornost zlasti zaradi zelo lepih noš na vkom-
poniranih osebah. Ker je kmalu ostal brez de-
narnih sredstev, pa tudi brez podpore trž. obče-
ne, se je odpravil po svetu in v letih 1847-50 pre-
potoval Bavarsko, Francijo, Holandijo in Belgi-
jo ter se leta 1850 ustavil v Bruslju, nakar se je
za njim po letu 1853 izgubila vsaka sled. Nekaj
njegovih slik se nahaja v Trstu (v muzeju in pri
privatnikih).

Prim.: Catalogo delle opere esposte dalla So-
cietà Triestina di Belle Arti..., Trieste 1843, Fa-

villa 1852, no. 19-20; I. Kukuljević, 112; B. Vižn-
tin v: Jadranski zbornik II, 1957, 357-79.

Lc.

GYRA Giovanni, starinar in orožar na Travniku
v Gor., r. 29. dec. 1861 v Vidnu, u. 7. febr. 1926
v Gor., v župnijsk. sv. Ignacija. Njegovo ime je
povezano z zadevo, ki je v letih 1909-12 burila
javno mnenje v Gor. in o kateri je pisal takratni
dnevni tisk (npr. S, E, PrimL, Gazz. pop., Eco,
Soča, Gorica; ponatis člankov iz S je izšel 1914
v samostojni knjižici v slov. v Lj., v ital. pa v
Gor.). Šlo je za pristnost (originalnost) milostne
podobe Matere božje na Sv. gori. G. je trdil,
da je slika na Sv. gori samo posnetek in da ima
originalno sliko on v lasti. Zato se je 17. avg.
1909 po naročilu nadškofa Sedeja sestala na Sv.
gori komisija 12 umetnostnih strokovnjakov, med
temi prelat Karl Drexler, docent za cerkv. umet-
nost v semen. v Gor., A. Gnirs (PSBL 5, 431), uslu-
žben pri centr. komisiji za raziskovanje in var-
stvo umetn. spomenikov, G. Cossar, vodja mest-
nega muzeja za umetnost v Gor., in ugotovila,
da je svetogor. podoba slikana na leseni deski,
medtem ko je G. trdil, da je slikana na platnu,
da kroni odgovarjata po svojem značaju času
okrog 1716. Tudi strokovnjaki centr. komisije z
Dunaja, ki so si 17. avg. 1912 ogledali podobo
na Sv. gori, so ugotovili in priznali, da gre za
pristno umetnino iz prvega četrletja 16. stol.
Enako je bogoslovni prof. Ličan 1. maja 1914 po-
dal izjavo o pristnosti svetogor. podobe, ki je
imela znake kronanja iz 1717, kar pa ni bilo raz-
vidno iz G-ove podobe. Zato je nadškof Sedej
s škofijskim odlokom 10. maja 1914 dokončno
razsodil, da so strokovne raziskave dokazale, da
je svetogr. podoba pristna in da je G-ova samo
njen posnetek, ki ga je dal narediti Jožef Giron-
coli, vodja svetogor. svetišča. Kasneje je posne-
tek prišel v posest msgr. Rutarja, prav tako
varuha svetogor. svetišča. Ta ga je 1875 podaril
Janezu Miheliču, večletnemu ključarju na Sv.
gori, od katerega je sliko podedovala hči Eliza
Mihelič, od nje pa jo je jun. 1903 odkupil G.

Prim: Sopra il quadro donato nel 1544 dal patr.
Grimani al Santuario di M. S., Gor. 1909; Slika
svetogor. M. b. v PrimL 1909, 7., 14. in 21. jan.; K.
Medič, Se nekaj o sliki svetogor. M. b., PrimL
1909, 11. 2.; 25. 2. in 4. 3.; Karl Drexler, Il quadro
donato nel 1544 e Sopra il quadro 1544, Gor. 1909;
Gvra, Un piccolo protocollo, Gor.; Svetogorska
slika M. B. in starinar Gvra, ponatis iz S, Lj.
1914; Sopra il quadro della Madonna di Monte S.
e l'antiquario Gvra (dallo Slovenec di Lj.), Gor.
1914.

M. P.

H

HABE France, geograf, speleolog, propagandist kraškega turizma, r. 11. jan. 1909 na Vrhniki. Oče Tomaž, mlinar, mati Frančiška Debevec. Po maturi 1928 in diplomi iz geografije ter obče in nar. zgod. na LjU 1932 je bil gimn. profesor kratek čas v Lj. in zatem do 1941 v Ptuj. Med nemško okupacijo je bil zadnje mesece pred koncem vojne interniran v Dachau. Po osvoboditvi je poučeval v Gornji Radgoni, Murski Soboti, Postojni, zatem šest let na Rakeku, kamor je bil premeščen zaradi udeležbe pri prenosu zaščitene človeških ribic v kraško jamo v Harzu v Nemški demokratični republiki, in potem zopet v Postojni. 1964 je na U v Lj. doktoriral s tezo Morfološko-hidrografski razvoj severnega roba Pivške kotline s posebnim ozirom na Predjamski sektor. 1965 je bil kot znanstveni sodelavec nameščen v Inštitut za raziskovanje Krasa SAZU v Postojni. 1975 je postal višji znanstveni sodelavec in bil 1977 upokojen. Udeležil se je raziskovanja mnogih jam na našem Krasu, 1979 tudi jam v Ekvadorju in na otočju Galapagos. Kot član Društva za raziskov. jam Sje je opravljal razne funkcije v odboru. Od leta 1970 je tudi član uredniškega odbora Naših jam. Je preds. Kraške skupn. za varstvo okolja, preds. Komisije za zaščito jam in jamski turizem pri Mednarodni speleološki uniji, nekaj let je tudi predsedoval Zvezi speleologov Jugoslavije. Prejel je zlato značko Turistične zveze Slovenije. Objavil je naslednje razprave: v Geografskem vestniku: Toplinski odnošaji na izvirih Ljubljaničice 12/13, 1936-37; Ponor Slivlje na Nikšičkem polju 32/1960; skupaj s soavtorjem F. Hribarjem Sajevško polje 26/1965. V Acta carsologica Predjamski podzemeljski svet 5/1970; s soavtorjema R. Gospodaričem in P. Habičem Orehovški kras in izvir Korentana 5/1970. Med številnimi prispevki v Naših jamah so daljši in tehtnejši: Katastrofalne poplave pred našimi turističnimi jamami 8/1966, Problem inventarizacije kraških pojavov na Slovenskem 9/1967, Vodniška literatura Postojnske jame 10/1968, Jamsko mleko v Breznu za Hramom v Hrušici 11/1969, Nekatere speleološke značilnosti osamljenega krasa Slovenije 13/1971, Stopetdeset let turističnega razvoja Skočjanskih jam in Ne-

kaj o začetkih slovenskega speleološkega izrazoslovja 15/1973, Turistične jame v Jugoslaviji in njih zaščita 16/1974, Ravbarjev stolp v Planini - nov jamarski dom XVII/1975. S članki je sodeloval v publikacijah: 150 let Postojnske jame 1818-1968, 1868 in Ljudje in kraji ob Pivki, 1975. V tujem strokovnem tisku so izšli: Die Eishöhlen im slowenischen Karst, Slovensky kras 9, 1971; Eis- und Schneehöhlen in Jugoslawien und ihre Verbreitung, V. Internationaler Kongress für Speläologie (Stuttgart) 3/1973: Das Pivkabecken als hydrographisches Dach des Innerkärntner Karstes, Beiträge zur Klimatologie, Meteorologie und Klimamorphologie, 1973. Napisal je nove vodnike po Postojnski jami, Planinski jami in Predjami, ki so izšli v nemščini in italijanščini 1972, v angleščini 1974 in francoščini 1975. Pripravil je barvno monografijo Postojnska jama, ki je izšla v slovenščini, srbohrvaščini, nemščini, italijanščini, angleščini in francoščini in jo je 1973 izdal Zavod Postojnske jame. Sodeloval je pri nekaterih elaboratih, ki se tičejo našega Krasa. Udeležil se je vseh speleoloških kongresov Jugoslavije ter mednarodnih speleoloških kongresov 1961 na Dunaju, 1965 v Atenah, 1969 v Stuttgartu in 1973 v Olomoucu. V našem dnevnem časopisu se je večkrat oglašal s poročili o problemih kraškega turizma.

Prim.: Biografije in bibliografije znanstvenih in strokovnih sodelavcev SAZU, 1976, 269-273; GV 1979, 205-6 s sl. Svk.

HABIČ Peter, geograf, raziskovalec kraških predelov na Slovenskem, r. 19. sept. 1934 na Vrhniki. Oče Peter, trgovec, mati Ana Jurjevič. Po osn. š. na Vrhniki in gimn. maturi (1954) v Lj. je študiral geografijo na LjU. Tu 1960 diplomiral in 1964 doktoriral s tezo *Kraški svet med Idrijco in Vipavo*. Njegova disertacija je 1968 izšla kot posebna knjiga pri SAZU. 1961 se je zaposlil kot kustos pri Zemljepisnem oddelku Narodnega muzeja v Lj., že naslednje leto pa je bil izvoljen za asistenta pri Inštitutu za raziskovanje krasa SAZU v Postojni. Tu je postal 1965 znanstveni sodelavec, 1970 višji znanstveni sodelavec in 1975 znanstveni svetnik. Od 1964 do 1974 je bil pomočnik upravnika, od 1977 pa je upravnik inšti-

tuta. Razen tega je član Sveta za varstvo in urejanje okolja pri SAZU ter član uredništva Naših jam. Kot študent je dvakrat prejel Prešernovo nagrado. 1966 ga je Jamarska zveza Slovenije odlikovala z zlato značko. - Razen disertacije so bile objavljene njegove znanstvene in strokovne razprave: v GZb Vrhnika, *geografska monografija manjšega mesta* (7/1962); v GV *Razporeditev kraških globeli v Dinarskem krasu* (50/1978); v GOBz *Hidrogeografski problemi Visokega krasa med Idrijco in Vipavo* (13/1966); v Acta carsologica (soavtor R. Gospodarič) *Skakavec, hidrogeološka študija* (3/1963), *Intermitentni kraški izvir Lintvern pri Vrhniki ter Orehovški kras in izvir Korentana* (soavtorja R. Gospodarič in F. Habc; 5/1970), *Tesnenje požiralnikov in presihanje Cerkniškega jezera* (6/1974), *Hidrogeološke značilnosti Bele pri Vrhniki* (7/1976); v Naših jamah *Jazben, kat. št. 1024* (soavtor F. Hribar; 2/1959), *Nekaj rezultatov speleoloških raziskovanj med Planinskim poljem in Ljubljanskim barjem ter Snežniško brezno* (soavtor R. Gospodarič; 4/1962), *O podzemeljskih ledenikih na Nanosu* (5/1963), *Črni potok in Lekinka v sistemu podzemeljskega odtoka iz Pivške kotline* (soavtor R. Gospodarič; 6/1966), *Pološka jama, kat. št. 3000, Nova odkritja v Veliki Karlovi in Jama Kašćica nad Zapuljem* (soavtor S. Klepec; 9/1967), *Javorniški podzemeljski tok in oskrba Postojne z vodo* (10/1968), *Ali je Lippertova jama najdena?* (11/1969), *Nova odkritja v Pološki jami* (soavtor P. Krivic; 13/1971), *O vodnih sifonih v kraških jamah* (14/1978), *Nekatere speleološke značilnosti Trnovskega gozda* (16/1974), *Razlika med alpskim in dinarskim krasom* (17/1975); v Kršu Jugoslavije 6/1969, *Hidrografska rajonizacija krasa v Sloveniji*; v Geologisches Jahrbuch (Hannover) C 2/1972 *Die hydrologische Problematik und die Erkundung der Zusammenhänge interirdischer Wässer im Karst der Nordwest-Dinariden* (soavtor R. Gospodarič). - Na drugem jugoslovanskem speleološkem kongresu je imel referat *Nekaj oblik akumulacije in značaj sedimentov v kraških jamah* (izšlo v kongresni publikaciji 1961 v Zgbu), na tretjem kongresu referat *Udorne vrtače, koliševke in podzemeljski tokovi* (izšlo v kongresni publikaciji 1963 v Sarajevu), na četrtem mednarodnem speleološkem kongresu v Jsl referat, ki je izšel v kongresni publikaciji 1968 v angl. pod naslovom *Geomorphological Evolution of the mountainous Karst in the West Yugoslavia*, na devetem kon-

gresu geografov Jsl, ki je izšel v kongresni publikaciji 1974 v Sarajevu, referat *Nekateri aktualni problemi raziskovanja krasa v Sloveniji*. 1970 je imel na tretjem mednarodnem simpoziju o sledenju podzemeljskih voda na Bledu referate, ki so izšli v angleščini pod naslovi *Geomorphologic and Hydrographic Characteristics, Speleohydrological Investigations in Karst Hydrographic Evolution* v publikaciji *Investigations in Ljubljana River Basin, Underground Water Tracing* (Ljubljana) in isto leto tudi v nemščini v *Steirische Beiträge zur Hydrologie* v Gradcu. V knjigi Ljudje in kraji ob Pivki 1975 je objavil članek *Pivka in njena kraška jezera*, v turistični knjižici *Planinska jama 1974* članek *Planina in svet okoli nje*, v knjižici *Divje jezero*, zbirki *Kulturni in naravni spomeniki Slovenije* 1972, 30 članek *Hidrografske značilnosti Divjega jezera in njegovega kraškega zaledja*. Z več sodelavci je pripravil nekaj odsekov speleološke karte Slovenije, o čemer je izšlo več poročil v Naših jamah 15/1973, 17/1975, 18/1976 in 19/1977. Napisal je vrsto strokovnih elaboratov o aktualnih gospodarskih problemih našega Krasa, med drugim o vodnih razmerah v zvezi s preskrbo pitne vode, o terenu v zvezi z gradnjo hitre ceste Vrhnika-Postojna, o kraškem turizmu itd.

Prim.: Biografije in bibliografije znanstvenih in strokovnih sodelavcev SAZU 1970, 255-259, kjer je objavljena njegova bibliografija hkrati z vsemi elaborati, kritikami in poročili do izdaje te knjige.

Svk.

HACQUET Baltazar, prvi raziskovalec slov. Alp, kirurg in prirodoslovec (botanik, mineralog, geolog), univ. profesor, r. 1739 ali 1740 v Le Conquetu blizu Bresta v Bretaniji, u. 10. jan. 1815 na Dunaju. H-ova mladostna leta so zavita v precejšnjo temo; staršev ni nikoli poznal, po vsej verjetnosti je bil sin aristokratskega očeta, ki ga je kasneje — ne da bi se razkril — gmotno podpiral. Tudi je H. že mlad veliko potoval, pri tem se naučil branja in pisanja v več jezikih. Ne da bi obiskoval javna predavanja je kot eksternist na jezuitski š. v Pont-à-Mousson, potem ko se je posvetil humanističnim predmetom, dosegel doktorat. V Parizu se je učil zdravilstva, 1755 potoval v Španijo in Anglijo in se

na povratku kot pomorščak na francoski fregati udeležil osvojitve Menorke; 1757 se je vrnil v Francijo, se kot dobrovoljec pridružil vojnemu pohodu v Nemčijo, bil od Angležev ujet in postal njihov kirurg; med sedemletno vojno (1756-1763) je prišel spet v roke svojim rojakom in postal kirurg v franc. vojski. V bitki pri Krefeldu je padel v ujetništvo in se tu boril proti Moskvčanom na pruski strani. Od tu ga je zaneslo na Saksonsko, kjer so ga na češki meji ujeli Avstrijci; tu je v korpusu generala Lavdona v bitki pri Kunersdorfu (1759) skoraj izgubil vid, ki mu je ostal odtlej nekam slaboten. Pozimi (1759/60) se je na Saksonskem začel zanimati za rudarstvo in je začel obiskovati rudnike v Freibergu in Altenbergu. 1760 bi bil moral biti po krivem ustreljen. Od 1761 se je v pariških in montpellier-skih bolnišnicah izpopolnjeval v zdravniški vedi, pa je spet šel k avstrijski vojski v Prago, postal višji kirurg in učitelj anatomije (do 1763). Ker ga niso sprejeli v civilno zdravstveno službo, je hotel preko Poljske v Carigrad, a v Besarabiji zbolel za kugo, zato se je preusmeril na Erdeljsko, kjer se je spet posvetil proučevanju rudnikov in prišel preko Madžarske na Dunaj. Tu je na univerzi poslušal predavanja iz medicine, fizike in mehanike. Seznanil se je z van Swietenom, osebnim zdravnikom cesarice Marije Terezije; ta ga je sprejel v državno službo; namestili so ga kot rudniškega zdravnika v Idrijo (konec 1766), kjer je ostal polnih 7 let. V Idriji je porabil ves prosti čas za botanične ekskurzije. 1767 je potoval v Italijo proučevat vulkanske izbruhe na Vezuv in Etno. V prirodoslovne namene je naslednja leta prepotoval avstrijsko Primorje in Dalmacijo (1770), Koroško in Zgornje Štajersko (1771), istega leta še rudnike na Madžarskem. 1772 ga je kmetijska družba v Lj. sprejela za rednega člana, dve leti pozneje pa je postal njen tajnik. Ko je bila 1773 razpuščena Družba Jezusova, je bil H. premeščen v Lj. za javnega profesorja anatomije, fiziologije, kirurgije in porodništva, kar je bil do 1787. Velik požar v Lj. šentjakobskem okraju mu je uničil vse, kar je imel; zgoreli so mu vsi spisi in vsa korespondenca s tujimi učenjaki (Linné). Naslednja leta je nadaljeval s potovanji; tako je 1775 potoval po ogrski Iliriji in delu Turške, 1776 po Istri, 1777 zaradi botaničnih študij po vsej Kranjski. Visokega plačinstva se je lotil 1778, ko je preplezal Julijce z namenom, da si osnuje prvo litološko kartoteko tega gorovja, pa tudi Zgornjo Koroško, Tirolsko

in Salzburško ter Dolenjsko in Gorjance. 1779 je prvič stopil na Triglav ter izmeril njegovo višino. 1780 je prehodil Benečijo in del Hrvaške, 1781 Koroško, Furlanijo, Tirolsko. Bil pa je tudi v Svici, na Bavarskem in Salzburškem. V 4j. dobi je H-a obiskalo več odličnikov; tako sestra cesarja Jožefa nadvojvodinja Marijana, 1781 knez Pavel, poznejši ruski car, in njegova soproga, 1784 cesar Jožef II. in tudi papež Pij VI. Leta 1782 je bil drugič na Triglavu, 1783 prehodil spet Liko in Krbavo ter obmejno Bosno. V rojstno domovino, v Pariz se je vrnil 1784, kjer je predložil kr. zdravniški družbi spomenico o uspešnem zdravljenju idrijskih rudarjev; 1785 je zopet obiskal Salzburško in Zgornje Štajersko in pregledal tamkajšnje rudnike. Tega leta mu je bila ponudena stolica za prirodoznanstvo v Lvovu, ki jo je pa odklonil, in prav tako služba v Rusiji. 1786 je prepotoval Češko, Saksonsko in Brandenburško. Leta 1787 so ga vdrugeč vabili na stolico v Lvov, kar je sprejel, ko se je zavedel, da je končal svoja raziskovanja v južnem delu monarhije. Tudi iz Lvova je nadaljeval s potovanji; po Galiciji (1787), po Rdeči Rusiji, Voliniji, Podolju in Moldaviji (1789). Tu se je udeležil obleganja trdnjave Hotina, ki so jo branili Turki. Naslednja leta je prehodil Karpate. Leta 1797 se je napotil na evropski vzhod, prehodil Sarmacijo (Ukrajino) do polotoka Krima in Azovskega morja, 1798 je bil po Nemčiji, Danski in primorski Švedski. Ko je 1799 stopil v svoje 60. leto, je z zadovoljstvom ugotovil, da je še vedno čvrst in zdrav, da se je naveličal obiskovati iste dežele zato se je poročil s 40 mlajšim dekletom. Leto kasneje sta se oba ponesrečila; H. si je zlomil dve rebri, nadlaket in lopatico, žena pa je kmalu okrevala. Vendar ga že 1803 in 1804 najdemo spet na poti po Galiciji in Ogrskem. 1803 je bil premeščen iz Lvova v Krakov; tu je na univerzi osnoval fizikalni kabinet. Leta 1807 je bil izvoljen za dekana medicinske fakultete. V Krakovu je obhodel premogovnike v Galiciji in Šleziji. Vabila, da bi postal ravnatelj liceja v Krzemien-cu, ni sprejel. Ko so Poljaki osvojili Krakov, so mu dodelili stolico za kemijo in botaniko. Ponujena mu je bila tudi služba direktorja kraljevskega kabineta v Dresdenu, pa je tudi to odklonil. Poleti 1810 je H. zapustil Poljsko, še prej pa je odstopil U za polovično ceno svoje fizikalne in merilne naprave. Iz Krakova je odšel na Dunaj, se podvrgel operaciji rakaste kile, ki jo je imel nad 50 let, in kmalu okrevail ter užival

zasluženi pokoj. H. je bil član Gescl. d. Naturfreunde v Berlinu, Acad. naturae curiosorum v Mainzu, Ōkon. Gesellschaft v Leipzigu, botaničnega društva v Firencah, poljedelske družbe v Chambéryju, pruske akadem. v Frankfurtu a. d. O. - H. je tipični prosvetljenec, ki se je tako na slov. kakor tudi drugih ozemljih avstrijske monarhije le težko prebijal s svojimi laicističnimi znanstvenimi zahtevami. Večkrat je v svojih spisih potožil, kakšne težave je moral premagovati, da ga ni neuko ljudstvo in cerkvena oblast docela onemogočila. Iz dovolj nadvrhnih življenjepisnih podatkov se kaže njegova resnična strast po potovanjih, po preučevanju in zbiranju. Slov. pokrajino je opisoval kot prirodoslovec in etnograf. Med največje zasluge mu lahko štejemo, da je stalno in vztrajno uporabljal v svojih spisih in na svojih kartah slov. imena za kraje (naselja, gorovja, rastline, itd.). Po Scopoliju, s katerim je 3 leta v Idriji sodeloval, je nadaljeval z zbiranjem in raziskovanjem našega rastlinstva in je torej za Scopolijem glavni raziskovalec slov. rastlinstva in slov. krajev sploh. Opisal je celo vrsto doslej nepoznatih rastlin in kar 6 vrst jih nosi njegovo ime (*Hacquetia Epipactis* [Scop.], DC., *Pedicularis Hacquetii* Graf, *Paronychia kapela* [Hacq.] Kern, *Crepis terglouensis* [Hacq.] Kern, *Gentiana terglouensis* Hacq.), eno pa tudi v živalskem svetu (*Anophthalmus Hacquetii*). Napisal je izredno veliko število del, med njimi nekaterih iz različnih vzrokov ni mogel objaviti. Dosedanji seznam, ki ga je z izredno akribijo v pretežni večini sestavil Ivan Pintar, obsega 68 enot (knjig in razprav) in sicer v nem., lat., it. in franc. Med njimi so: *Oryctographia Carniolica, oder Physikalische Erdbeschreibung des Herzogthums Krain, Istrien und zum Theil der benachbarten Länder* (4 knj., izšle: I. 1778, II. 1781, III. 1784, IV. 1789 v Leipzigu), *Mineralogisch-botanische Lustreise von dem Berg Terglou in Krain zu dem Berg Glockner in Tyrol* (Wien 1784), *Physikalisch-politische Reise aus den Dinarischen durch die Julischen, Carnischen, Rhätischen und die Norischen Alpen* (Leipzig 1785, 2 d.), *Reise durch di Julischen, Carnischen, Rhätischen und anderen Inhaltes* (Nürnberg 1791, 2 d.), *Neueste physikalisch-politische Reisen in den Jahren 1788, 1789, 1795 durch die Dacischen und Sarmatischen oder nordlichen Karpathen* (1790-1796, 4 d.), *Plantae alpinae Carniolicae* (Viennae 1782), *Abbildung und Beschreibung der sudwest- und ostlichen Wenden, Illyrer und Slaven* (Leipzig I,

1801 - V. 1808). - H-ovo ime nosi ena izmed lj. ulic, vklesano je v spominsko ploščo v avli klinične bolnišnice za porodništvo in ženske bolezni v Lj.

Prim: B. Hermann, *Reisen durch Oesterr., Steyermark, Kärnten, Krain...* in Jahre 1780, Wien 1781; Ann. der oester. L. 1803, 342, 687; F. Richter, *Die Wochein*, v: IB 1821, nr. 19-20; Erberg; H. Costa, *Reiseerinnerungen aus Krain*, Laibach 1848, MHK 1853 (Klun), 1855 (Bleiweis); Pohlin; Dimitz; LT 1879, 149; K. Deschmann, B. H., Mitth. d. D. u. Oe. A. V. 1882, N. 1.; W. Voss, *Versuch einer Geschichte der Botanik in Krain*, Jber d. StaatOberrealschule in Laibach 1884; P. Radics, *Vom Triglav und dessen Besteigungen*, Oesterr. Turistenzeitung 1887, 173; J. Kugy, *Die Julischen Alpen*, v: E. Richter: *Die Erschliessung der Ostalpen*, III, 1894; F. Orožen, *Prvi hribolazci na Triglavu...* Poročilo SPD o II. društvenem letu 1894, Valenta, H., Wiener med. Wochenschrift 1897, no. 18; R. Lorenzi, B. H., *der erste Ostalpen-Geologe*, Jber. d. Saatsgymnasiums in Villach 1906/1907; J. Huber, *Die Anfänge der alpinen Forschung in den Ostalpen*, Würzburg 1907; Hartig, *H-s Autobiographie u. Originalbriefe an Freiherrn v. Moll*, v: Wahrheit, München, 1908; L. Pintar, B. H., PV 1912; G. Jakob, B. H. u. die Erforschung von der Ostalpen und Karpaten, v: Münchener geograph. Stud. 27. Stück, 1913; M 1925, 56/57 s. sl.; I. Pintar, B. H., SBL I, 284-87; IS 1927, 314 s. sl.; A. Pirjevec, Slovenski možje, Prevalje 1927 (Mohorjeva knjižnica, 20); J. Mal, *Zgodovina slov. naroda. Najnovejša doba*, 1928 pass.; Kidrič, *Zgod. pass*; G. Jakob, H. B.: *Leben und Werke*, München 1930; J. Wester, B. H., njegovo življenje in delo, ZS, knj. 9 (1931) št. 2; J. Rus, *Triglav v herojski dobi geološke vede*, GV 1933; J. Kugy, *Fünf Jahrhunderte Triglav*, Graz 1938 (slov. prev. Maribor 1973) pass.; I. Pintar, *Mediko-kirurški učni zavod v Lj., njegov nastanek, razmah in konec*, diss., Lj. 1939, pass.; E. Lovšin, *V Triglavu in njegovi sosesčini*, Lj. 1944 in 1946; M. Marko Debelakova, *Kronika Triglava*, GiL 2 (1947) pass.; VS 4 (1951/52), 150; V. Lavrič, 200 let lj. babilške š., Lj. 1953 pass.; J. Wester, B. H. prvi raziskovalec naših Alp, Lj. 1954 (Naši veliki planinci); 2; TurV 1954, št. 7; SPor 23.8.1954 št. 197; J. W. i B. O. f = Josip Wester in Boris Orell, H. B., v: EJ 3, 645-6; Poslanstvo slov. zdravnika, Lj. 1965, 106-9 s. sl.; PV 1974, 7; Delo 15.6.1974 št. 139; Dr. S. Bavdek, *Nastajanje našega veterinarskega pismenstva*, N Razg 1975, 635-6; V. Novak, B. H. in slov. ljudska kultura, Traditiones 3 (1974), 17-68; MSE 2, 8; O H-u in Ziljanih, Slovenski vestnik 31.12.1976 št. 53 str. 5; C. Macor, Duecento anni di alpinismo, c: str. 5; C. Macor, Duecento anni di alpinismo, v: Tricorno 1778-1978, Gor. 1978, 26 in pass. Triglav, gora in simbol. Lj. 1979, 34-40. Brj.

HAFNER Blaž, zdravnik, r. 1759 neznanokje (letnica rojstva je zapisana v družinski knjigi v ž. arh. v Idriji. SBL I, 288 omenja Škofjo Loko (?),

Dodatne kratice in krajsave

A. Splošne

CM	Congregatio Missionis (lazaristi)
DD	Dramatično društvo, Ljubljana
MD	Mladinsko društvo
IRO	International Refugees Organization
NSU	Novejši slovenski urbanizem v okviru razstave Urbanex, Zagreb & Ljubljana
SD	Sportno društvo
SKAReka	Škofijski arhiv, Reka
TF-AO	Tehnična fakulteta Univerze v Ljubljani, oddelek za arhitekturo

B. Bibliografske

AM	Ave Maria, Slovenski nabozni list za jugoslovanske izseljence v Ameriki, New York I (1909)
GO	Geografski obzornik, Časopis za geografsko vzgojo in izobrazbo, Ljubljana I (1954)
GZb	Geografski zbornik, Acta geographica, Izd. SAZU, Ljubljana I (1952)
IB	Illyrisches Blatt zum Nutzen und Vergnügen, Laibach 1819 do 1849, Prej Laibacher Wochenblatt, glej LW
KmZ	Kmečka žena, Mesecnik, Ljubljana I (1947) - IV (1950), S priloga: Kmečki dom, Krojna pola
LT	Laibacher Tagblatt, Laibach I (1868) do XIII (1880), - Nadaljevanje: 1880-1893 Laibacher Wochenblatt, glej LW
LW	Laibacher Wochenblatt, Zum Nutzen und Vergnügen, Als Zugabe zur Edel von Kleinmayerschen Laibacher Zeitung, Laibach I (1804) do XII (1818), - V letih 1811 do 1813 ni izhajal, Nadaljevanje glej IB
MHK	Mittheilungen des historischen Vereines für Krain, Laibach I (1846) do XXIII (1868)
NI	Nase jame, Glasilo Društva za raziskovanje jam Slovenije, Ljubljana I (1959)
PionL	Pionirski list, Glasilo Zveze pionirjev Jugoslavije (od št. 13 Glasilo Zveze pionirjev Slovenije), Ljubljana I (1948)
SC	Slovenski čebelar, Glasilo Slovenskega čebelarkega društva, Ljubljana I (1898) - leta 1944 izšel Čebelaraki zbornik
SR	Slavistična revija, Časopis za literarno zgodovino in jezik, Ljubljana I (1948)
Škerl-15 let	France Škerl-Bregar, Petnajst let bibliografije o narodnoosvobodilnem boju Slovencev 1945-1959, Ljubljana 1960, - Nadaljevanje — tudi drugih avtorjev — v PZDG

POPRAVKI IN DOSTAVKI

DEL NERI Clemente Costantino (IV, 272) v. zadnja d. slp. Freske slikal 1889 (in ne 1940), restaviral 1940 (prim. podatek na stropni freski sv. Florijana).	GODINA Benedikt (V, 434) v. 13: Slava (delovalo 1892-) (ne: 1891-).
GERDOI Marij (V, 414) v. 20. nov. (ne: 30. nov.), 2. in 3. razr. liceja dovršil v vel. semen. v Gor.	GOLJEVSCEK Milovan (V, 442) v. 6: 1918 (ne: 1919).
(1949)	GOVEKAR Franc (V, 460) v. 1: r. 30. marca (ne: maja).
GERZINIC Alojzij (V, 418) v. 1: (1925-34) (ne: 1925-35).	GORŠE France (V, 456) v. 31: Pevka (ne: Eleseva).
	2. str. ovitka (II) pri listi S.T. dr. (ne: Inz.)